

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА "ОБЛІК І АУДИТ"

галузь знань: 07 "Управління та адміністрування"

спеціальність: 071 "Облік і оподаткування"

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

ДОХОДИ І ВИТРАТИ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗ ЇХ
ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

здобувача: Дабіжи Ольги Юріївни _____

Науковий керівник: к.е.н., доцент Степаненко Оксана Іванівна _____

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., доцент Цятковська Олена Віталіївна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 107 сторінок. Основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 78 сторінок друкованого тексту. Робота містить 19 таблиць, 19 рисунків, список використаних джерел із 54 найменувань, додатки.

Доходи і витрати в системі бухгалтерського обліку, аналіз їх впливу на результати діяльності підприємства

Об'єктом дослідження є доходи і витрати підприємства, їх визнання, облік, аналіз, оцінка впливу на результати діяльності.

Предметом дослідження є теоретичні, практичні, організаційні аспекти обліку доходів і витрат від здійснення операційної, фінансової, інвестиційної діяльності, аналітична оцінка їх впливу на фінансові результати та рентабельність.

Мета кваліфікаційної роботи. Дослідити обліково-економічну природу категорій "доходи", "витрати", окреслити їх місце та роль в господарській діяльності підприємства; розкрити побудову системи обліку доходів і витрат, формування інформації в обліковій політиці та фінансовій звітності; провести аналітичне дослідження динаміки, структури доходів і витрат, обґрунтувати їх вплив на результати діяльності, оцінити рівень рентабельності підприємства.

Необхідність реалізації поставленої мети зумовлена вирішенням наступних завдань:

- дослідити науково-практичні підходи до трактування обліково-економічних категорій "витрати", "доходи", обґрунтувати їх місце і роль в господарській діяльності підприємства;
- розглянути порядок визнання, оцінку доходів і витрат, виділити їх класифікацію для потреб обліку та управління;
- розкрити методику обліку доходів і витрат від здійснення операційної діяльності (доходів від реалізації, інших операційних доходів, собівартості реалізації, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат);

- вивчити особливості обліку доходів і витрат від здійснення фінансових та інвестиційних операцій (доходів від участі в капіталі, інших фінансових доходів, інших доходів, фінансових витрат, витрат від участі в капіталі, інших витрат);
- обґрунтувати порядок відображення облікової інформації про доходи і витрати в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства;
- провести практичне аналітичне дослідження (за обліковою інформацією АТ «СК «Інго») динаміки, складу, структури доходів і витрат, визначити їх вплив на результати діяльності;
- оцінити рентабельність діяльності підприємства, обґрунтувати рекомендації щодо її підвищення;
- дослідити вітчизняні та міжнародні підходи до оптимізації доходів і витрат підприємства, обґрунтувати їх доцільність та перспективи практичної адаптації.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. У кваліфікаційній роботі розглянуто історичні та сучасні підходи до визначення сутності понять «доходи» та «витрати»; досліджено їх класифікацію, порядок визнання та оцінки; розглянуто практичні аспекти побудови обліку доходів і витрат від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності; обґрунтовано процес формування інформації про доходи, витрати та фінансові результати в обліковій політиці та фінансовій звітності; проведено аналіз структури й динаміки доходів та витрат, а також рентабельності діяльності АТ «СК «Інго».

Практичні результати роботи полягають у розробці рекомендацій щодо підвищення рентабельності, оптимізації доходів та витрат шляхом побудови системи управління даними показниками. Проведене дослідження дозволяє оцінити рівень, динаміку та структуру доходів і витрат підприємства.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2025. Рік захисту роботи – 2025.

Ключові слова: доходи, витрати, фінансові результати, облікова політика, фінансова звітність, рентабельність, операційна діяльність, фінансова діяльність, інвестиційна діяльність, динаміка, структура доходів та витрат, управління доходами та витратами, облік, аналіз.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ДОХОДІВ І ВИТРАТ, ЇХ РОЛЬ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Сутність категорій «доходи», «витрати» в контексті сучасних науково-практичних досліджень.....	7
1.2. Порядок визнання, оцінка доходів і витрат, їх класифікація для потреб обліку й управління.....	14
РОЗДІЛ 2. ДОХОДИ І ВИТРАТИ В ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	25
2.1. Облік доходів і витрат операційної діяльності підприємства.....	25
2.2. Особливості обліку доходів і витрат від здійснення фінансових та інвестиційних операцій.....	36
2.3. Розкриття інформації про доходи і витрати в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства	44
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА, ОЦІНКА ЇХ ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ	53
3.1. Аналіз рівня, динаміки, структури доходів і витрат, їх вплив на результати діяльності.....	53
3.2. Оцінка рентабельності підприємства, шляхи її підвищення	63
3.3. Підходи до оптимізації доходів і витрат підприємства, їх практична адаптація	70
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми. Доходи та витрати підприємства формують його фінансові результати та визначають прибутковість. Оскільки отримання прибутку є основною метою створення та діяльності більшості підприємств, то питання правильного обліку доходів і витрат, а також їх аналізу, є важливими та актуальними.

Правильне та своєчасне відображення доходів і витрат в системі бухгалтерського обліку забезпечує достовірне визначення фінансових результатів та їх відображення у фінансовій звітності. Також облік є основою для подальшого аналізу показників діяльності підприємства, які у свою чергу, впливають на прийняття рішень управлінським персоналом щодо подальшої діяльності та за потреби внесення змін задля покращення ефективності діяльності.

В наш час економіка України характеризується високим рівнем невизначеності, що насамперед пов'язано з тривалою війною. Спостерігається високий рівень інфляції, зростання цін на ресурси, коливання валютного курсу, що також створює додаткові ризики для функціонування підприємств. За таких умов особливо значущим стає аналіз доходів та витрат, оскільки завдяки цьому підприємства мають змогу контролювати ключові показники діяльності та своєчасно виявляти проблемні ділянки. На основні даних аналізу підприємства мають можливість оптимізувати свої витрати, підвищити прибутковість та забезпечити фінансову стійкість. Аналіз відіграє важливу роль і під час планування подальшої діяльності, як короткострокової, так і довгострокової, оскільки стратегія обов'язково має враховувати поточний фінансовий стан підприємства.

Таким чином, дослідження обліку та аналізу доходів і витрат має важливе практичне значення, особливо в умовах економічної нестабільності, наявності воєнних ризиків. Аналіз доходів і витрат, а також оцінка їх впливу на формування фінансових результатів, дозволяє підприємствам своєчасно реагувати на зміни в економічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми організації та методики

фінансового обліку доходів і витрат, їхню роль у формуванні фінансових результатів діяльності, а також питання підвищення рентабельності та управління доходами і витратами, вивчали такі вітчизняні науковці: О.І. Степаненко, Т.В. Мокляк, І.П. В.А. Дерій, В.В. Сопко, З.В. Задорожний, Ю.А. Верига, Г.Г. Кірейцева, В.І. Блонська, Л.К. Сук. У зарубіжній літературі питання обліку та аналізу доходів і витрат досліджували такі науковці: Б. Нідлз, Г. Саймонс, Х. Андерсон, М. Ван-Бред, М. Портер, Д. Міддлтон, Дж. Фостер.

Мета дослідження. Дослідити обліково-економічну природу категорій "доходи", "витрати", окреслити їх місце та роль в господарській діяльності підприємства; розкрити побудову системи обліку доходів і витрат, формування інформації в обліковій політиці та фінансовій звітності; провести аналітичне дослідження динаміки, структури доходів і витрат, обґрунтувати їх вплив на результати діяльності, оцінити рівень рентабельності підприємства.

Необхідність реалізації поставленої мети зумовлена вирішенням наступних завдань:

- дослідити науково-практичні підходи до трактування обліково-економічних категорій "витрати", "доходи", обґрунтувати їх місце і роль в господарській діяльності підприємства;
- розглянути порядок визнання, оцінку доходів і витрат, виділити їх класифікацію для потреб обліку та управління;
- розкрити методику обліку доходів і витрат від здійснення операційної діяльності (доходів від реалізації, інших операційних доходів, собівартості реалізації, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат);
- вивчити особливості обліку доходів і витрат від здійснення фінансових та інвестиційних операцій (доходів від участі в капіталі, інших фінансових доходів, інших доходів, фінансових витрат, витрат від участі в капіталі, інших витрат);
- обґрунтувати порядок відображення облікової інформації про доходи і витрати в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства;
- провести практичне аналітичне дослідження (за обліковою інформацією АТ «СК «Інго») динаміки, складу, структури доходів і витрат, визначити їх вплив

на результати діяльності;

- оцінити рентабельність діяльності підприємства, обґрунтувати рекомендації щодо її підвищення;
- дослідити вітчизняні та міжнародні підходи до оптимізації доходів і витрат підприємства, обґрунтувати їх доцільність та перспективи практичної адаптації.

Об'єктом дослідження є доходи і витрати підприємства, їх визнання, облік, аналіз, оцінка впливу на результати діяльності.

Предметом дослідження є теоретичні, практичні, організаційні аспекти обліку доходів і витрат від здійснення операційної, фінансової, інвестиційної діяльності, аналітична оцінка їх впливу на фінансові результати та рентабельність.

Методи дослідження. Основою виконаного дослідження є *діалектичний метод пізнання, принцип історизму*, застосований для вивчення доходів та витрат як економічних та обліково-аналітичних категорій. Важливу роль у вирішенні поставлених завдань було відведено таким загальнонауковим методам як: *абстрактно-логічний* – було застосовано при визначенні сутності доходів і витрат, визначенні їх класифікаційних ознак; *асоціацій та аналогій* – при розгляді методики синтетичного й аналітичного обліку доходів, витрат та фінансових результатів діяльності; *методи індукції, дедукції, синтезу, аналізу* – для вивчення загальних тенденцій змін, динаміки та структури доходів і витрат; *методи статистичних групувань, узагальнення, графічний метод* – використано для представлення результатів дослідження, зокрема, було побудовано графіки, таблиці, рисунки, діаграми. При проведенні аналізу структури та динаміки доходів і витрат було застосовано метод горизонтально-вертикального аналізу, а для розрахунку показників рентабельності було використано методику факторного аналізу, що дозволив дослідити взаємозв'язок між досліджуваними змінними.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. У кваліфікаційній роботі розглянуто історичні та сучасні підходи до визначення сутності понять «доходи» та «витрати»; досліджено їх класифікацію, порядок визнання та оцінки; розглянуто практичні аспекти побудови обліку доходів і витрат від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності; обґрунтовано процес

формування інформації про доходи, витрати та фінансові результати в обліковій політиці та фінансовій звітності; проведено аналіз структури й динаміки доходів та витрат, а також рентабельності діяльності АТ «СК «Інго». Практичні результати роботи полягають у розробці рекомендацій щодо підвищення рентабельності, оптимізації доходів та витрат шляхом побудови системи управління даними показниками. Проведене дослідження дозволяє оцінити рівень, динаміку та структуру доходів і витрат підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були опубліковані (у співавторстві з науковим керівником) у статті «Доходи і витрати операційної діяльності в обліково-економічній системі підприємства» в науково-практичному журналі «Цифрова економіка та економічна безпека» (2025. Вип. 4(19). Фахове видання: категорія Б). DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.19-50>.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи, які регламентують ведення бухгалтерського обліку та порядок складання фінансової звітності в Україні; наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій; підручники та навчальні посібники з обліку та аналізу; обліково-аналітична інформація АТ «СК «Інго».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ДОХОДІВ І ВИТРАТ, ЇХ РОЛЬ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність категорій «доходи», «витрати» в контексті сучасних науково-практичних досліджень

Кожне підприємство у процесі здійснення господарської діяльності несе певні витрати та отримує доходи, які в подальшому формують його фінансовий результат – прибуток або збиток. Оскільки, основною метою створення більшості суб'єктів господарювання є отримання саме прибутку, то надзвичайно важливим є правильне розуміння економічної сутності категорій «доходи» та «витрати». Це, у свою чергу, сприяє підвищенню ефективності управління підприємством, забезпеченню контролю за рентабельністю діяльності та ухваленню обґрунтованих управлінських рішень. Сучасні науково-практичні дослідження детально висвітлюють сутність категорій «доходи» та «витрати», а також підкреслюють їхню роль у фінансово-економічному аналізі. Саме ці показники є базовими для оцінювання ефективності діяльності підприємства, що зумовлює потребу в пошуку шляхів оптимізації витрат, підвищення продуктивності використання ресурсів та зростання доходів.

У загальному розумінні поняття «доходи» характеризує суму економічних вигід, які отримує підприємство в результаті його операційної, фінансової чи інвестиційної діяльності протягом певного періоду часу. Натомість під поняттям «витрати» розуміють використання економічних ресурсів на шляху отримання доходів. Проте варто зауважити, що виникнення витрат не завжди супроводжується негайним отриманням відповідних доходів. У випадках коли витрати перевищують доходи, підприємство отримує збиток, що негативно позначається на його фінансовому стані та платоспроможності.

Поняття «дохід» було предметом досліджень та дискусій багатьох науковців

як у минулому, так і в сьогоденні. Проведені дослідження підтверджують наявність певних розбіжностей у науковому розумінні дефініції «доходи» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1. – Визначення сутності поняття «дохід» у навчальній та довідковій літературі

№ з/п	Автор	Джерело (рік публікації)	Визначення поняття «дохід»
НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА			
1	Бутинець Ф.Ф.	Навчальний посібник «Бухгалтерський фінансовий облік», 2009 рік	Дохід трактує як потік грошових коштів та інших надходжень за певний період, що отриманий від продажу продукції, товарів, робіт, послуг [1]
2	Болтянська Л.О., Андреева Л.О., Лисак О.І.	Навчальний посібник «Економіка підприємства», 2020 рік	Під доходами розуміють фінансові ресурси, які формуються в результаті виробництва та реалізації товарів, забезпечують кругообіг основного та оборотного капіталу [2]
3	Базилевич В.Д.	Підручник «Економічна теорія : Політекономія», 2008 рік	У широкому значенні трактує поняття «дохід» як грошові та натуральні надходження до суб'єктів господарського життя; а у вузькому – як потік грошових надходжень в одиницю часу (годину, тиждень, місяць) [3]
4	Дерій В.А.	Монографія «Витрати і доходи підприємств у системі обліку та контролю», 2009 рік	Доходом є економічна категорія, що означає одержання підприємством певних активів (грошей, матеріальних ресурсів) чи зменшення сум зобов'язань, які спонукають до збільшення сум власного капіталу (за мінусом збільшення сум капіталу з внесків власників або учасників) [4]
ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА			
5	Яворська Т.І., Соболевська О.О.	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки), 2020 рік	Визначають дохід підприємства як надходження, отримані в результаті його господарської діяльності за певний період часу у вигляді конкретних економічних вигід, одержаних внаслідок використання в господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів в умовах прийнятного рівня підприємницького ризику [5]
6	Попович О.В., Діденко Н.Ю.	Електронний журнал «Економіка та суспільство», 2016 рік	Дохід підприємства на думку авторів являє собою збільшення економічних вигід у результаті надходження активів і/або погашення зобов'язань, що приводить до зростання капіталу організації, за винятком внесків учасників (власників майна), та отримане внаслідок використання в господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів та конкурентних переваг в умовах прийнятного рівня підприємницького ризику [6]
7	Степаненко О.І., Матковська В.О.	Електронний журнал «Інфраструктура ринку», 2024 рік	Дохід розглядається як збільшення вигід, які отримані чи підлягають отриманню внаслідок продажу готової продукції, товарів, матеріальних цінностей, а також внаслідок використання активів іншими суб'єктами (у вигляді відсотків, роялті, дивідендів) [7]

Джерело: згруповано за інформацією [1-7]

Таким чином, узагальнюючи підходи різних авторів, можна стверджувати, що поняття «дохід» у науковій літературі розглядається як багатогранна економічна категорія, яка охоплює не лише фінансові надходження, а й економічну сутність процесу їх формування. Доходи виступають результатом ефективного використання підприємством наявних ресурсів та відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості суб'єкта господарювання, реалізації його

стратегічних цілей та інвестиційної привабливості. Загалом попри певні відмінності у формулюваннях, усі наведені визначення зводяться до єдиної сутності – доходи є показником економічного зростання підприємства, джерелом його фінансового забезпечення та основою для подальшого розвитку.

Категорія «витрати» також досліджувалася багатьма науковцями та практиками і має значну кількість різних трактувань. Витрати як економічне явище відіграють важливу роль у діяльності підприємства, оскільки супроводжують усі етапи господарської діяльності, незалежно від того чи приносить вона дохід. Таким чином, розуміння економічної природи витрат є необхідною передумовою раціонального використання ресурсів і забезпечення результативності господарської діяльності підприємства (табл. 1.2).

Таблиця 1.2. – Визначення сутності поняття «витрати» у навчальній та довідковій літературі

№ з/п	Автор	Джерело (рік публікації)	Визначення поняття «витрати»
НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА			
1.	Бутинець Ф.Ф.	<i>Навчальний посібник «Бухгалтерський фінансовий облік», 2009 рік</i>	Витрати – це грошовий вираз величини ресурсів, використаних у процесі виробництва та розмір яких безпосередньо можна віднести до конкретного виду продукції [1]
2.	Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М.	<i>Навчальний посібник «Управління витратами», 2017 рік</i>	Автори трактують, що витрати – це виражені у грошовій формі затрати різних видів економічних ресурсів під час виробництва і реалізації продукції [8]
3.	Маслак О.І., Воробйова Л.Д.	<i>Навчальний посібник «Економіка промислового підприємства», 2019 рік</i>	Витрати – це сукупність переданих у грошовій формі витраток підприємства, пов'язаних з виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт [9]
4.	Лойко В.В., Макаровська Т.П.	<i>Навчальний посібник «Економіка підприємства», 2015 рік</i>	Для здійснення господарської діяльності підприємство постійно використовує матеріальні, трудові, фінансові, природні, інформаційні та інші види ресурсів, які у вартісному вираженні представлені економічною категорією «витрати» [10]
ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА			
5.	Ляшенко Г.П., Овсяннікова В.І.	<i>Електронний журнал «Економіка та суспільство», 2022 рік</i>	Всі види витрат – це грошові кошти, які можна одержати в результаті використання ресурсів, що планується й обліковуються як собівартість продукції. Також автори визначають витрати як складну економічну категорію, яку можна розглядати, як вартість ресурсів, що використовує підприємство для здійснення фінансово-господарської діяльності [11]
6.	Бондаренко Н.	<i>Вісник Хмельницького національного університету, 2023 рік</i>	Витрати – це вартісна оцінка ресурсів, спожитих підприємством у процесі досягнення певних визначених цілей, виконання яких призводить до зменшення активів або збільшення зобов'язань, результатом чого є зменшення власного капіталу (крім випадків його вилучення або розподілення власниками) [12]
7.	Родіна О.В.	<i>Електронний журнал «Економіка та суспільство» 2017 рік</i>	Витрати – це всі ресурси і фактори виробництва, що потребують обліку, виражені у грошовій формі, а також використані у процесі господарської діяльності для отримання фінансового результату і потрібні для його аналізу, прийняття управлінських рішень, а також є внутрішнім ціноутворюючим чинником [13]

Джерело: згруповано за інформацією [1, 8-13]

Проаналізувавши наведені вище визначення поняття «витрати», можна зробити висновок про те, що більшість авторів трактують це поняття як грошовий вираз спожитих у процесі господарської діяльності ресурсів, спрямованих на досягнення певного економічного результату. Автори підкреслюють, що витрати відображають споживання матеріальних, трудових фінансових та інших видів ресурсів, необхідних для здійснення будь-якої діяльності підприємства. Вони характеризують процес формування собівартості продукції, виконаних робіт або наданих послуг, а також є важливим чинником впливу на фінансові результати та ефективність діяльності підприємства.

Розглянуті визначення категорій «доходи» та «витрати» також узгоджуються з чинними національними стандартами бухгалтерського обліку та міжнародними стандартами фінансової звітності (табл. 1.3).

Таблиця 1.3. – Визначення сутності понять «дохід» та «витрати» в законодавстві

Визначення поняття «дохід» у національних та міжнародних стандартах	
НП(С)БО 15	МСФЗ 15
<i>Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – це загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів.</i>	<i>Дохід – це валове надходження економічних вигід протягом періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників власного капіталу.</i>
Визначення поняття «витрати» у національних та міжнародних стандартах	
НП(С)БО 16	МСФЗ
<i>Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками)</i>	<i>Окремого стандарту, який би регулював витрати, міжнародні стандарти не передбачають, а конкретні види витрат регулюються такими стандартами як: МСФЗ 2, МСФЗ 2, МСФЗ 16, МСФЗ 38 та іншими.</i>

Джерело: згруповано за інформацією [14-16]

Доходи та витрати є ключовими показниками, що характеризують фінансовий стан і результати діяльності підприємства. Саме вони визначають рівень його прибутковості, фінансової стійкості та конкурентоспроможності, а їхню роль можна розглядати з таких ключових аспектів як:

1. *Оцінка ефективності діяльності.* Доходи та витрати відображають результативність використання ресурсів у процесі операційної, фінансової та

інвестиційної діяльності підприємства. Аналіз їх співвідношення дає змогу визначити рівень рентабельності та ефективності діяльності, яку здійснює підприємство.

2. *Аналітична основа для прийняття управлінських рішень.* Дані про доходи та витрати формують інформаційно-аналітичну базу, необхідну для прийняття раціональних управлінських рішень на всіх рівнях управління. Їх систематичний аналіз сприяє виявленню неефективних напрямів діяльності, оптимізації структури витрат, пошуку додаткових джерел доходів та підвищенню загальної економічної результативності.

3. *Фінансова стабільність.* Співвідношення між доходами та витратами характеризує здатність підприємства підтримувати фінансову рівновагу, забезпечувати ліквідність та платоспроможність. Систематичне перевищення доходів над витратами свідчить про наявність внутрішніх резервів розвитку та можливість самофінансування.

4. *Джерело формування прибутку.* Доходи є основним джерелом формування прибутку, тоді як витрати безпосередньо впливають на його величину. Раціональне управління витратами дозволяє підвищити прибутковість підприємства, забезпечити розширення діяльності, фінансувати модернізацію технічної бази та впроваджувати нові технології й рішення.

5. *Інструмент планування та контролю.* Аналіз динаміки доходів і витрат виступає важливим засобом фінансового контролю та планування діяльності підприємства. Він дає можливість визначати відхилення від запланованих показників, своєчасно вживати необхідні заходи та підвищувати ефективність фінансового менеджменту.

6. *Критерій конкурентоспроможності.* Раціональне співвідношення доходів і витрат забезпечує стабільність фінансових результатів, що у свою чергу є важливою передумовою зміцнення ринкових позицій підприємства. Ефективне управління фінансовими потоками сприяє зниженню собівартості продукції, покращенню її якості та розширенню ринкових можливостей підприємства.

Виходячи з вищенаведеного, доходи та витрати є ключовими регуляторами

фінансових результатів підприємства. Їх узгодженість та збалансованість забезпечують стабільність фінансового стану та створює умови й можливості для подальшого розвитку.

Інформація щодо доходів та витрат підприємства, а також сформованого фінансового результату для зовнішніх зацікавлених сторін, а також внутрішніх користувачів відображається у фінансовій та податковій звітності:

❖ **Баланс або Звіт про фінансовий стан** (форма №1) містить інформацію щодо накопиченого фінансового результату. Тут зазначається сума нерозподіленого прибутку або непокритого збитку, які є важливими при оцінці довгострокової фінансової стійкості підприємства. Зростання нерозподіленого прибутку свідчить про зростання власного капіталу та можливість фінансування подальшого розвитку за рахунок внутрішніх джерел, тоді як наявність непокритого збитку вказує на необхідність відновлення платоспроможності підприємства та посилення контролю за витратами.

❖ **Звіт про фінансові результати або Звіт про сукупний дохід** (форма №2) розкриває інформацію щодо доходів та витрат у розрізі видів діяльності, завдяки чому можна дізнатися з яких напрямів діяльності підприємство отримує найбільші доходи, на що йдуть найбільші витрати. Також із даної форми звітності можна детально простежити всі етапи формування фінансового результату – від валового прибутку до чистого прибутку або збитку. Вся ця інформація разом дозволяє оцінити ефективність діяльності підприємства та рівень прибутковості.

❖ **Звіт про рух грошових коштів** (форма №3) надає інформацію про надходження та вибуття грошових коштів у результаті операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Ця форма дає можливість проаналізувати, як формуються грошові потоки підприємства, що забезпечують покриття витрат і отримання доходів, а також оцінити платоспроможність та фінансову стійкість. Також показники даного звіту дозволяють зіставити прибутки відображені Звіті про фінансові результати з реальними грошовими надходженнями та оцінити ефективність управління доходами та витратами підприємства.

❖ **Примітки до фінансової звітності** (форма №5) деталізують інформацію,

яка наведена в інших формах звітності. Зокрема, деталізуються окремі статті доходів і витрат, розкривається їхня структура за видами діяльності, а також пояснюються суттєві зміни показників. У Примітках також можуть наводитися додаткові роз'яснення щодо складу доходів, собівартості реалізованої продукції, адміністративних та збутових витрат. Така конкретизація підвищує прозорість фінансової інформації та сприяє глибшому розумінню фінансових результатів діяльності підприємства.

❖ **Податкова декларація з податку на прибуток підприємства** включає в себе інформацію щодо об'єкта оподаткування та відповідно містить інформацію щодо доходів та витрат, які враховуються при його розрахунку. Також, на відміну від фінансової звітності, у податковій застосовується податковий підхід, згідно якого не всі бухгалтерські витрати визнаються податковими. За рахунок цього, між фінансовим результатом і оподатковуваним прибутком можуть виникати постійні або тимчасові різниці, останні враховуються при розрахунку відстрочених податкових активів та зобов'язань. Таким чином, податкова декларація не лише визначає суму податку до сплати, а й слугує важливим інструментом контролю за відповідністю фінансових результатів вимогам законодавства.

Отже, доходи та витрати є основними показниками господарської діяльності підприємства, що визначають його результативність та прибутковість. Доходи відображають надходження економічних вигід, тоді як витрати характеризують споживання ресурсів у процесі господарської діяльності. Інформація про них відображається у фінансовій та податковій звітності та є базою для оцінки розрахунку основних показників ефективності діяльності підприємства, яка у свою чергу впливає на рішення управлінського персоналу. Рациональне співвідношення доходів і витрат сприяє підвищенню фінансової стійкості, покращенню рівня прибутковості та забезпечення подальшого розвитку підприємства.

1.2. Порядок визнання, оцінка доходів і витрат, їх класифікація для потреб обліку й управління

Управління та контроль за доходами й витратами підприємства є основоположним аспектом фінансового менеджменту, адже саме ці показники визначають фінансовий результат, який є ключовим показником ефективності діяльності підприємства. Вони також є основним індикатором ефективності управління ресурсами та надають можливість оцінити наскільки успішно підприємство досягає позитивних фінансових результатів та реалізує стратегічні фінансові цілі. В умовах сучасної економічної нестабільності, зокрема через війну та інші зовнішні виклики, аналіз доходів і витрат набуває особливої важливості, оскільки відображає здатність підприємства швидко реагувати на зміни та пристосовуватися до них. Для проведення більш детального аналізу, підприємству необхідно створити правильну та чітку систему класифікації доходів та витрат, що потребує детального дослідження науково обґрунтованих класифікацій. До ознак, що використовуються для класифікації доходів і витрат, належать характеристики, які дають змогу визначити джерела їх походження, методи обліку, періодичність виникнення, що у свою чергу сприяє прийняттю правильних управлінських рішень.

Законодавчо визначена класифікація доходів наведена в НП(С)БО 15 «Дохід», відповідно до якого усі доходи підприємства можна поділити на доходи від операційної діяльності та доходи від інших видів діяльності (рис. 1.1).

До операційних доходів відносять надходження від реалізації продукції, товарів, виконання робіт та надання послуг, що становлять його основну діяльність. Важливою категорією, яка визначається НП(С)БО 15 «Дохід» є чистий дохід від реалізації, який відображає суму доходу від реалізації після вирахування наданих знижок, повернень раніше реалізованої продукції, податків і зборів. Окрім доходів пов'язаних безпосередньо з реалізацією, підприємства визначають ще й інші операційні доходи, які також впливають на фінансовий результат. До таких доходів можуть відносити доходи від операційної оренди активів та операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; доходи від роялті й відсотків

отриманих на залишок коштів на поточних банківських рахунках; а також доходи від реалізації оборотних активів та необоротних активів, утримуваних для продажу, групи вибуття тощо.

Доходи від інших видів діяльності формуються за рахунок фінансових доходів та інших доходів. Так, до фінансових доходів належать дивіденди, відсотки й інші доходи, що пов'язані з фінансовими інвестиціями підприємства. Варто також зауважити на тому, що до згаданих доходів не відносяться доходи, які обліковуються за методом участі в капіталі. До інших доходів можуть включатися доходи від реалізації фінансових інвестицій, страхові відшкодування, штрафи та пені отримані від контрагентів, доходи від неопераційних курсових різниць та інші. Такі надходження мають нерегулярний характер, проте вони також здатні суттєво впливати на фінансовий результат підприємства.

Рисунок 1.1 – Класифікація доходів згідно НП(С)БО 15 «Дохід»

Джерело: згруповано за інформацією [14]

Окрім класифікації, яка пропонується НП(С)БО 15 «Дохід», у науковій літературі представлено низку альтернативних підходів до їх поділу. Різноманіття класифікацій забезпечує можливість детального аналізу доходів, оскільки розподіл може враховувати наступне: характер та форму отримання доходу, момент його визнання, регулярність отримання та інше. Також існує поділ доходів відповідно до потреб обліку та цілей управління, що може значно полегшити ведення обліку та покращити процеси управління підприємством (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Класифікація доходів залежно від потреб обліку та управління

№ з/п	Класифікаційна ознака доходу		Сутність доходу
Для потреб обліку			
1	За видом діяльності	від операційної діяльності	✓ отримані від основної діяльності, пов’язаної з виробництвом і реалізацією продукції, робіт, товарів чи послуг
		від фінансової діяльності	✓ виникають у процесі залучення або використання фінансових ресурсів: дивіденди, відсотки, інші доходи від участі в капіталі
		від інвестиційної діяльності	✓ отримані в результаті придбання, використання або продажу фінансових інвестицій, необоротних активів чи інших довгострокових вкладень
2	За віднесенням до звітних періодів	минулих періодів	✓ належать до попередніх звітних періодів, але були виявлені або нараховані у поточному періоді (виправлення помилок минулих періодів)
		поточні	✓ належать до звітного періоду, у якому вони фактично були отримані або нараховані відповідно до принципу нарахування
		майбутніх періодів	✓ отримані авансом у поточному періоді, але стосуються наступних звітних періодів (передоплати)
3	За валютою отримання доходу	монетарні	✓ отримані у грошовій формі – як у національній, так і в іноземній валюті (готівкові та безготівкові кошти)
		немонетарні	✓ отримані не у грошовій формі, а у вигляді матеріальних цінностей, послуг або за бартерними операціями
4	За напрямами використання активів	відсотки	✓ отримані від надання в користування грошових коштів, депозитів чи інших фінансових інструментів
		дивіденди	✓ отримані за рахунок участі підприємства в капіталі інших суб’єктів господарювання
		роялті	✓ надходять від надання права користування нематеріальними активами – патентами, торговими марками
Для потреб управління			
5	За можливістю отримання	дійсні	✓ вже фактично отримані підприємством у результаті здійснення господарської діяльності
		можливі	✓ потенційні доходи, які можуть бути отримані у майбутньому за певних умов, зокрема очікувані доходи від інвестицій, оренди, роялті
6	За способом отримання	постійні	✓ регулярно надходять у процесі звичайної діяльності підприємства, мають стабільний характер і прогнозовану періодичність, як наприклад, виручка від реалізації
		випадкові	✓ мають разовий, непостійний характер і виникають у результаті непередбачуваних та нерегулярних подій, зокрема це може бути продаж надлишкових активів
7	За можливістю управління	підлягають управлінню	✓ підприємство може впливати на величину та структуру таких доходів
		не підлягають управлінню	✓ підприємство не має впливу, оскільки такі доходи залежать від зовнішніх факторів, як наприклад, курсові різниці
8	За методом визнання	нараховані	✓ визнані у момент їх виникнення, незалежно від фактичного надходження коштів (за принципом нарахування)
		отримані	✓ відображаються у звітності після фактичного надходження коштів (за касовим методом)
9	За можливістю планування	планові	✓ включені у фінансовий план підприємства
		непланові	✓ з’являються несподівано та зазвичай не враховані у бюджет підприємства
10	За впливом управлінських рішень	релевантні	✓ змінюються під впливом управлінських рішень
		нерелевантні	✓ не змінюються під впливом управлінських рішень

Джерело: складено автором за даними [5, 7, 17]

Окрім наведених вище класифікацій, підприємства можуть поділяти доходи за багатьма іншими ознаками, що також залежать від специфіки їх діяльності.

Зокрема, для цілей обліку, доходи ще можуть поділяти на такі, що враховуються для розрахунку оподаткованого прибутку, та які не мають на нього впливу. Для управління доходи також класифікують за впливом інфляційних процесів, за ступенем регулювання, за центрами відповідальності та іншими ознаками [5].

Згідно НП(С)БО 15 «Дохід» підприємство може визнавати дохід під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що сприяє зростанню власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена. Для визнання доходу також мають виконуватися наступні критерії:

✓ **передача ризиків та вигід покупцеві:** дохід визнається, коли підприємство передало покупцеві товар або актив, і разом з ним – усі ризики та вигоди, пов'язані з правом власності на нього. Це означає, що підприємство більше не несе відповідальності за товар або актив, його збереження чи можливі втрати пов'язані з ним. Передача ризиків і вигід зазвичай співпадає з моментом переходу права власності відповідно до умов договору;

✓ **втрата управління та контролю:** після реалізації товарів або активів підприємство не повинне здійснювати подальше управління та контроль над ними. Покупець надалі самостійно приймає рішення щодо подальшого використання або реалізації отриманого товару або активу;

✓ **достовірно визначена сума доходу:** сума, яку отримає підприємство має бути визначена з достатнім ступенем точності, як правило, у договорі купівлі-продажу або іншому документі, що підтверджує домовленість сторін. Якщо існує невизначеність щодо суми, яку отримає підприємство, то дохід визнається лише в тій частині, у якій немає сумнівів щодо його отримання;

✓ **надходження економічних вигід:** підприємство повинне мати обґрунтовану впевненість, що в результаті господарської операції воно отримає економічні вигоди – грошові кошти або інші активи. Якщо існує ризик неплатоспроможності покупця або сумніви у погашенні заборгованості, дохід не визнається допоки існує така невизначеність. Натомість підприємство повинно мати можливість оцінити витрати, пов'язані з отриманням цього доходу.

У випадку надання підприємством послуг, для визнання доходу необхідними є оцінка ступеня завершеності операції з надання послуг на дату балансу та можливість достовірно оцінити результат такої операції.

Варто також зазначити, що дохід не визнається у випадках, коли здійснюється обмін подібними товарами або активами, які мають однакову справедливу вартість. Це пов'язано з тим, що така операція не створює доходу, а лише змінює форму активів, без зміни вартості та величини власного капіталу. Крім того, подібні обміни не супроводжують переходом суттєвих ризиків та вигід, оскільки підприємство фактично залишається у тій самій економічній позиції, що й до здійснення операції. Дохід може визнаватися лише за умови обміну на неподібні активи, який призводить до зміни економічних вигід.

Також, згідно НП(С)БО 15 «Дохід» не визнаються доходами деякі надходження, а саме: суми податків та обов'язкових платежів, які підприємство отримує, але зобов'язане перерахувати до бюджету (такі кошти не належать підприємству, а лише проходять через його облік як тимчасові зобов'язання перед державою); надходження за договорами комісії, агентськими чи іншими аналогічними договорами, що отримуються на користь комітента або принципала (підприємство виступає лише посередником і не отримує економічних вигід); попередні оплати та аванси від покупців, які отримані в рахунок майбутніх поставок (не визнаються доходами, оскільки зобов'язання за договором ще не виконано); завдатки отримані під заставу або в погашення позики (не створюють доходу поки не настануть підстави для їх остаточного зарахування); надходження, що належать іншим особам (підприємство тимчасово утримує їх або перераховує за дорученням); надходження від первинного розміщення цінних паперів (є внесками власників або інвесторів, а не результатом господарської діяльності); балансова вартість валюти (відображає лише еквівалент активу в іншій валюті, без створення нової економічної вигоди) [14].

Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) може визнаватися за одним із двох методів: методом нарахування або касовим методом. Застосовуючи метод нарахування, підприємство визнає дохід у момент передачі товарів або

активів покупцю, незалежно від фактичного надходження оплати. Даний метод є найбільш поширеним, адже відображає реальний фінансовий результат за визначений період, проте не показує фактичний рух грошових коштів. Натомість касовий метод передбачає визнання доходів лише в момент їх безпосереднього отримання. Даний метод є простішим у використанні, показує реальний рух грошових коштів, проте забезпечує повного уявлення про фінансові результати підприємства. Це є його основним недоліком, адже користувачі фінансової звітності не отримують достовірної інформації про реальний фінансовий стан підприємства [7]. Отже, метод нарахування вважається більш об'єктивним і достовірним при відображенні доходів, оскільки дозволяє зіставити дохід із витратами звітного періоду та визначити фактичний результат діяльності. Саме він використовується при складанні фінансової звітності відповідно до вимог НП(С)БО та МСФЗ.

МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами» (IFRS 15 “Revenue from Contracts with Customers”) встановлює єдиний підхід до визнання доходів для всіх підприємств, що укладають договори на постачання товарів або надання послуг. Процес визнання доходів складається з п'яти етапів, які наведено на рис. 1.2.

Ідентифікація договору	Підприємство повинне визначити, чи існує договір, який створює юридичні права та зобов'язання. Договір має бути взаємно погоджений і містити чіткі умови: сторони, предмет, ціну, порядок розрахунків і передачі контролю.
Виявлення зобов'язань щодо виконання	Необхідно встановити які саме товари або послуги підприємство зобов'язується надати клієнту. Кожне окреме зобов'язання, яке можна відокремити від інших, визнається окремим доходом.
Визначення ціни операції	Підприємство визначає загальну суму винагороди, яку воно очікує отримати за виконання договору. Така сума може включати фіксовані суми, змінні суми, або ті й інші.
Розподіл ціни операції на зобов'язання щодо виконання	Якщо договір передбачає кілька зобов'язань, ціна договору розподіляється між ними пропорційно їхній окремій продажній вартості. Це дозволяє визначити, скільки доходу слід визнати за кожним елементом.
Визнання доходу	Дохід визнається в момент, коли підприємство виконує своє зобов'язання перед клієнтом, тобто передає йому контроль над товаром чи послугою, надаючи можливість розпоряджатися ними та отримувати економічні вигоди.

Рисунок 1.2 – Алгоритм визнання доходів за МСФЗ 15

Джерело: згруповано за інформацією [15]

Одночасно з визнанням доходів в обліку відображаються й витрати, що виникають паралельно з їх отриманням. Саме принцип нарахування та відповідності доходів і витрат є одним із ключових правил обліку. Згідно цього принципу витрати, що були понесені для отримання доходів, мають визнаватися в тому самому звітному періоді, що й відповідні доходи.

Важливе значення в діяльності підприємства відіграє також правильна класифікація понесених витрат, адже вона як і доходи, впливає на достовірне визначення фінансових результатів діяльності та ефективне управління ресурсами підприємства. Так, за НП(С)БО 16 «Витрати» класифікацію витрат можна здійснити за видами діяльності та за елементами витрат. Розглянемо поділ витрат за видом діяльності:

1. Витрати операційної діяльності – зазвичай формують найбільшу частину витрат, вони безпосередньо пов'язані зі звичайною господарською діяльністю підприємства. До них відносять витрати на виробництво та реалізацію продукції (товарів, робіт, послуг), адміністративні витрати, витрати на збут та інші витрати операційної діяльності. Окремо варто зупинитися на витратах, що формують собівартість продукції (товарів, робіт, послуг), до них включаються:

- **прямі матеріальні витрати** – включають вартість сировини, основних та допоміжних матеріалів, комплектуючих, запасних частин та інших ресурсів, вартість яких може бути прямо віднесено на конкретний об'єкт витрат;
- **прямі витрати на оплату праці** – це заробітна плата та інші виплати працівників, які безпосередньо залучені до виробництва;
- **інші прямі витрати** – до них відносять усі інші витрати, які можна віднести до конкретного об'єкта витрат, зокрема, це можуть бути відрахування на соціальні заходи з заробітної плати працівників виробництва, витрати на оренду виробничого обладнання;
- **змінні та постійні загальновиробничі витрати** – пов'язані з організацією, управлінням та обслуговуванням виробництва, зокрема, це оплата праці адміністративного персоналу, утримання виробничих приміщень та обладнання, амортизація, ремонт, охорона праці, комунальні послуги виробничих підрозділів.

Ці витрати розподіляють відповідно до визначеної підприємством бази розподілу.

2. Витрати фінансової діяльності – це витрати, що пов’язані із залученням позикового капіталу, зокрема, витрати на сплату відсотків за кредитами, облігаціями, іншими фінансовими зобов’язаннями, а також втрати від курсових різниць за фінансовими операціями. Вони відображають вартість залучення фінансових ресурсів для забезпечення діяльності підприємства.

3. Витрати інвестиційної діяльності – включають витрати на придбання, створення, модернізацію або поліпшення необоротних активів. Такі витрати спрямовані на забезпечення діяльності підприємства у майбутньому.

4. Інші витрати – це всі витрати, які не належать до операційної, фінансової чи інвестиційної діяльності, а також витрати, що виникають унаслідок надзвичайних для підприємства подій, наприклад, стихійні лиха, аварії [16].

НП(С)БО 16 «Витрати» також пропонує класифікацію витрат за елементами, яка використовується для складання III розділу Звіту про фінансові результати. Така класифікація дає змогу проаналізувати структуру витрат, визначити найбільші статті витрат, планувати бюджет (рис.1.3).

Рисунок 1.3 – Класифікація витрат за елементами згідно НП(С)БО 16

Джерело: згруповано за інформацією [16]

Оскільки інформація про витрати використовується для аналізу, впливає на прийняття управлінських рішень та має цінність для стейкхолдерів, то існують

також більш детальні класифікації витрат (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Класифікація витрат залежно від потреб обліку та управління

№ з/п	Класифікаційна ознака витрат	Сутність витрат	
Для потреб обліку			
1	За відношенням до виробничого процесу	основні	✓ витрати, які безпосередньо пов'язані з виготовленням продукції (товарів, робіт, послуг), наприклад, сировина
		накладні	✓ витрати на управління та обслуговування виробництва
2	За складом	прості (одноеlementні)	✓ витрати, які неможливо поділити на складові, як наприклад, заробітна плата або сировина
		комплексні	✓ витрати, що складаються з кількох економічних елементів, наприклад, обслуговування обладнання
3	За ступенем залежності від обсягів виробництва	постійні	✓ витрати, які не залежать від обсягу виробництва, зокрема, це може бути оренда виробничого приміщення
		змінні	✓ змінюються пропорційно до обсягів виробництва
4	За способом віднесення на собівартість	прямі	✓ витрати, які можуть бути віднесені на певний об'єкт калькулювання
		непрямі	✓ пов'язані з багатьма об'єктами та умовно розподіляються між ними
Для потреб управління			
5	За можливістю впливу	контрольовані	✓ витрати на які може вплинути управлінський персонал підприємства у межах своїх повноважень, зокрема, визначити розмір заробітної плати
		неконтрольовані	✓ витрати, на які підприємство не має впливу, оскільки вони виникають під впливом зовнішніх факторів, до прикладу, податки, орендна плата
6	За ступенем підтвердження	дійсні	✓ витрати, які фактично понесені підприємством у процесі здійснення ним господарської діяльності
		уявні (альтернативні)	✓ витрати, які потенційно могли виникнути, але не були понесені через зроблений вибір, вони не відображаються в обліку, проте впливають на прийняття управлінських рішень
7	За доцільністю здійснення	продуктивні	✓ витрати, що необхідні для здійснення діяльності та досягнення запланованих результатів
		непродуктивні	✓ витрати, які не є запланованими та виникають внаслідок недоліків організації, браку, простоїв
8	За часом виникнення	релевантні	✓ витрати, які змінюються залежно від прийнятого управлінського рішення
		нерелевантні	✓ витрати, які є незмінними, а тому не підлягають впливу управлінських рішень
9	За регулярністю понесення	поточні (постійні)	✓ повторюються систематично під час діяльності підприємства
		разові	✓ виникають разово у процесі діяльності підприємства

Джерело: складено автором за даними [7, 18]

Розглянута класифікація може деталізуватися залежно від потреб підприємства та специфіки його діяльності. Правильна класифікація витрат забезпечує їх повне відображення в обліку та звітності, дозволяє оцінити ефективність діяльності та ухвалювати зважені управлінські рішення щодо планування та оптимізації витрат.

Відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати», витрати визнаються в бухгалтерському обліку одночасно зі зменшенням активів або збільшенням

зобов'язань, що відповідно призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком його вилучення або розподілу власниками). Визнання витрат здійснюється з дотриманням принципів нарахування та відповідності. Зокрема, згідно даних принципів, витрати відображаються в тому звітному періоді, в якому вони були здійснені, незалежно від дати їх фактичного виникнення. Також, витрати мають визнаватися одночасно з відповідними доходами, проте у випадках, коли витрати неможливо пов'язати з отриманими доходами, такі витрати визнаються у тому періоді, коли вони були понесені.

Якщо актив використовується підприємством протягом кількох звітних періодів і забезпечує отримання майбутніх економічних вигід, то його вартість визнається витратами не одразу. Витрати розподіляються поступово між тими періодами, коли такий актив перебуває в користуванні та приносить дохід, прикладом такого розподілу є амортизація. Такий підхід відповідає принципу відповідності доходів та витрат, адже дозволяє відобразити витрати саме в тому періоді, коли підприємство отримує відповідний дохід.

Витратами не визнаються платежі за договорами комісії, агентськими угодами та інші договори на користь комітента або принципала; попередні оплати запасів, робіт та послуг; погашення раніше одержаних позик; балансова вартість валюти; а також розподіл прибутку між власниками або учасниками (виплати дивідендів). Дані операції не є витратами, оскільки не зменшують економічних вигід підприємства у межах звітного періоду, зокрема виплата дивідендів це процес розподілу отриманого раніше прибутку [16].

Проведене дослідження, підтверджує, що доходи та витрати є визначальними показниками у формуванні фінансових результатів підприємства. Надзвичайно важливими є їх правильна оцінка, визнання та класифікація, оскільки саме це забезпечує достовірне відображення відповідної інформації у фінансовій звітності. Класифікація доходів та витрат є ключовим елементом управлінського обліку, адже надає управлінському персоналу деталізовані дані для аналізу, планування та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Під час визнання доходів та витрат підприємствам важливо дотримуватися

принципу нарахування та принципу відповідності доходів і витрат. Ці принципи передбачають відображення доходів та витрат у тих звітних періодах, у яких вони фактично виникли, незалежно від дати надходження або сплати коштів; також витрати мають відображатися в тому періоді, що й були отримані пов'язані з ними доходи. Дотримання даних принципів забезпечує достовірне відображення фінансових результатів діяльності підприємства та дозволяє об'єктивно оцінити його економічний стан.

Отже, правильне визнання доходів та витрат, їх раціональна класифікація дозволяють не лише забезпечити точність фінансової звітності, але й підвищити аналітичну цінність даних обліку для прийняття управлінських рішень, що зазвичай спрямовані на зміцнення фінансового стану підприємства, покращення показників ефективності діяльності та досягнення стратегічних цілей.

РОЗДІЛ 2

ДОХОДИ І ВИТРАТИ В ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

2.1. Облік доходів і витрат операційної діяльності підприємства

Виходячи з економічного виміру, достовірність та повнота інформації про отримані доходи та понесені витрати визнається системою обліку, яка виступає основою для аналізу результатів діяльності підприємства, виявлення факторів впливу на отримання прибутків (збитків), прийняття подальших рішень управлінським персоналом. Доходи і витрати операційної діяльності є ключовими економічними категоріями, що визначають результативність функціонування підприємства в умовах конкурентного ринкового середовища. Доходи від операційної діяльності для переважної більшості підприємств є ключовими та становлять найбільшу його частину. Саме операційний дохід показує наскільки ефективно працює підприємство за своїм основним напрямком діяльності. До складу операційних доходів, згідно НП(С)БО 15 «Дохід», включають: дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та інші операційні доходи, класифікацію яких наведено на рис. 2.1.

Рисунок 2.1 – Класифікація інших операційних доходів у відповідності до НП(С)БО 15 «Дохід»

Джерело: згруповано за інформацією [14]

Для обліку доходів, згідно з Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку [20], використовується 7 клас рахунків. Даний клас рахунків є пасивними, а відповідно нарахування здійснюються за кредитом, а списання – за дебетом. Інформацію про доходи від основної діяльності узагальнюють на рахунках 70 «Доходи від реалізації» та 71 «Інший операційний дохід» (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. – Рахунки обліку для узагальнення інформації про доходи від операційної діяльності

70 «Доходи від реалізації»		71 «Інший операційний дохід»	
код	назва	код	назва
701	Дохід від реалізації готової продукції	710	Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю
702	Дохід від реалізації товарів	711	Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти
703	Дохід від реалізації робіт і послуг	712	Дохід від реалізації інших оборотних активів
704	Вирахування з доходу	713	Дохід від операційної оренди активів
705	Перестраховування	714	Дохід від операційної курсової різниці
706	Дохід процентний від фінансових послуг	715	Штрафи, пені, неустойки
707	Дохід комісійний від фінансових платіжних послуг	716	Відшкодування раніше списаних активів
		717	Дохід від списання кредиторської заборгованості
		718	Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів
		719	Інші доходи від операційної діяльності

Джерело: згруповано за інформацією [14, 20]

Особливістю зазначених рахунків є їх тимчасовий характер, оскільки використовуються вони лише задля накопичення інформації про отримані протягом звітного періоду доходи, в кінці якого їх сальдо переноситься на рахунок 79 «Фінансові результати». Виходячи з цього, такі рахунки ніколи не мають сальдо на початок та на кінець періоду – воно завжди є нульовим [19].

Рахунки 7 класу відображають загальну суму отриманих доходів, включаючи непрямі податки та інші обов’язкові платежі, які входять до ціни реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), що сприяє повному відображенню господарських операцій відповідно до принципу повноти, забезпечує контроль за розрахунками з бюджетом та дозволяє правильно сформулювати чистий дохід через подальше коригування на непрямі податки.

Синтетичні рахунки, які розглянуто вище, відображають зведені показники щодо економічно однорідних груп активів, джерел їх формування та господарських операцій. Перелік таких рахунків визначається Планом рахунків бухгалтерського обліку. Відповідно, облік, який ведеться на цих рахунках, називається синтетичним і саме його дані використовуються під час складання фінансової звітності. Натомість аналітичний облік доходів від реалізації ведеться в розрізі видів або груп продукції, товарів, робіт або послуг, за потреби, також за регіонами збуту або за іншими критеріями, які підприємство визначає самостійно, виходячи з особливостей своєї діяльності та потреб обліку й управління. Такий облік має забезпечувати повноту, своєчасність та достовірність інформації. Основною метою аналітичного обліку є створення інформаційної бази для максимізації виручки та підвищення фінансових результатів підприємства в цілому. Варто також зауважити, що проміжною ланкою між синтетичним та аналітичним обліком є субрахунки – вони дають можливість додатково згрупувати дані про окремі об'єкти обліку в межах синтетичних рахунків і визначають послідовність та потребу у відкритті аналітичних рахунків. Поєднання синтетичного та аналітичного обліку забезпечує повне, достовірне та деталізоване відображення доходів підприємства, що є основою ефективного управління підприємством.

Визнання доходів від операційної діяльності в бухгалтерському обліку має відбуватися з дотримання принципу документального підтвердження господарських операцій. Відповідно до якого, доходи відображаються в облікових регістрах лише за наявності належним чином оформлених первинних документів [21]. Основні первинні документи, які необхідні для визнання доходів від реалізації розглянемо нижче (табл. 2.2).

Витрати від операційної діяльності є ключовими витратами, які підприємством несе щоденно протягом всього періоду своєї господарської діяльності. До таких витрат відносять усі поточні витрати, за винятком капітальних та фінансових витрат, а також податку на прибуток. Контроль та оптимізація цього виду витрат прямо впливають на показники рентабельності підприємства, ліквідності, на величину чистого прибутку та на фінансову стабільність компанії.

Таблиця 2.2 – Основні первинні документи для визнання доходів від реалізації

№ з/п	Первинний документ	Призначення
1	2	3
1	Видаткова накладна	підтверджує факт відвантаження товарів покупцю
2	Акт виконаних робіт (послуг)	фіксує факт надання послуг або виконання робіт
3	Рахунок-фактура	є підставою для здійснення оплати
4	Податкова накладна	відображає суму ПДВ у складі доходу
5	Прибутковий касовий ордер	підтверджують надходження оплати в касу
6	Банківська виписка	підтверджують надходження коштів на рахунок
7	Товарно-транспортна накладна	засвідчує факт перевезення або доставки товарів

Джерело: згруповано автором за результатами проведеного практичного дослідження

Операційні витрати, що не пов'язані із виготовленням продукції (товарів, робіт, послуг) та відповідно не формують собівартість, поділяють на адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати. Також витрати операційної діяльності групують за економічними елементами: матеріальні затрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизацію та інші операційні витрати (рис. 2.2).

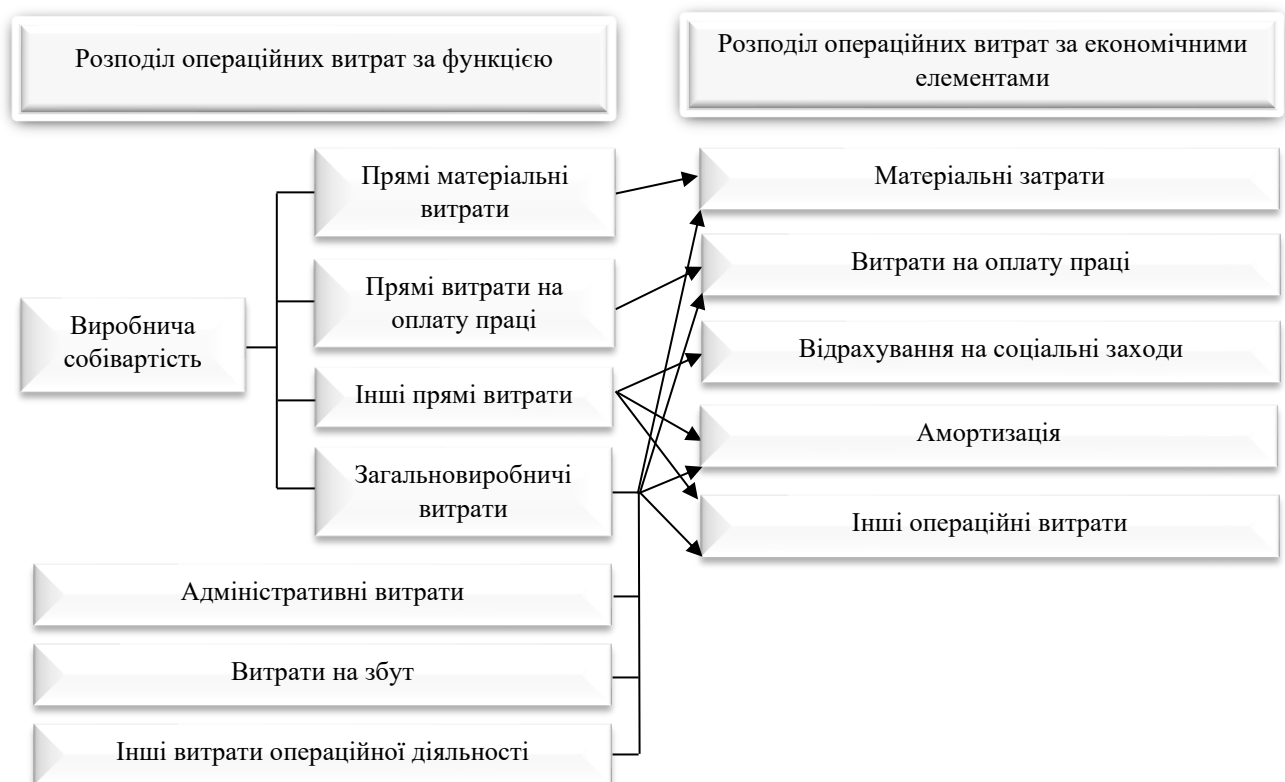

Рисунок 2.2 – Взаємозв'язок витрат за різними класифікаційними ознаками

Джерело: згруповано за інформацією [16]

Для обліку операційних витрат використовується 9-й клас рахунків [20], який

є активним, а тому накопичення витрат відбується за дебетом, а списання відповідно за кредитом. Витрати, що пов'язані з виробничими процесами підприємства, узагальнюються на рахунку 23 «Виробництво» із подальшим їх перенесенням на рахунок 90 «Собівартість реалізації» та списанням на рахунок 79 «Фінансовий результат». За таким самим алгоритмом списуються витрати із рахунків 21 «Поточні біологічні активи», 26 «Готова продукція», 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» та 28 «Товари».

Загальновиробничі витрати та витрати, що спрямовані на утримання й експлуатацію необоротних активів, обліковують на рахунку 91 «Загальновиробничі витрати». Дані витрати можуть переноситися із наступних рахунків: 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», 20 «Виробничі запаси», 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети», 23 «Виробництво», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 65 «Розрахунки за страхування», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» [19]. Варто також зазначити, що загальновиробничі витрати притаманні лише підприємствам, у яких наявне виробництво та відповідні виробничі підрозділи.

Розглянемо те, яким чином може бути побудований аналітичний облік загальновиробничих витрат. Основою такого обліку є деталізація витрат за місцями їх виникнення, за центрами відповідальності та окремими статтями, зокрема:

- витрати на управління виробництвом (оплата праці апарату управління цехами, відрахування на соціальні заходи, витрати на службові відрядження такого персоналу та інше);
- амортизація основних засобів та нематеріальних активів, що використовуються в загальновиробничих цілях;
- витрати, пов'язані з утриманням, експлуатацією, ремонтом, орендою основних засобів та інших необоротних активів загальновиробничого призначення;
- витрати, спрямовані на вдосконалення технологій та організації виробництва;
- витрати на утримання виробничих приміщень, включаючи опалення, освітлення, водопостачання та інші комунальні послуги;

- витрати, пов'язані з обслуговуванням виробничого процесу (оплата праці загальновиробничого персоналу, відрахування на соціальні заходи, витрати на контроль якості продукції, робіт та послуг);
- витрати, пов'язані з охороною праці, технікою безпеки та захистом навколишнього природного середовища.

Згідно НП(С)БО 16 «Витрати» загальновиробничі витрати поділяються на постійні та змінні, такий поділ ґрунтується на залежності витрат від обсягів виробництва. Змінні витрати змінюються прямо пропорційно до обсягу виготовленої продукції або рівня завантаженості виробничих потужностей та повністю розподіляються між об'єктами калькулювання. До таких витрат належать витрати на електроенергію, що споживається виробничим обладнанням, витрати на технічне обслуговування машин залежно від інтенсивності їх експлуатації, матеріали, що необхідні для забезпечення виробничого процесу та інше. Постійні витрати не залежать від обсягів виробництва та залишаються відносно незмінними в межах нормальної виробничої потужності підприємства. Такими витратами може бути оренда виробничих приміщень, амортизація будівель та обладнання, витрати на охорону, тощо. Постійні витрати у свою чергу поділяються на розподілені та нерозподілені. Нерозподілені загальновиробничі витрати відразу переносяться на собівартість продукції (робіт, послуг). Розподілені постійні загальновиробничі витрати розподіляються на весь обсяг виготовленої продукції, пропорційно до бази розподілу, яку визначає підприємство. За базу розподілу можуть обирати наступні показники: машино-години (години роботи обладнання), людино-години (кількість відпрацьованих годин), заробітна плата працівників виробництва, обсяг створеної продукції та інше. База розподілу визначається підприємством у Наказі про облікову політику та може бути як універсальною, що наведено вище, так і специфічною, що може бути пов'язано з діяльністю підприємства [16].

Такий розподіл загальновиробничих витрат є необхідним, оскільки дозволяє отримати інформацію про реальну собівартість кожної виготовленої одиниці продукції, встановити конкурентну та справедливую ціну, розрахувати реальний прибуток та прийняти ефективні управлінські рішення щодо оптимізації

виробництва. Розглянемо детальну схему розподілу загальновиробничих витрат (рис. 2.3) та їх відображення в системі бухгалтерського обліку (табл. 2.3).

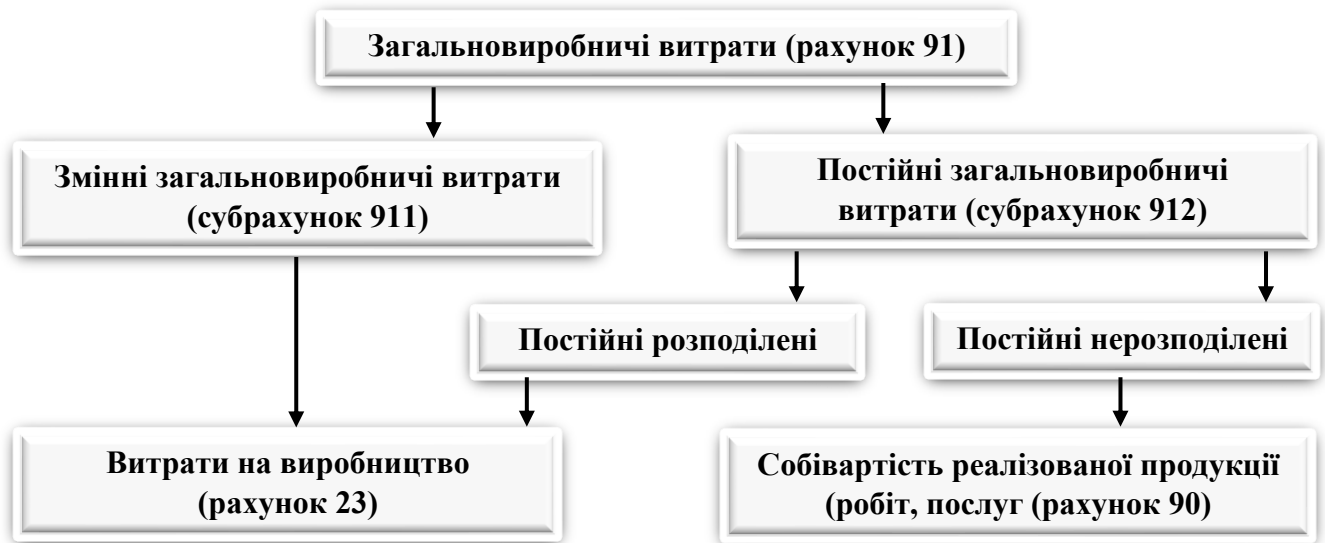

Рисунок 2.3 – Схема розподілу загальновиробничих витрат

Джерело: згруповано за інформацією [22]

Таблиця 2.3 – Відображення загальновиробничих витрат в обліку

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	2	3	4
1	Відображено постійні загальновиробничі витрати: оплата праці загальновиробничого персоналу та нарахування ЄСВ, оренда приміщень	91.1	661 651 685
2	Відображено змінні загальновиробничі витрати: поточний ремонт, вартість електроенергії	91.2	631 685
3	Віднесено змінні загальновиробничі витрати на виробничу собівартість	23	91.2
4	Віднесено розподілені постійні загальновиробничі витрати на виробничу собівартість	23	91.1
5	Віднесено нерозподілені постійні загальновиробничі витрати на собівартість реалізованої продукції	901	91.1

Джерело: складено автором за результатами практичного дослідження

На рахунку 92 «Адміністративні витрати» узагальнюються витрати, що пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства. Прикладом таких витрат є: оплата праці управлінського персоналу, витрати на службові відрядження, амортизацію та ремонт основних засобів загальновиробничого призначення, орендні та комунальні платежі, транспортні та юридичні послуги, а також податки і збори. Рахунок 93 «Витрати на збут» призначений відповідно для обліку всіх витрат, які підприємство несе у процесі реалізації продукції, товарів,

робіт та послуг. До даного класу витрат можуть бути віднесені витрати на транспортування, маркетингові послуги, оплата праці працівників, які займаються безпосередньо збутом. Рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності» використовують для обліку всіх інших витрат, які не знайшли свого відображення на рахунках 90 «Собівартість реалізації», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати» та 93 «Витрати на збут». Зокрема, тут обліковуються: витрати від знецінення запасів, визнані штрафи пені та неустойки, нестачі та псування цінностей, витрати від операційної курсової різниці, сумнівні та безнадійні борги, витрати на купівлю-продаж валюти.

Підприємства мають можливість застосовувати для обліку витрат також рахунки 8-го класу, які дають можливість отримати детальний аналіз витрат за елементами. Хоча ведення обліку з використанням 8-го класу є більш трудомістким для підприємств, проте дає і певні переваги, зокрема:

- 1) більш точне відображення інформації у Звіті про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) у III розділі;
- 2) можливість автоматизації процесу формування фінансової звітності, оскільки зникає потреба в перенесенні витрат з 9 класу для формування III розділу – вони напряму беруться із 8 класу;
- 3) здійснення якісного внутрішнього контролю за витратами, за рахунок можливості повного аналізу витрат в розрізі окремих елементів та за потреби їх оптимізація.

Проте, використовуючи 8-й клас рахунків, підприємство обов'язково має затвердити чітку та обґрунтовану облікову політику щодо цього питання. Оскільки, за умови відсутності затверджених алгоритмів та вимог, з'являється більша ймовірність помилок у формуванні собівартості продукції, товарів, робіт та послуг, задвоєнні витрат, і як наслідок викривлюється інформація у фінансової звітності. Також варто зауважити, що за умови використання 8-го класу рахунків, обов'язковим є і використання 9-го класу, оскільки витрати з 8-го класу обов'язково мають списуватися на 9-й клас або на рахунок 23 «Виробництво». Застосовувати 8-й клас рахунків можуть лише ті підприємства, які використовують

загальний, а не спрощений, план рахунків. Це пов'язано з тим, що спрощений план рахунків передбачає складання звітності згідно НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність», яка у свою чергу не передбачає розкриття витрат за їх елементами [19]. Зокрема, АТ «СК «Інго» веде облік витрат із використанням 8 класу рахунків, що визначено в обліковій політиці компанії.

Важливим аспектом обліку витрат є вибір методів їх відображення та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг. Розрахунок собівартості відіграє важливу роль у системі управління витратами підприємства, адже він не лише дає змогу визначити фактичну вартість виготовленої продукції, виконаних робіт та наданих послуг, а й виступає інструментом підвищення прибутковості діяльності в умовах ринкової економіки. Методика формування собівартості має бути спрямована на реалізацію стратегії підвищення прибутковості підприємства. Рівень ефективності такої стратегії значною мірою визначається оптимізацією витрат на одиницю продукції за умови збереження її якості. Вибір методів обліку витрат та способів калькулювання повинен здійснюватися з урахуванням організаційних та виробничих особливостей підприємства [23].

Методи обліку витрат забезпечують відображення, групування та систематизацію витрат, що виникають у процесі виробничої діяльності підприємства. Натомість методи калькулювання дають змогу розподілити такі витрати за статтями калькуляції з метою безпосереднього визначення собівартості окремих видів продукції, робіт чи послуг [24]. Тому, можемо стверджувати, що дані категорії є взаємопов'язаними та доповнюють одна одну, забезпечуючи ефективне управління витратами підприємства. Розглянемо основні методи калькулювання собівартості та їх особливості застосування:

- *Метод позамовного калькулювання.* Використовується на підприємствах, які виконують індивідуальні замовлення або мають малосерійне виробництво, також може застосовуватися при розробці нових видів продукції або виникненні нестандартних ситуацій. Розрахунок за даним методом передбачає, що із загальної суми витрат спочатку виділяють прямі витрати, а інші включаються до собівартості на основі обраного підприємством методу розподілу непрямих витрат. Розрахунок

собівартості здійснюється лише за умови повного виконання замовлення.

- *Попроцесне калькулювання.* Застосовується підприємствами, які мають чітко визначений поділ виробництва на технологічні процеси. Цей метод передбачає групування витрат за відповідними процесами з подальшим розподілом таких витрат між кількістю виготовленої продукції, тому таку собівартість вважають середньою для кожної одиниці продукції.

- *Попередільний метод калькулювання.* Використовують підприємства, які чітко поділене на етапи (переділи) виробництво і кожен такий етап завершується отриманням певного результату. Для кожного переділу визначають собівартість, оскільки отримані напівфабрикати можуть не лише використовуватися в подальших етапах виробництва, а й можуть бути реалізовані.

- *Нормативний метод калькулювання.* Застосовується при масовому та серійному виробництві складної та різноманітної продукції, що складається з численних деталей та вузлів. Витрати фіксуються в обліку згідно встановлених норм, а не за фактом їх виникнення. Метод передбачає виявлення відхилень фактичних витрат та нормативних, а також аналіз причин їх виникнення.

- *Метод стандарт-кост.* Передбачає планування витрат ще до початку виробництва, базуючись на встановлених нормах витрат з подальшим аналізом відхилень. Ненормативні витрати відносяться не на виробництво, як при використанні нормативного методу, а на фінансові результати.

- *Метод директ-кост.* Даний метод дозволяє сформувати неповну собівартість, яка включає лише змінні витрати, а постійні витрати відносяться на витрати періоду – списуються на фінансовий результат. Це надає можливість аналізу взаємозв'язку між витратами, обсягом виробництва та прибутком [25].

Розглянуті методи обліку витрат та калькуляції собівартості зазвичай використовуються в поєднанні один з одним. Пов'язано це з різноманітністю цілей та особливостями господарської діяльності підприємств. Залежно від специфіки виробництва, обсягу випуску, структури управління та інформаційних потреб керівництва, підприємство може комбінувати різні методи для отримання найбільш точної та достовірної інформації про витрати. Такий підхід дозволяє не лише

правильно сформувати собівартість, а й створює основу для ефективного планування, контролю та прийняття рішень, спрямованих на підвищення рентабельності та конкурентоспроможності підприємства.

Фундаментальною метою обліку виробничих витрат операційної діяльності є їх систематизація та акумуляція, що відіграє вирішальну роль для подальшого визначення собівартості продукції або послуг. У той час як облік адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат допомагає виявити тенденції зростання або зниження витрат, спрогнозувати майбутні витрати і, що не менш важливо, допомагає підприємствам встановлювати конкурентоспроможні ціни на свої продукти та послуги. Таким чином операційні витрати являють собою витрати, які бізнес-одиниця несе в процесі своєї основної діяльності (з метою якої воно було створене), забезпечуючи безперервний процес функціонування виробничого процесу. Відповідно технологічні особливості підприємства мають безпосередній вплив на організаційні аспекти його облікового процесу.

Доходи і витрат операційної діяльності в системі обліку є основою для оцінки фінансових результатів підприємства. Правильне ведення обліку дозволяє точно визначити отриманий прибуток або збиток, контролювати витрати та аналізувати ефективність основної діяльності. Обґрунтована організація обліку забезпечує прозорість та точність фінансової звітності, має вагомий вплив на процес прийняття рішень управлінським персоналом. Завдяки якісно побудованій системі обліку доходів і витрат, підприємство може виявити неефективні та нераціональні витрати, оптимізувати використання ресурсів та підвищити свою рентабельність. Достовірна облікова інформація впливає на процеси бюджетування, складання бізнес-планів та стратегій, оцінку фінансової стійкості підприємства. Таким чином облік витрат та доходів від операційної діяльності виконує не лише контрольну функцію, але й створює надійну основу для сталого зростання та підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку [19].

2.2. Особливості обліку доходів і витрат від здійснення фінансових та інвестиційних операцій

Фінансові та інвестиційні операції є ваговою складовою господарської діяльності підприємства, оскільки забезпечують формування додаткових джерел доходів і впливають на його фінансову стабільність. Їх облік та аналіз має важливе значення для достовірності відображення фінансового результату, визначення ефективності використання капіталу та управління фінансовими ризиками.

Доходи та витрати від фінансової діяльності відображають результати операцій, пов'язаних із залученням, використанням та обслуговуванням фінансових ресурсів підприємства. Отримання фінансових доходів можливе у вигляді дивідендів, процентів, курсових різниць, тоді як витрати можуть бути пов'язані зі сплатою відсотків за кредитами, позиками, облігаціями, фінансовою орендою та іншими фінансовими зобов'язаннями.

Фінансова діяльність також відіграє важливу роль у формуванні вартості підприємства. Оптимізація джерел фінансування дає можливість знизити витрати на залучення капіталу та забезпечує стабільну фінансову основу для здійснення інших видів діяльності – операційної та інвестиційної [26].

Згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку, доходи від фінансової діяльності відображаються на рахунку 73 «Інші фінансові доходи» [20]. Даний рахунок має наступні субрахунки:

- **731 «Дивіденди одержані»** – використовується для обліку доходів, які підприємство отримує від участі в капіталі інших суб'єктів господарювання.
- **732 «Відсотки одержані»** – відображає доходи у вигляді відсотків одержаних від розміщення депозитів, облігацій або надання позик іншим суб'єктам господарювання.
- **733 «Інші доходи від фінансових операцій»** – призначений для обліку доходів підприємства, що виникають від фінансових операцій, не включених до рахунків 731 та 732. Сюди можуть включати доходи від курсових різниць, операцій з фінансовими інструментами.

За кредитом наведених вище субрахунків відображаються суми нарахованих доходів, а за дебетом – їх списання на фінансовий результат звітного періоду, зазвичай у кореспонденції з рахунком 79 «Фінансові результати».

Інформація про понесені фінансові витрати, згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку, відображається на рахунку 95 «Фінансові витрати» [20]. Розглянемо субрахунки даного рахунку:

- **951 «Відсотки за кредит»** – відображає витрати підприємства у вигляді відсотків, сплачених за користування кредитами, позиками, облігаціями.
- **952 «Інші фінансові витрати»** – використовується для обліку витрат, які не можуть бути відображеними на рахунку 951, а саме: витрати на фінансову оренду (лізинг), банківські комісії, збитки від курсових різниць та інше.

За дебетом зазначених субрахунків відображаються суми понесених витрат, а кредит показує їх списання на фінансовий результат, так само як і з рахунками доходів, у кореспонденції з рахунком 79 «Фінансові результати».

Рахунок 95 «Фінансові витрати» використовується також для узагальнення інформації про витрати, понесені у процесі створення кваліфікаційних активів. Відповідно до НП(С)БО 31 «Фінансові витрати», до таких активів належать об'єкти, які потребують значного часу для їх створення, та можуть бути представлені об'єктами незавершеного виробництва, основними засобами, що виготовляються власними силами, а також іншими матеріальними й нематеріальними активами. Фінансові витрати, які безпосередньо пов'язані зі створенням кваліфікаційних активів, підлягають капіталізації – включаються до їх первісної вартості. У разі призупинення робіт зі створення кваліфікаційних активів, капіталізація таких витрат припиняється, а витрати на утримання незавершених об'єктів відносять до витрат звітного періоду. Відновлення капіталізації можливе за умови продовження робіт, пов'язаних зі створенням активу [28].

Інвестиційна діяльність для багатьох підприємств виступає важливою складовою формування фінансових результатів, що забезпечує розвиток підприємства та зростання його ринкової вартості. Доходи від інвестиційної діяльності можуть включати доходи від операцій з необоротними активами, доходи

від участі в капіталі інших підприємств, дохід від облігацій та інших цінних паперів. Витрати інвестиційної діяльності, як правило, пов'язані з купівлею основних засобів, довгострокових та короткострокових фінансових інвестицій, а також витратами на їх утримання та обслуговування. Крім того, у разі знецінення інвестицій або реалізації їх за ціною нижчою за балансову, підприємство визнає відповідні збитки.

Для відображення в обліку витрат, що пов'язані із здійсненням капітальних та фінансових інвестицій, Планом рахунків бухгалтерського обліку [20] передбачено наступні рахунки:

- *Рахунок 14 «Довгострокові фінансові інвестиції»* – призначений для обліку вартості інвестицій, здійснених у статутний капітал інших підприємств або у придбання цінних паперів, які підприємство планує утримувати понад один рік. Даний рахунок має відповідні субрахунки: 141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі», 142 «Інші інвестиції пов'язаним сторонам», 143 «Інвестиції непов'язаним сторонам».

- *Рахунок 15 «Капітальні інвестиції»* – використовується для накопичення витрат, пов'язаних із придбанням створенням, модернізацією або будівництвом необоротних активів. Такі витрати розподіляються по наступних субрахунках: 151 «Капітальне будівництво», 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів», 153 «Придбання (виготовлення) інших необоротних активів», 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів», 155 «Придбання (виращування) довгострокових біологічних активів. При введення вищезгаданих необоротних активів в експлуатацію, витрати капіталізуються та переносяться на рахунки 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні активи» та 12 «Нематеріальні активи».

- *Рахунок 35 «Поточні фінансові інвестиції»* – відображає короткострокові вкладення у цінні папери та інші фінансові інструменти, які підприємство може реалізувати протягом року. Рахунок має такі субрахунки: 351 «Еквіваленти грошових коштів» та 352 «Інші поточні фінансові інвестиції».

Облік витрат від фінансових та капітальних інвестицій ведеться також на рахунках 96 «Витрати від участі в капіталі» та 97 «Інші витрати» [20]. Зокрема, на

рахунку 96 обліковуються витрати, що пов'язані зі зменшенням вартості інвестицій, які обліковуються за методом участі в капіталі. Такі витрати виникають, коли підприємство, яке є об'єктом інвестування, отримує збиток, а інвестор визнає такий збиток на таких субрахунках: 961 «Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства», 962 «Втрати від спільної діяльності», 963 «Втрати від інвестицій в дочірні підприємства».

Розглянемо детальніше метод обліку фінансових інвестицій за методом участі в капіталі. Згідно НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції», даний метод використовується для обліку фінансових інвестицій в асоційовані та дочірні підприємства, а також у спільну діяльність, обов'язковою умовою є наявність суттєвого впливу інвестора, що передбачає володіння часткою акцій більше 20%. За методом участі в капіталі, фінансова інвестиція первісно визнається за собівартістю і надалі коригується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у чистих активах (власному капіталі) об'єкта інвестування [29]. Певні відмінності в обліку виникають при застосуванні підприємством МСБО 8 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства», оскільки, за таких умов, коригування вартості здійснюються пропорційно зміні не лише прибутку або збитку, але й змін в іншому сукупному доході (наприклад, від переоцінки активів) та інших змінах капіталу [30]. Облік за методом участі в капіталі ведеться з використанням відповідного субрахунку – 141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі». Варто також звернути увагу на те, що отримання дивідендів підприємством-інвестором, зменшує балансову вартість інвестиції. Це пов'язано з тим, що за даним методом обліку інвестицій, інвестор вважається співвласником іншої компанії. Відповідно, за умови отримання об'єктом інвестування прибутку, балансова вартість інвестиції збільшується, а виплата дивідендів навпаки зменшує власний капітал компанії та вартість інвестиції.

Правильний облік витрат інвестиційної діяльності відіграє важливу роль у здійсненні контролю та оцінки ефективності даного виду діяльності, а відповідні витрати можуть мати вагомий вплив на показники майбутніх фінансових результатів та фінансову стійкість підприємства.

Рахунок 97 використовується для узагальнення інформації про витрати, що безпосередньо не пов'язані з операційною, фінансовою чи інвестиційною діяльністю, проте впливають на фінансовий результат. До таких витрат належать: витрати, що пов'язані зі списанням необоротних активів; втрати від неопераційних курсових різниць; витрати, що виникають через знецінення фінансових інструментів та зменшення корисності активів, а також інші витрати діяльності [20].

Доходи отримані від інвестиційної діяльності обліковуються на рахунках 72 «Дохід від участі в капіталі» та 74 «Інші доходи». Рахунок 72 використовується для відображення доходу від інвестицій, які обліковуються за методом участі в капіталі, а для деталізації таких доходів використовують наступні субрахунки: 721 «Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства», 722 «Дохід від спільної діяльності» та 723 «Дохід від інвестицій в дочірні підприємства». Рахунок 74 використовується для відображення доходів та може включати в себе доходи від реалізації необоротних активів, реалізації фінансових інвестицій та інші доходи.

На рахунках 97 та 74 обліковуються не лише доходи та витрати від інвестиційної діяльності, але й результати фінансової діяльності. Зокрема, на 74 рахунку можуть відображатися доходи від неопераційної курсової різниці, доходи від безоплатно одержаних необоротних активів, а на рахунку 97 – збитки від неопераційної курсової різниці. Те саме можемо сказати і про рахунок 73, який зазвичай використовують для відображення фінансових операцій, проте на ньому можуть обліковуватися також доходи інвестиційної діяльності. Так, на рахунку 73 відображаються дивіденди, відсотки за фінансовими інвестиціями та доходи від фінансової оренди [26].

Розглянемо типові бухгалтерські проведення, які використовуються для обліку доходів і витрат від фінансової та інвестиційної діяльності. У табл. 2.4 систематизовано основні операції з відображення таких доходів і витрат.

Таблиця 2.4 – Типові кореспонденції рахунків з обліку фінансової та інвестиційної діяльності

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
Доходи та витрати від фінансової діяльності			
1	Отримано дивіденди	30, 31, 37	731
2	Отримано відсотки за депозитом	31, 37	732
3	Отримано інші доходи	30, 31, 37	733
4	Нараховано відсотки за кредитом	951	68
5	Відображено інші фінансові витрати	952	68
Доходи та витрати від інвестиційної діяльності			
6	Отримано дохід від участі в капіталі іншого підприємства	141	721, 722, 723
7	Отримано дохід від переоцінки фінансових інвестицій	14, 35	740
8	Отримано дохід від реалізації фінансових інвестицій	30, 31, 36, 37	741
9	Отримано дохід від реалізації необоротних активів	30, 31, 36, 37	742
10	Отримано дохід від неопераційної курсової різниці	30, 31	744
11	Отримано дохід від безоплатно отриманих активів	424	745
12	Отримано дивіденди (метод участі в капіталі)	373	141
13	Отримано збиток від участі в капіталі іншого підприємства	96	141
14	Відображено знецінення фінансових інвестицій	97	141

Джерело: складено автором за результатами проведеного дослідження

На рис. 2.4 узагальнено рахунки, що використовуються для обліку доходів і витрат від фінансової та інвестиційної діяльності. Однак, із вищезазначеного, можемо зробити висновок про те, що чіткого поділу даних рахунків немає, і вони можуть використовуватися для обліку обох видів діяльності, залежно від особливостей діяльності підприємства та потреб обліку.

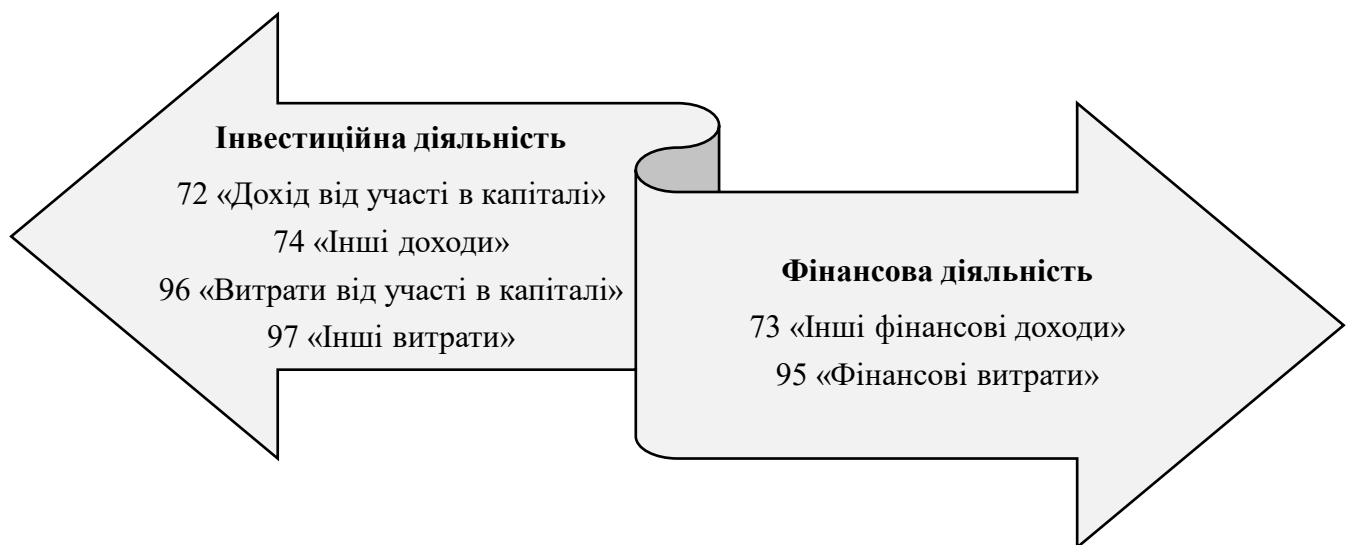

Рисунок 2.4 – Рахунки обліку доходів і витрат від фінансової та інвестиційної діяльності

Джерело: згруповано за інформацією [20]

Певні особливості у веденні інвестиційної діяльності виникають у страхових компаній. Оскільки, в наступному розділі даної роботи буде проведено аналіз доходів і витрат страхової компанії, то розглянемо основні вимоги для здійснення інвестиційної діяльності страховими компаніями.

Спеціальні вимоги для суб'єктів страхування зумовлені тим, що страховики інвестують не лише власні кошти, але й кошти страхувальників, які в майбутньому мають забезпечити можливість здійснення відповідних страхових виплат. Механізм страхування працює таким чином, що страховики отримують від страхувальників внески у вигляді страхових премій, формують із них резерви, а кошти на відшкодування за страховими випадками виплачують лише в разі виникнення страхових подій, що передбачаються договором.

Згідно Закону України «Про страхування», інвестування має здійснюватися з дотриманням принципу розсудливості, який у свою чергу має забезпечувати виконання наступних вимог (рис. 2.5).

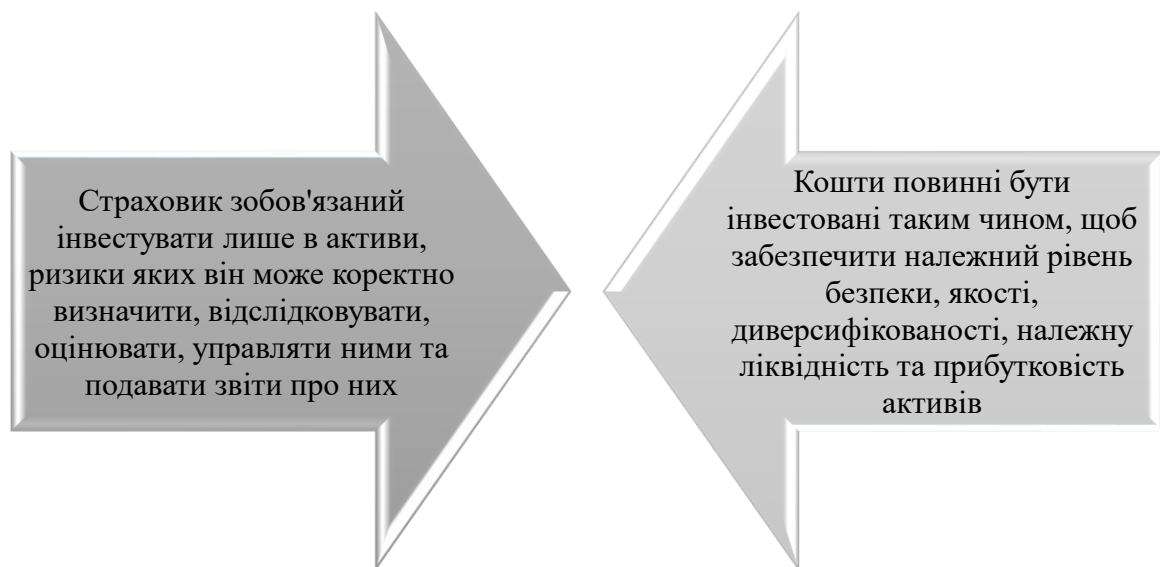

Рисунок 2.5 – Основні вимоги до інвестиційної діяльності страховика згідно Закону України «Про страхування»

Джерело: згруповано за інформацією [31]

Також варто зауважити, що страховики мають можливість здійснювати капітальні інвестиції лише у нерухоме майно, що до того ж обмежується вимогами регулятора (НБУ) щодо ліквідності та структури активів, якими покриваються страхові резерви. Відповідно, значно більшу частку інвестицій займають фінансові

інвестиції, зокрема інвестиції у цінні папери, депозити, облігації : державні цінні папери, депозити, облігації, акції. Зважаючи на те, що більшість страхових компаній не пропонують страхування життя, а лише здійснюють страхування ризиків, то такі договори переважно укладають терміном до одного року. Це призводить до того, що страхові компанії вкладають вільні кошти у короткострокові та ризикові фінансові інструменти, що мають високу ліквідність та можуть забезпечити можливість швидкого покриття виплат за страховими випадками [32]. Облік розміщення страхових резервів та облік придбаних цінних паперів (акцій, облігацій) ведеться на рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції» [20].

Для документування доходів і витрат фінансової та інвестиційної використовується широкий спектр первинних документів. До таких документів належать банківські виписки, платіжні доручення, акти виконаних робіт, договори купівлі-продажу цінних паперів, акти приймання-передачі необоротних активів, акти звірки заборгованості Також важливе значення мають документи, що підтверджують умови здійснення фінансових та інвестиційних операцій: договори фінансової оренди, договори позик, документи щодо виплати дивідендів та інші.

Отже, правильний облік доходів і витрат фінансової та інвестиційної діяльності має важливе значення для діяльності підприємства. Так, на основі даних обліку проводиться аналіз прибутковості таких інвестицій, оцінюється їх рентабельність та ефективність використання капіталу. Це у свою чергу дозволяє виявляти ризики пов'язані з інвестиційними операціями та впливає на управлінські рішення щодо доцільності здійснення тих чи інших інвестицій. Оскільки фінансова та інвестиційна діяльність дуже тісно пов'язані між собою, то з метою отримання достовірної інформації та формування коректної фінансової звітності підприємствам важливо розмежовувати бухгалтерські рахунки для відображення доходів та витрат від таких видів діяльності.

2.3. Розкриття інформації про доходи і витрати в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства

Наказ про облікову політику є одним із найважливіших внутрішніх документів підприємства, що визначає організаційні та методичні засади ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності. Правильно сформована облікова політика забезпечує послідовність відображення господарських операцій, підвищує прозорість фінансової інформації та сприяє дотриманню вимог законодавства. Важливим завданням облікової політики є фіксація обраних підприємством методик та облікових процедур, які мають законодавчо визначені альтернативи, а також визначення власних підходів щодо обліку тих операцій, які не врегульовані нормативно-правовими актами [33]. Це надає підприємству можливість обґрунтованого пояснення свого вибору облікових процедур, наприклад, під час проведення зовнішніх перевірок.

Варто звернути увагу і на те, що за наявності значних змін у законодавстві або діяльності підприємства, можуть бути внесені зміни і до Наказу про облікову політику. Такі зміни мають розкриватися підприємством у Примітках до фінансової звітності, аби забезпечити можливість правильного трактування показників такої звітності [34].

Облікова політика обов'язково має враховувати особливості діяльності підприємства, його організаційну структуру, наявність та обсяги виробництва, а також інші важливі аспекти, що можуть мати вплив на організацію бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності. Таким чином, в даному документі, можуть визначатися методи амортизації необоротних активів, методи оцінки вибуття запасів, періодичність та об'єкти для проведення інвентаризацій, правила документообігу, посади осіб, які відповідальні за складання та підписання фінансової звітності. Обов'язково має розкриватися інформація щодо порядку визнання та обліку доходів і витрат, оскільки вони безпосередньо впливають на формування фінансових результатів діяльності підприємства [34]. Розглянемо детальніше, яка інформація щодо обліку доходів та витрат може бути визначена в

Наказі про облікову політику (рис. 2.6).

ДОХОДИ	ВИТРАТИ
• Принципи за якими ведеться облік доходів • Методи визнання доходів • Класифікація доходів • Методи оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг • Способи розрахунку доходів для їх відображення у фінансовій звітності • Перелік рахунків для обліку доходів	• Принципи за якими ведеться облік витрат • Класифікація витрат • Перелік витрат, які включаються до складу виробничої собівартості • Перелік та склад постійних і змінних загальновиробничих витрат, база їх розподілу • Методи калькулювання виробничої собівартості • Способи розрахунку витрат для їх відображення у фінансовій звітності • Перелік рахунків для обліку витрат, зокрема в частині використання 8-го класу

Рисунок 2.6 – Розкриття інформації щодо обліку доходів та витрат в обліковій політиці суб'єкта господарювання

Джерело: згруповано за інформацією [33-37]

З наведених вище елементів, що стосуються доходів, розглянемо методи оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг. Дане питання регулюється НП(С)БО 15 «Дохід», який пропонує до застосування декілька варіантів оцінки, відповідно підприємства можуть обирати один із запропонованих методів, залежно від потреб та умов, коли така оцінка проводиться [14]. Розглянемо особливості застосування кожного із методів оцінки завершеності операцій із надання послуг та виконання робіт (рис. 2.7). У випадках, коли зазначені нижче методи оцінки неможливо застосувати, зокрема, через неможливість визначити кількість операцій пов'язаних із наданням послуг – дохід розподіляється рівномірно за визначений період. Якщо ж дохід визначити неможливо, то його прирівнюють до суми понесених витрат, які мають бути відшкодовані підприємству. За умови, що дохід не може бути достовірно визначений, а ймовірність відшкодування витрат відсутня, підприємство не визнає дохід, а понесені витрати відносить до витрат звітного періоду [36].

Щодо витрат підприємства облікова політика обов'язково має розкривати інформацію про витратні рахунки, які використовуються підприємством. Оскільки згідно з Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку,

підприємство може вести облік витрат з використанням або 9-го класу рахунків або комбінувати його з 8-им класом рахунків, залежно від потреб у деталізації витрат. Варто також зауважити, що підприємство не може користуватися лише 8-им класом рахунків, оскільки використання 9-го класу є обов'язковим [20].

Метод вивчення виконаних робіт: передбачає оцінку обсягу наданих послуг, виконаних робіт, які завершені на дату балансу. Зазвичай даний метод використовують саме для визначення ступеня завершеності робіт, а не послуг, оскільки роботи мають матеріальну форму і оцінити та підтвердити документально ступінь їх виконання простіше, ніж у випадку наданих послуг.

Метод визначення питомої ваги обсягу послуг, наданих на певну дату, у загальному обсязі послуг, які мають бути надані: показником ступеня завершеності можуть слугувати людино-години, машино-години та інші показники, залежно від послуг, що надаються та робіт, що виконуються.

Метод визначення питомої ваги витрат, яких зазнає підприємство у зв'язку з наданням послуг, у загальній очікуваній сумі таких витрат: сума витрат, здійснених на певну дату, включає тільки ті витрати, які відображають обсяг наданих послуг на цю саму дату. Також необхідно розраховувати співвідношення фактичних та планових витрат.

Рисунок 2.7 – Методи оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг та виконання робіт

Джерело: згруповано за інформацією [36]

Якщо підприємство веде облік операційних витрат з використанням 8-го класу рахунків, групуючи їх за економічними елементами, то має визначити у своїй обліковій політиці, які саме витрати включаються до кожного елементу таких витрат. Розглянемо склад таких витрат згідно з НП(С)БО 16 «Витрати» (рис. 2.8).

Облікова політика має розкривати важливі аспекти щодо обліку виробничих витрат, оскільки саме вони мають визначальний вплив на формування собівартості продукції, робіт та послуг. Зокрема, повинні бути визначені методи калькулювання виробничої собівартості, а також перелік статей калькуляції, який підприємства розробляють самостійно, враховуючи особливості своєї діяльності. До складу виробничої собівартості включаються прямі та непрямі витрати (загальновиробничі витрати), що безпосередньо пов'язані з процесом виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг. Оскільки загальновиробничі витрати

поділяють на постійні та змінні, то підприємству варто визначати у своїй обліковій політиці перелік та склад даних витрат, а також зазначати обрану базу розподілу для таких витрат [35].

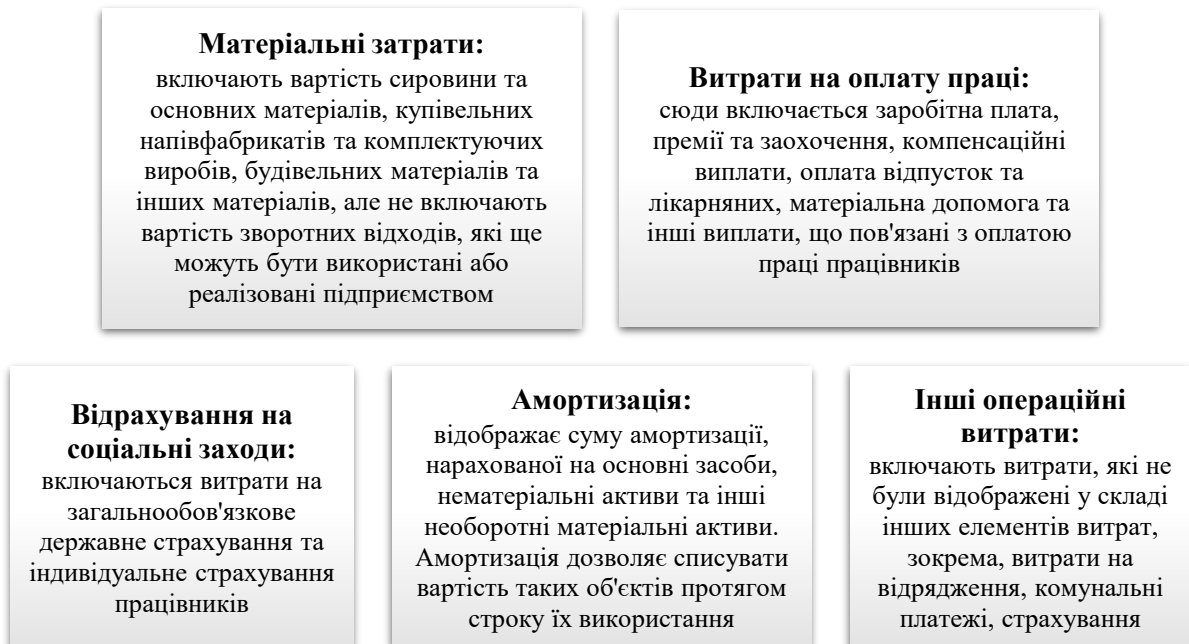

Рисунок 2.8 – Склад економічних елементів операційних витрат згідно НП(С)БО 16 «Витрати»

Джерело: згруповано за інформацією [16]

Підприємство також має визначити у своїй обліковій політиці періодичність закриття рахунків доходів та витрат, а саме здійснювати його щомісячно або ж один раз на рік. Більшість підприємств все ж закривають такі рахунки кожного місяця, оскільки подають квартальну звітність та потребують даних для розрахунку проміжних фінансових результатів. Окремим видом витрат, які виникають лише за умови отримання підприємством прибутку є відповідний податок на прибуток. Порядок його нарахування також може регулюватися обліковою політикою, наприклад, податок може нараховуватися перші два місяці кварталу за ставкою 18%, а в останньому місяці кварталу розраховуватися з урахуванням вимог ПКУ, з проведенням відповідних коригувань та отриманням оподаткованого прибутку за квартал.

Таким чином правильно побудована облікова політика щодо обліку доходів і витрат має забезпечити їх максимально точне відображення, дозволяє здійснювати ефективний контроль за витратами, аналізувати їх доцільність та ефективність,

приймати управлінські рішення спрямовані на підвищення рентабельності діяльності підприємства.

Завершальним етапом обліку доходів та витрат є їх відображення у фінансовій звітності. Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» інформація про доходи та витрати узагальнюється у Звіті про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) [38]. Дана форма звітності, на відміну від інших, формується на підставі оборотів рахунків 7-го та 9-го класів, оскільки вони є тимчасовими та не мають залишків.

Звіт про фінансові результати забезпечує зацікавлених осіб інформацією про структуру доходів та витрат підприємства, дозволяючи оцінити показники рентабельності та прибутковості діяльності. Також Звіт відображає весь процес формування кінцевого фінансового результату діяльності підприємства – від валового прибутку / збитку до чистого фінансового результату (прибутку / збитку).

Варто звернути увагу і на те, що підприємства мають можливість включати додаткові статті до Звіту про сукупний дохід, перелік яких наведено в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Зокрема, страхові компанії можуть відображати у своїй звітності такі додаткові рядки: 2010 «Чисті зароблені страхові премії», 2011 «Премії підписані, валова сума», 2012 «Премії, передані у перестраховування», 2013 «Зміна резерву незароблених премій, валова сума», 2014 «Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій», 2070 «Чисті понесені збитки за страховими виплатами», 2105 «Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань», 2110 «Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів», 2111 «Зміна інших страхових резервів, валова сума», 2112 «Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах». Аналогічно, підприємства можуть не відображати у Звіті статті, за якими в них відсутні дані у звітному та попередньому звітному періодах. Розглянемо детально методику складання I розділу Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) у таблиці 2.5, алгоритм та рекомендації щодо формування додаткових статей Звіту буде розглянуто у Додатку А.

Таблиця 2.5 – Методика формування I розділу Звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід)

№ з/п	Код рядка	Стаття	Порядок формування
1	2	3	4
1	2000	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Обороти за Дт субрахунків 701, 702, 703 із Кт 791 за мінусом оборотів за Дт субрахунку 704
2	2050	Собівартість реалізованої продукції (робіт, товарів, послуг)	Обороти за Дт субрахунку 903
3	2090	Валовий: - <i>прибуток</i>	<i>Рядок 2000 – рядок 2050</i>
4	2095	- <i>збиток</i>	
5	2120	Інші операційні доходи	Оборот за Дт рахунку 71 з Кт субрахунку 791
6	2130	Адміністративні витрати	Оборот за Кт рахунку 92 з Дт субрахунку 791
7	2150	Витрати на збут	Оборот за Кт рахунку 93 з Дт субрахунку 791
8	2180	Інші операційні витрати	Оборот за Кт рахунку 94 з Дт субрахунку 791
9	2190	Фінансовий результат від операційної діяльності: - <i>прибуток</i>	<i>Рядок 2090 (або 2095) – рядок 2120 – рядок 2130 – рядок 2150 – рядок 2180</i>
10	2195	- <i>збиток</i>	
11	2200	Дохід від участі в капіталі	Оборот за Дт рахунку 72 з Кт субрахунку 792
12	2220	Інші фінансові доходи	Оборот за Дт рахунку 73 з Кт субрахунку 792
13	2240	Інші доходи	Оборот за Дт рахунку 74 з Кт субрахунку 793
14	2250	Фінансові витрати	Оборот за Кт рахунку 95 з Дт субрахунку 792
15	2255	Втрати від участі в капіталі	Оборот за Кт рахунку 96 з Дт субрахунку 792
16	2270	Інші витрати	Оборот за Кт рахунку 97 з Дт субрахунку 793
17	2290	Фінансовий результат до оподаткування: - <i>прибуток</i>	<i>Рядок 2190 (або 2195) + рядок 2200 + рядок 2220 + рядок 2240 – рядок 2250 – рядок 2255 – рядок 2270</i>
18	2295	- <i>збиток</i>	
19	2300	Витрати (дохід) з податку на прибуток	Оборот за Дт рахунку 98 з Кт рахунку 79 (дохід) Оборот за Дт рахунку 79 з Кт рахунку 98 (витрати)
20	2305	Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	Формують за допомогою вибірки з кредитових або дебетових оборотів рахунку 79, які пов'язані із такою діяльністю
21	2350	Чистий фінансовий результат: - <i>прибуток</i>	<i>Рядок 2290 (або 2295) ± рядок 2300 ± рядок 2305</i>
22	2355	- <i>збиток</i>	

Джерело: згруповано за інформацією [38-39]

Розглянемо етапи формування чистого фінансового результату підприємства за допомогою схематичного зображення (рис. 2.9). Це дозволить наочно зрозуміти вплив кожної статті на формування проміжних результатів таких як валовий прибуток (збиток), фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток або збиток), фінансовий результат до оподаткування (прибуток або збиток) та кінцевого результату – чистого фінансового результату (прибутку або збитку). Такий підхід дозволяє оцінити вплив окремих доходів та витрат у формуванні фінансового результату діяльності підприємства.

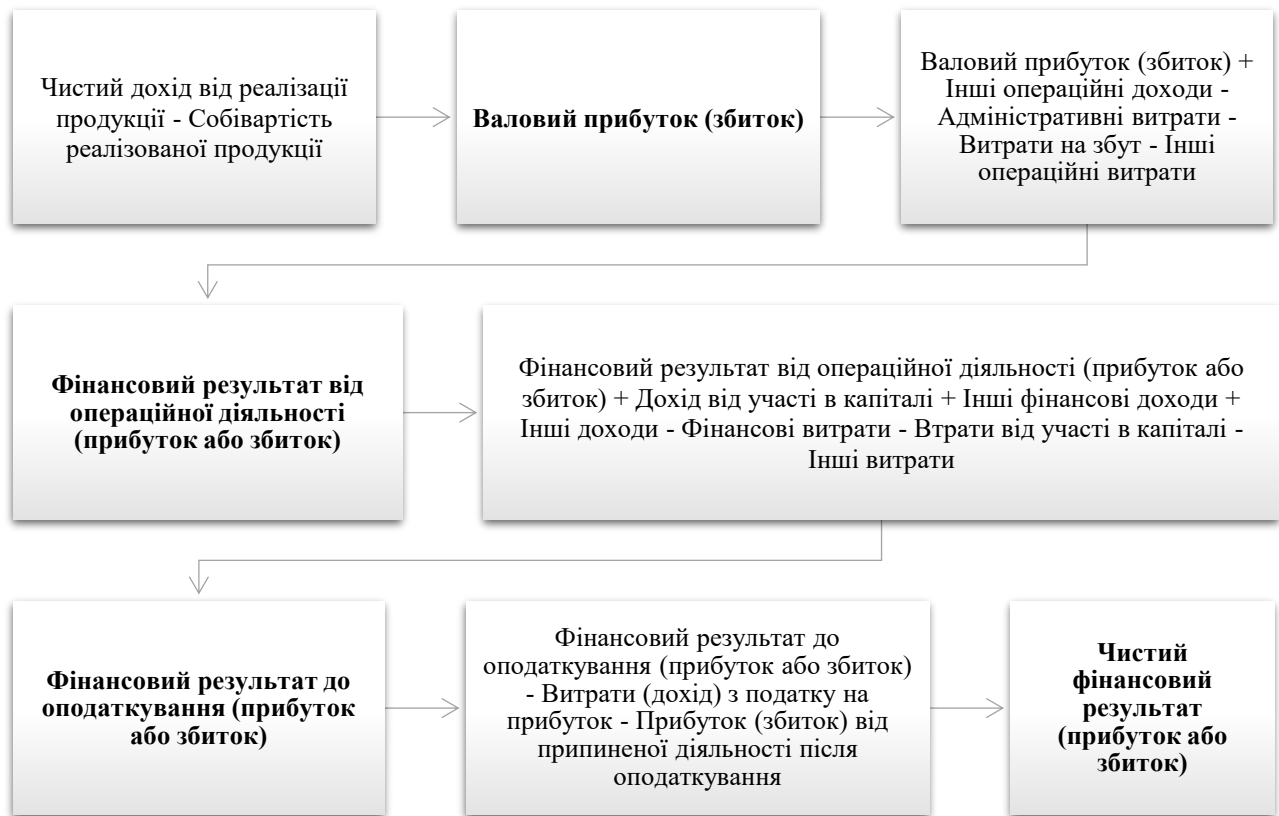

Рисунок 2.9 – Етапи формування результатів діяльності підприємства за показниками Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)

Джерело: згруповано за інформацією [38-39]

Вище було розглянуто алгоритм формування I розділу Звіту про фінансові результати, який є основним та розкриває основну інформацію про доходи та витрати підприємства. Проте структура даного Звіту має чотири розділи, які також розкривають важливу, особливо для проведення аналізу, інформацію. Тому, розглянемо детальніше призначення кожного розділу та особливості їх заповнення (рис. 2.10). Саме комплексний аналіз усіх розділів Звіту надає повну інформацію про результати діяльності підприємства та слугує основою для прийняття рішень управлінським персоналом. Виділимо деякі особливості, що стосуються обліку операційних витрат, оскільки вони є ключовими в діяльності кожного підприємства. У фінансовій звітності операційні витрати, як і відповідні доходи, відображаються у формі № 2 «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)», а саме у I та III розділах. У розділі I дані витрати згруповані за статтями в рядках 2050 «Собівартість реалізованої продукції (робіт, товарів, послуг)», 2130 «Адміністративні витрати», 2150 «Витрати на збут», 2180 «Інші операційні

витрати». В розділі III інформація про витрати групується за елементами, а саме в рядках 2500 «Матеріальні затрати», 2505 «Витрати на оплату праці», 2510 «Відрахування на соціальні заходи», 2515 «Амортизація» та 2520 «Інші операційні витрати». Варто зауважити, що сума витрат у I та III розділах зазвичай не збігається за рахунок відмінностей класифікації. Так, розділ I показує на, що безпосередньо були спрямовані витрати, а розділ III відображає інформацію про використані ресурси. Алгоритми формування рядків 2180 та 2520 суттєво відрізняються: перший враховує лише рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності», в той час як інший включає ще й витрати зібрані на рахунках 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут».

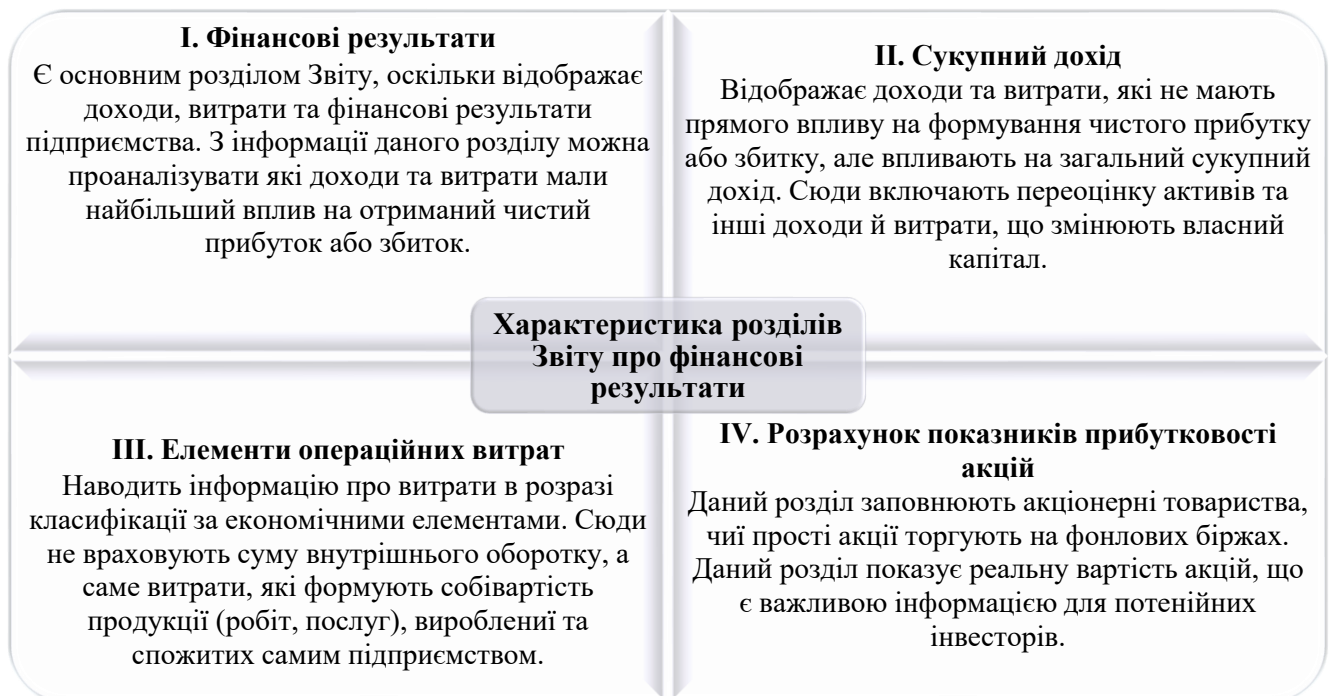

Рисунок 2.10 – Характеристика розділів Звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід)

Джерело: згруповано за інформацією [38-39]

Окрім форми №2 Звіту про фінансові результати, інформація про доходи та витрати деталізується у формі №6 – Примітках до річної фінансової звітності. Для доходів та витрат у стандартизованій формі Приміток виділено окремий розділ V «Доходи та витрати». Підприємства в даному розділі деталізують інформацію з таких статей Звіту про фінансові результати: 2120 «Інші операційні доходи», 2180

«Інші операційні витрати», 2200 «Дохід від участі в капіталі», 2220 «Інші фінансові доходи», 2240 «Інші доходи», 2250 «Фінансові витрати», 2255 «Втрати від участі в капіталі», 2270 «Інші витрати». Розкриття інформації про згадані вище доходи та витрати є доречним та необхідним, оскільки у Звіті про фінансові результати, інформація про них наведена узагальнено.

У процесі відображення інформації в системі обліку доходів і витрат можуть виникати помилки, що суттєво впливають на показники фінансової звітності та розрахунок податкових зобов'язань підприємства. Такі помилки можуть бути зроблені ненавмисно, або ж навпаки з метою приховування певної інформації щодо реальних результатів діяльності (табл. 2.6) [19].

Таблиця 2.6 – Типові помилки при відображенні доходів і витрат в системі бухгалтерського обліку

№ з/п	Порушення обліку доходів	Порушення обліку витрат
1	Невірна класифікація доходів за видами діяльності підприємства	Невірна класифікація витрат з метою виконання чи завищення запланованих показників результатів діяльності
2	Визнання доходів не в тому звітному періоді, де вони насправді мали місце	Навмисне завищення витрат для приховування фактів неналежного використання грошових коштів
3	Зарахування до доходів надходжень, які не є доходами	Навмисне завищення витрат шляхом перекручування сум чи неправильного віднесення витрат до належного періоду
4	Помилки у бухгалтерських проведеннях при відображенні господарських операцій із формування доходів і списання їх на фінансові результати	Помилкове віднесення витрат на збільшення вартості активів або навпаки помилкове списання витрат, що мають бути включені до вартості активів, на рахунки обліку
5	Розбіжності в даних синтетичного та аналітичного обліку	Витрати, що не були фактично понесені вже відображені на рахунках обліку
6	Некоректне відображення доходів у фінансовій звітності	Включення витрат періоду до витрат майбутніх періодів

Джерело: згруповано за інформацією [40-42]

Отже, якісно побудована облікова політика забезпечує достовірне й точне відображення результатів діяльності підприємства в обліку та звітності, зокрема і в частині доходів та витрат. Це у свою чергу, є важливим підґрунтям для проведення подальшого аналізу показників діяльності підприємства, визначення найбільш прибуткових напрямків, оцінки ефективності використання ресурсів та прийняття управлінських рішень щодо подальшого розвитку підприємства та підвищення його конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА, ОЦІНКА ЇХ ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Аналіз рівня, динаміки, структури доходів і витрат, їх вплив на результати діяльності

Аналіз рівня, динаміки та структури доходів і витрат є ключовим інструментом оцінки фінансових результатів діяльності підприємства. Дослідження цих показників дає можливість простежити тенденції зміни обсягів доходів та витрат у часі, визначити особливості їхнього формування та співвідношення. Подальший аналіз буде проведено за даними фінансової звітності АТ «СК «Інго» за 2020-2024 роки. Це дозволить детально визначити основні джерела отримання доходів, напрями понесення витрат, а також виявити фактори, що впливають на їх зміну. Отримані результати допоможуть проаналізувати вплив доходів та витрат на фінансові результати діяльності компанії та на подальший розвиток підприємства.

Розпочнемо дослідження з горизонтально-вертикального аналізу складових, які мають найбільш вагомий вплив на формування фінансового результату підприємства – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (для нашого підприємства – чисті зароблені страхові премії) та собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (для нашого підприємства – собівартість реалізованих страхових послуг та чисті понесені збитки за страховими виплатами). За даними показниками ми зможемо оцінити динаміку змін доходів та витрат, а також визначити який вплив вони мають на валовий прибуток компанії. Проведемо аналіз на основні даних фінансової звітності АТ «СК «Інго» за останні 5 років діяльності у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Горизонтально-вертикальний аналіз показників фінансової звітності АТ «СК «Інго» за 2020-2024 роки

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
	тис. грн. (ΔT, %)	тис. грн. (ΔT, %)	тис. грн. (ΔT, %)	тис. грн. (ΔT, %)	тис. грн. (ΔT, %)
<i>Чисті зароблені страхові премії, тис. грн</i>	1 213 311 (-) (-)	1 471 485 (+258 174) (+21%)	1 496 244 (+24 759) (+2%)	1 350 581 (-145 663) (-10%)	2 739 333 (+1 388 752) (+102%)
<i>Собівартість реалізованих страхових послуг, тис. грн + Чисті понесені збитки за страховими виплатами, тис. грн</i>	841 990 (-) (-)	1 039 383 (+197 393) (+23%)	1 305 659 (+266 276) (+26%)	1 072 723 (-232 936) (-18%)	2 381 559 (+1 308 836) (+122%)
<i>Валовий прибуток (збиток), тис. грн</i>	371 321 (-) (-)	432 102 (+60 781) (+16%)	190 586 (-241 516) (-56%)	277 858 (+87 272) (+46%)	357 774 (+79 916) (+29%)

Джерело: складено автором за інформацією Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2020-2024 роки АТ «СК «Інго» [43]

З наведених розрахунків, бачимо, що валовий прибуток підприємства має тенденцію до зростання починаючи з 2022 року. Однак варто звернути увагу на те, що від 1 січня 2023 року вступив у дію МСФЗ 17 «Страхові контракти», який замінив попередній МСФЗ 4, що у свою чергу мало вплив на відображення результатів у фінансовій звітності. При складанні фінансової звітності за 2023 рік компанія проводила коригування показників фінансової звітності за 2022 рік, що призвело до зменшення валового прибутку з 633 918 тис. грн. до 190 586 тис. грн. Тому, можемо стверджувати, що протягом останніх п'яти років компанія має стабільне зростання валового прибутку (у 2023 році збільшення на 46%, а у 2024 – на 29%). Проте собівартість реалізованих страхових послуг та чисті понесені збитки за страховими виплатами зростають дещо швидше, ніж чисті зароблені премії (у 2024 році зростання на 102% та 122% відповідно), що є негативної динамікою, оскільки зменшується валова рентабельність та знижується ефективність діяльності – витрати зростають швидше, ніж підприємство може підвищити доходи.

Як вже зазначалося, доходи відіграють вирішальну роль у формуванні фінансового результату підприємства. Ґрунтовний аналіз доходів дозволить

оцінити їх структуру, динаміку, виявити значні кількісні та якісні зміни. Також це дає змогу визначити вплив кожного виду доходів на загальний результат діяльності та є основною для прийняття управлінських рішень щодо подальших напрямків діяльності підприємства (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Горизонтально-вертикальний аналіз отриманих доходів АТ «СК «Інго»

Показники	Сума, тис. грн.		Структура, %		Відхилення		
	2023	2024	2023 (0)	2024 (1)	Абсолютні, Δ, тис. грн.	Темп приросту, ΔТ, %	Структури, пункти
Чисті зароблені страхові премії	1 350 581	2 739 333	81,6	86,10	+1 388 752	+102,83	+4,5
Інші операційні доходи	20 250	4 261	1,22	0,13	-15 989	-21,04	-1,09
Дохід від участі в капіталі	2 796	8 923	0,17	0,28	+6 127	+219,12	+0,11
Інші фінансові доходи	275 457	405 605	16,64	12,75	+130 148	+47,25	-3,89
Інші доходи	8 165	13 051	0,49	0,41	+4 886	+59,84	-0,08
Інший сукупний дохід до оподаткування	(2 056)	10 306	0,12	0,32	+12 362	+401,26	+0,2
Всього доходів	1 655 193	3 181 479	100	100	+ 1 526 286	92,21	—

Джерело: складено автором за інформацією Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2024 рік АТ «СК «Інго» [43]

Результати дослідження показують, що в базового підприємства відбулося значне зростання доходів протягом 2024 року: збільшилися показники: 1) чистих страхових премій (102,83%), 2) дохід від участі в капіталі (219,12%), 3) інші фінансові доходи (47,25%), 4) інший сукупний дохід до оподаткування (401,26%). Натомість відбулося незначне зменшення інших операційних доходів (21,04%). Проведений аналіз показав, що у компанії відбулося збільшення розміру чистих зароблених премії на 102,8%, що становить – 1 388 752 тис. грн. Також варто зауважити, на тому, що частка такого доходу у 2023 та 2024 роках перевищує 80% загальної структури доходів, що свідчить про їх вирішальну роль у формування кінцевого фінансового результату діяльності. Щоб наочно продемонструвати результати отримані під час горизонтально-вертикального аналізу, побудуємо лінійну діаграму (рис. 3.1). Це дозволить отримати краще розуміння динаміки змін та структури доходів АТ «СК «Інго» за досліджуваний період.

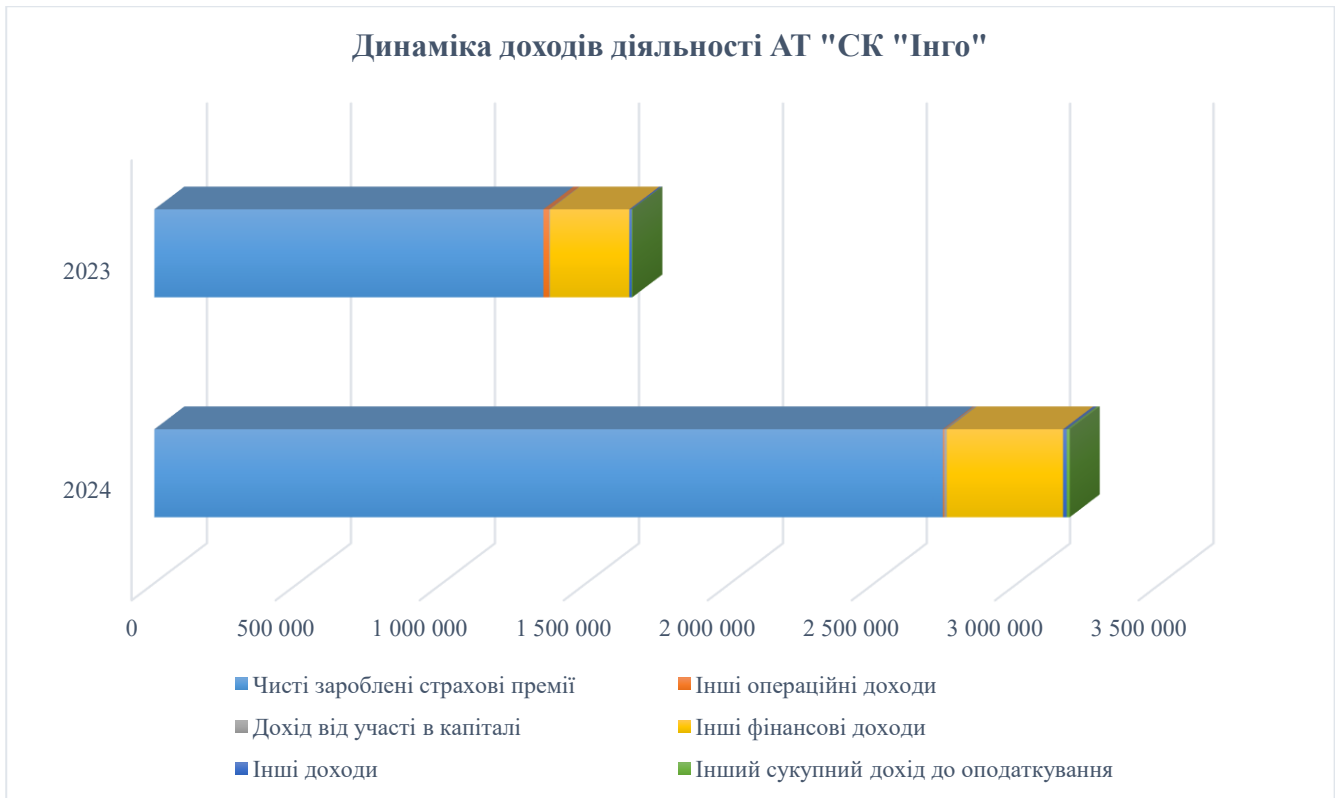

Рисунок 3.1 – Динаміка змін доходів АТ «СК «Інго»

Джерело побудовано автором на основі розрахованих даних зі Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2024 рік АТ «СК «Інго» [43]

Значно збільшився у компанії інший дохід від фінансової діяльності, а саме на 47,25%, що еквівалентно – 130 148 тис. грн. Проте частка такого доходу у структурі зменшилася із 16,64% у 2023 році до 12,75% у 2024 році. Інші доходи не мають суттєвого впливу на результати діяльності, оскільки частка кожного з них становить менше 1% у загальній структурі доходів. Проте маємо зазначити, що інші операційні доходи компанії значно знизилися у 2024 році, порівняно з 2023 роком, а саме на 21,04%, що дорівнює – 15 989 тис. грн. Дохід від участі в капіталі, інші доходи та інші сукупні доходи мали позитивну динаміку змін. Загальний сукупний дохід АТ «СК «Інго» збільшився на 92,21%, що становить 1 526 286 тис. грн.

Отже, можемо зробити висновок про те, що доходи компанії значною мірою збільшилися, що є позитивним сигналом. Також варто зауважити, що збільшення інших фінансових доходів вказує на те, що підприємство диверсифікує свої доходи та має значні надходження з інших видів діяльності, окрім операційної. Компанія має і надалі рухатися в напрямку підвищення рівня диверсифікованості за видами доходів, аби підвищувати свою фінансову стійкість та стабільність.

Іншою важливою складовою фінансових результатів підприємства є витрати. Аналіз витрат АТ «СК «Інго» допоможе зрозуміти їх структуру, динаміку змін та відповідно визначити основні напрямки за якими компанія несе витрати (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Горизонтально-вертикальний аналіз витрат АТ «СК «Інго»

Показники	Сума, тис. грн.		Структура, %		Відхилення		
	2023	2024	2023 (0)	2024 (1)	Абсолютні, Δ, тис. грн.	Темп приросту, ΔТ, %	Структури, пункти
Операційні витрати	1 262 651	2 609 849	88,61	89,58	+1 347 198	+106,7	+0,97
<i>у тому числі:</i>							
Собівартість реалізованих страхових послуг та чисті понесені збитки за страховими виплатами	1 072 723	2 381 558	72,28	81,75	+1 308 835	+122,01	+9,47
Адміністративні витрати	153 338	199 547	10,76	6,85	+46 209	+30,14	-3,91
Витрати на збут	19 024	26 416	1,33	0,91	+7 392	+38,86	-0,42
Інші операційні витрати	17 566	2 328	1,23	0,08	-15 238	-86,75	-1,15
Фінансові витрати	13 851	122 040	0,97	4,19	+108 189	+781,09	+3,22
Втрати від участі в капіталі	8 922	7 276	0,63	0,25	-1 646	-18,45	-0,38
Інші витрати	8 642	14 280	0,61	0,49	+5 638	+65,24	-0,12
Витрати з податку на прибуток	130 954	159 931	9,19	5,49	+28 977	+22,13	-3,61
Всього витрат	1 425 020	2 913 376	100	100	+1 488 356	+104,44	—

Джерело: складено автором за інформацією Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2024 рік АТ «СК «Інго» [43]

За результатами проведеного аналізу, бачимо, що найбільшу частку у структурі витрат протягом останніх двох років посідають витрати операційної діяльності і становлять понад 88%. Також дані витрати зазнали найбільших змін – відбулося їх суттєве зростання на 106,7%, що дорівнює 1 347 198 тис. грн. Суттєвим компонентом операційних витрат є собівартість реалізованих страхових послуг та чисті понесені збитки за страховими виплатами, які становили 73,28% у 2023 році та 81,75% у 2024 році; їх зростання відбулося на 122,01% – 1 308 835 тис. грн. Таке зростання може бути пов'язане зі збільшенням обсягів діяльності, а також із підвищенням сум страхових виплат за страховими випадками.

Адміністративні витрати компанії також зросли на 30,14%, що у грошовому вимірі становить 46 209 тис. грн. Серед причин такого зростання може бути підвищення рівня оплати праці та збільшення кількості працівників адміністративного відділу. Витрати на збут зросли на 38,86% – 7 392 тис. грн., що може свідчити про активізацію маркетингової діяльності, підвищення витрат на оплату праці працівників відділу збуту.

Інші операційні витрати зменшилися на 86,75%, що становить 15 238 тис. грн. Зменшення даного виду витрат є позитивною тенденцією для підприємства, оскільки свідчить про підвищення ефективності управління ресурсами. Зокрема, за рахунок зменшення необов'язкових витрат, таких як штрафи, втрати від операційної курсової різниці та інше.

Фінансові витрати компанії зросли на 781,09%, що дорівнює зростанню у сумі 108 189 тис. грн. Це свідчить про значне збільшення фінансового навантаження, проте наслідки можуть бути як негативними, так і позитивними. Зокрема, причиною збільшення витрат може бути зростання обсягу позик, підвищення процентних ставок, здійснення фінансових інвестицій. Втрати від участі в капіталі незначною мірою зменшилися – на 18,45%, що свідчить про покращення фінансових результатів діяльності підприємств, у яких капіталі яких АТ «СК «Інго» має частку. Інші витрати збільшилися на 5 638 тис. грн., що могло бути спричинено, наприклад, втратами від неопераційних курсових різниць, від зменшення корисності необоротних активів та іншим. Витрати з податку на прибуток також збільшилися на 28 977 тис. грн., що становить 22,13%. Однак це є позитивною динамікою для підприємства, оскільки вказує на покращення фінансового результату діяльності.

Для кращого розуміння структури витрат за даними, які отримано в результаті горизонтально-вертикального аналізу, побудуємо гістограму (рис. 3.2).

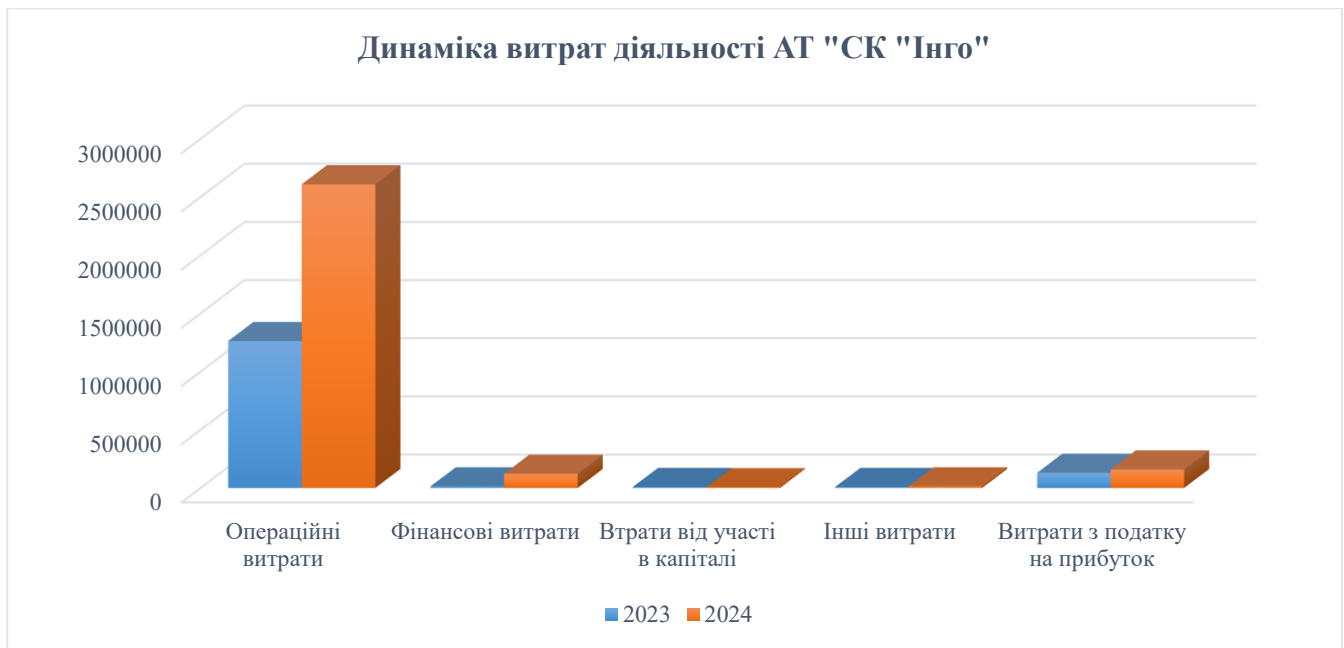

Рисунок 3.2 – Динаміка змін витрат АТ «СК «Інго»

Джерело побудовано автором на основі розрахованих даних зі Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2024 рік АТ «СК «Інго» [43]

Структура витрат у 2024 році, порівняно з 2023 роком не зазнала значних змін, за винятком того, що збільшилася частка операційних та фінансових витрат, а також зменшилася частка витрат з податку на прибуток у загальній сумі витрат підприємства. Інші витрати становлять менше 1% від загального обсягу витрат. Детальніше можемо дослідити операційні витрати підприємства на основі їх поділу за елементами. Інформація про витрати в розрізі елементів розкривається у III розділі Звіту про фінансові результати (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Структурний аналіз елементів операційних витрат АТ «СК «Інго»

Елементи операційних витрат	Сума, тис. грн.		Структура, %		Відхилення		
	2023	2024	2023 (0)	2024 (1)	Абсолютні, Δ, тис. грн.	Темп приросту, ΔТ, %	Структури, пункти
Матеріальні затрати	4 924	6 368	0,58	0,59	+1 444	+29,33	+0,01
Витрати на оплату праці	181 525	253 287	21,23	23,52	+71 762	+39,53	+2,29
Відрахування на соціальні заходи	36 669	51 017	4,29	4,74	+14 348	+39,13	+0,45
Амортизація	23 310	29 181	2,73	2,71	+5 871	+25,19	-0,02
Інші операційні витрати	608 711	737 120	71,18	68,50	+128 409	+21,1	-2,68
Разом	855 139	1 076 973	100	100	+221 834	25,94	—

Джерело: складено автором за інформацією Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2024 рік АТ «СК «Інго» [43]

Проведений аналіз структури елементів витрат операційної діяльності свідчить про те, що найбільші абсолютні зміни відбулися у складі інших операційних витрат, а також витрат на оплату праці. Інші операційні витрати збільшилися на 21,1%, що становить 128 409 тис. грн. Однак попри значне зростання, частка таких витрат зменшилася на 2,68 пункти. Витрати на оплату праці зросли на 39,53%, що дорівнює 14 348 тис. грн., частка даних витрат також збільшилася – на 2,29 пункти. Загалом збільшення витрат на оплату праці може свідчити про зміну кількості працівників та підвищення рівня заробітної плати, останнє зазвичай пов'язано, з інфляційними процесами. Також у зв'язку із зростання витрат на оплату, зросли і витрати на соціальні заходи, а саме на 39,13%, що еквівалентно 14 348 тис. грн. Дані витрати збільшилися майже однаково, що є позитивним та вказує на соціальну відповідальність підприємства по відношенню до своїх працівників.

Амортизаційні відрахування зросли на 5 871 тис. грн., що складає 25,19%, частка даних витрат у загальній їх структурі майже не зазнала змін. Дані зміни вказують на оновлення необоротних активів, їх модернізація та підтримання робочого стану. Матеріальні витрати становлять найменшу частину витрат, що пов'язано зі специфікою діяльності – основним напрямком є надання послуг страхування. Такі витрати зросли на 29,33%, що складає 1 444 тис. грн., у загальній структурі становлять менше 1% витрат. Наочно структуру операційних витрат АТ «СК «Інго» за елементами за 2024 рік, наведено на рис. 3.3.

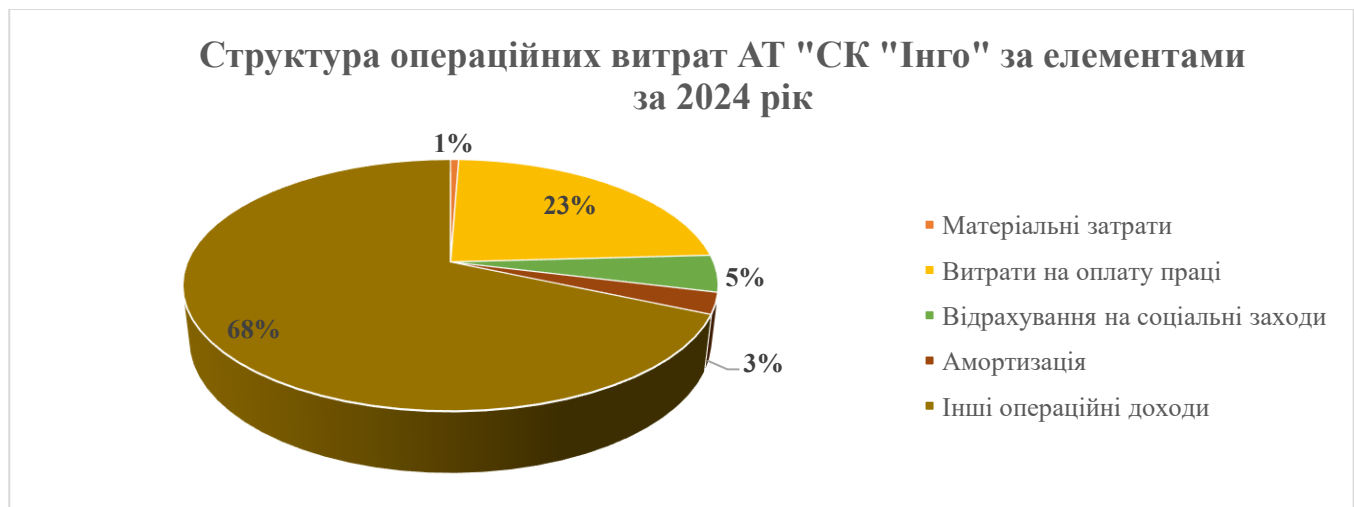

Рисунок 3.3 – Структура операційних витрат АТ «СК «Інго» за елементами

Джерело побудовано автором на основі розрахованих даних зі Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2024 рік АТ «СК «Інго» [43]

Загальна величина операційних витрат компанії за елементами збільшилася 25,94% у 2024 році, порівняно з 2023 роком, що становить 221 834 тис. грн. найбільший вплив на зростання витрат мали інші операційні витрати та витрати на оплату праці. Це може бути пов'язано зі збільшенням обсягів діяльності, інфляційними процесами та іншими факторами, що мають вплив на діяльність підприємства. Отже, витрати компанії значно збільшилися протягом 2024 року. Було досліджено також структуру витрат та встановлено, що найбільша їх частка припадає на витрати операційної діяльності. Операційні витрати також було досліджено за економічними елементами, де найбільшу частину витрат становлять інші операційні витрати та витрати на оплату праці.

Аналіз доходів та витрат АТ «СК «Інго» надав можливість комплексно оцінити їх структуру, динаміку та загальні тенденції змін. Оскільки дані категорії формують фінансовий результат діяльності підприємства, то надалі доцільно буде провести аналіз даного показника. Фінансовий результат є важливим показником діяльності підприємства, який відображає здатність підприємства не лише покривати понесені витрати, але й генерувати прибуток за рахунок перевищення доходів над витратами. Проведемо горизонтальний аналіз фінансових результатів діяльності АТ «СК «Інго», що дозволить нам оцінити динаміку їх змін, виявити позитивні та негативні тенденції, оцінити які чинники мають визначальний вплив на формування підсумкового результату (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Горизонтальний аналіз фінансових результатів АТ «СК «Інго»

Звітний період	Рівні ряду динаміки, n	Значення показника, X	Аналітичні операції					
			1. Оцінка змін показника загального прибутку (р.2290)					
			Абсолютне відхилення (абс. приріст), тис. грн		Темп зростання, %		Відносне відхилення (темп приросту), %	
			базисне	ланцюгове	базисне	ланцюговий, T	базисне	ланцюгове
2020	0	163 885	-	-	-	-	-	-
2021	1	167 714	+3 829	+3 829	102,34	102,34	+2,34	+2,34
2022	2	244 656	+80 771	+76 942	149,29	145,88	+49,29	+45,88
2023	3	363 183	+199 298	+118 527	221,61	148,45	+121,61	+48,45
2024	4	417 727	+253 842	+54 544	254,89	115,02	+154,89	+15,02
Аналітичні процедури:								
Середньорічна тенденція зміни загального прибутку:				$\overline{T_{3П}} = \sqrt[4]{1,0234 + 1,4588 + 1,4845 + 1,1502} = \sqrt[4]{2,5491} = 1,2636 \text{ або } 126,36\%, \text{ середній приріст } 126,36 - 100 = +26,36\%$				
$\overline{T_{3П}} = \sqrt[4]{T_1 + T_2 + T_3 + T_4} = \sqrt[4]{X_4 + X_0}$								

Джерело: складено автором за інформацією Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2020-2024 роки АТ «СК «Інго» [43]

За результатами проведеного аналізу можемо зробити низку висновків щодо фінансових результатів діяльності АТ «СК «Інго». Фінансові результати діяльності компанії демонструють стабільне зростання за проаналізований період. Зокрема, за найбільші зростання відбулися у 2022 році, порівняно з попереднім періодом, на 45,88%, а у 2023, порівняно з 2022 роком, на 48,45%. Однією з причин такого стрімкого зростання є вплив воєнного фактору, адже попит на послуги страхування під час війни збільшився. Окрім цього, могли мати вплив і внутрішні фактори, такі як: оптимізація витрат, підвищення ефективності андеррайтингу, удосконалення тарифної політики. У 2024 році фінансовий результат також продовжував зростати, проте вже повільніше – на 15,02% порівняно з попереднім звітним роком.

З метою більш об'єктивного аналізу та оцінки розрахунків динаміки фінансового результату АТ «СК «Інго» за останні 5 років, дані розрахунків подано графічно з використанням гістограми (рис. 3.4).

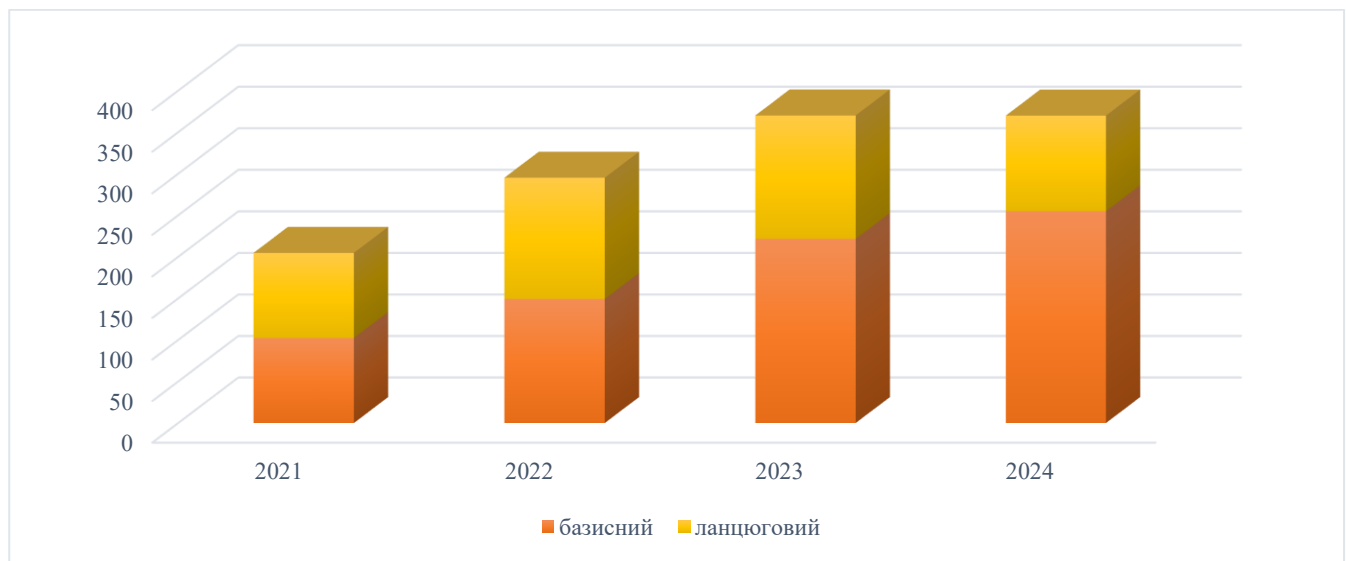

Рисунок 3.4 – Структура операційних витрат АТ «СК «Інго» за елементами

Джерело побудовано автором на основі розрахованих даних зі Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2024 рік АТ «СК «Інго» [43]

Протягом останніх 5 років підприємство демонструє стабільне зростання прибутку. Середньорічний його приріс становить 26,36%, що підтверджує ефективність діяльності компанії. Даний показник використовується у прогнозуванні майбутніх результатів діяльності, оцінці різних видів інвестицій та визначенні стратегічних напрямків розвитку підприємства. Стабільно високий середньорічний приріст свідчить про сприятливі умови для формування його довгострокової стратегії діяльності та зміцненні конкурентоспроможності.

3.2. Оцінка рентабельності підприємства, шляхи її підвищення

Рентабельність є одним із найважливіших показників, що характеризує ефективність діяльності підприємства. Саме цей показник відображає здатність компанії формувати прибуток у процесі здійснення господарської діяльності завдяки раціональному використанню наявних ресурсів. Вона виступає важливим економічним інструментом, що лежить в основі всіх управлінських рішень щодо подальшої діяльності та розвитку підприємства. Аналіз рівня та динаміки рентабельності надає можливість своєчасно виявляти проблемні ділянки у діяльності, оцінювати вплив внутрішніх та зовнішніх факторів та залежно від цього формувати стратегію, яка забезпечить сталий розвиток підприємства та підвищення результативності його діяльності [48].

Показники, які характеризують рентабельність діяльності підприємства, поділяють на три окремі групи за їх економічним змістом на: дохідні, витратні та ресурсні показники. Розглянемо детальніше кожен із цих груп показників:

- **Дохідні показники.** Дана група показників орієнтована на оцінку того, скільки прибутку приносить кожна гривня виручки (доходу) та розраховується як співвідношення прибутку до доходів. Відповідно, аналіз рентабельності за дохідними показниками надає можливість визначити напрямки діяльності підприємства, які мають найбільший вплив на фінансовий результат діяльності. До цієї групи показників належать: рентабельність продажу, рентабельність чистого прибутку, операційна рентабельність реалізованої продукції.

- **Витратні показники.** Група цих показників демонструє те, наскільки окупними є витрати підприємства та розраховується як співвідношення прибутку до витрат. Аналіз таких показників також надає можливість визначити наскільки ефективно здійснюється контроль за витратами та оцінити наскільки доцільними є ті чи інші види діяльності. Дана група включає наступні показники: рентабельність продукції, рентабельність операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

- **Ресурсні показники.** Відповідні показники характеризують ефективність використання підприємством наявних активів, зобов'язань та капіталу. Дана група

показників відображає довгострокову ефективність функціонування підприємства його інвестиційну привабливість та здатність забезпечувати зростання вартості бізнесу. До таких показників належать: рентабельність сукупного капіталу, рентабельність основного капіталу, рентабельність оборотного капіталу та рентабельність власного капіталу [49].

Методику розрахунку та характеристику основних показників рентабельності за економічними групами наведено в Додатку Б.

Розпочнемо дослідження рентабельності діяльності АТ «СК «Інго» із витратних показників. Розрахуємо рентабельність виробничих витрат підприємства за останні два роки:

- **2023:** $(277\,858 / 1\,072\,723) * 100\% = 25,90\%$
- **2024:** $(357\,774 / 2\,381\,559) * 100\% = 15,02\%$

З наведеного розрахунку бачимо, що у 2023 компанія отримала 0,25 грн валового прибутку на кожну витрачену 1 гривню на собівартість наданих страхових послуг. А у 2024 році, попри значне зростання валового прибутку, на кожну 1 гривню витрат припадало 0,15 грн прибутку. Відповідно зростання витрат на надання страхових послуг перевищує темпи зростання валового прибутку, що свідчить про зниження ефективності використання ресурсів підприємства.

Наступним розрахуємо показник рентабельності операційних витрат:

- **2023:** $(108\,180 / (1\,072\,723 + 153\,338 + 19\,024 + 17\,566)) * 100\% = 8,57\%$
- **2024:** $(133\,744 / (2\,381\,559 + 199\,547 + 26\,416 + 2\,328)) * 100\% = 5,12\%$

Відповідно бачимо, що даний показник також погіршився, оскільки у 2023 році на кожну 1 гривню операційних витрат припадало 0,085 грн відповідного прибутку, а у 2024 році цей показник вже становив – 0,051 грн.

Важливими показниками рентабельності також є коефіцієнти окупності виробничих та операційних витрат. Проведемо розрахунок коефіцієнту окупності виробничих витрат:

- **2023:** $1\,072\,723 / 1\,350\,581 = 0,79$
- **2024:** $2\,381\,559 / 2\,739\,333 = 0,87$

Також розрахуємо коефіцієнт окупності операційних витрат:

- **2023:** $(1\,072\,723 + 153\,338 + 19\,024 + 17\,566) / 1\,350\,581 = 0,93$
- **2024:** $(2\,381\,559 + 199\,547 + 26\,416 + 2\,328) / 2\,739\,333 = 0,95$

З розрахованих коефіцієнтів можемо зробити висновок про те, що виробничі та операційні витрати на кожну 1 гривню отриманого доходу зросли. Таким чином, хоч доходи компанії також зростали, проте ефективність витрат знизилася.

Надалі розглянемо протилежні до коефіцієнтів окупності – коефіцієнти покриття виробничих та операційних витрат. Розрахуємо коефіцієнт покриття операційних витрат:

- **2023:** $1\,350\,581 / (1\,072\,723 + 153\,338 + 19\,024 + 17\,566) = 1,07$
- **2024:** $2\,739\,333 / (2\,381\,559 + 199\,547 + 26\,416 + 2\,328) = 1,05$

За отриманими даними бачимо, що на кожну 1 гривню витрат підприємство 2023 році отримувало 1,07 грн доходу, а у 2024 році – 1,05 грн.

Проведемо аналіз показників, які відносять до ресурсного підходу. Розрахуємо рентабельність оборотних активів підприємства:

- **2023:** $108\,180 / ((2\,117\,489 + 2\,325\,346) / 2) * 100\% = 4,87\%$
- **2024:** $133\,744 / ((2\,325\,346 + 2\,167\,525) / 2) * 100\% = 5,95\%$

Таким чином, рентабельність оборотних активів покращилася, а відповідно кожна 1 гривня вкладена в оборотні активи приносить більше прибутку. Це свідчить про покращення ефективності управління оборотними активами.

Рентабельність загальних активів підприємства надасть більш повне уявлення про ефективність використання активів:

- **2023:** $363\,183 / ((3\,056\,293 + 3\,678\,012) / 2) * 100\% = 10,79\%$
- **2024:** $417\,727 / ((3\,678\,012 + 3\,404\,167) / 2) * 100\% = 11,80\%$

Отже, можемо зробити висновок, що ефективність використання як оборотних, так і необоротних активів підвищилася, відбулося покращення здатності підприємства генерувати прибуток на одиницю залучених активів.

Наступним розрахуємо показник рентабельності чистих активів компанії:

- **2023:** $363\,183 / (3\,678\,012 - 1\,970\,641 - 516\,263) * 100\% = 30,5\%$
- **2024:** $417\,727 / (3\,404\,167 - 1\,979\,361 - 184\,887) * 100\% = 33,7\%$

Також розрахуємо рентабельність власного капіталу:

- **2023:** $232\,229 / ((958\,219 + 1\,191\,108) / 2) * 100\% = 21,6\%$
- **2024:** $257\,797 / ((1\,191\,108 + 1\,239\,919) / 2) * 100\% = 21,2\%$

Отже, рентабельність чистих активів АТ «СК «Інго» збільшилася у 2024 році, а рентабельність власного капіталу незначною мірою зменшилася, що може свідчити про зростання власного капіталу, зокрема, за рахунок нерозподіленого прибутку.

Проведемо також розрахунок дохідних показників рентабельності компанії. Визначимо рентабельність продажів:

- **2023:** $(277\,858 / 1\,350\,581) * 100\% = 20,58\%$
- **2024:** $(357\,774 / 2\,739\,333) * 100\% = 13,06\%$

З даних розрахунків бачимо, що рентабельність продажів знизилася, що є негативною тенденцією для підприємства, оскільки свідчить про зростання витрат та зменшення прибутку на кожну одиницю доходу.

Більш детального дослідження потребує показник рентабельності операційної діяльності підприємства, адже саме результати операційної діяльності мають найбільший вплив на кінцевий фінансовий результат. Розрахуємо рентабельність операційної діяльності з використанням аналітичного показника EBITDA (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Розрахунок рентабельності АТ «СК «Інго» з використанням показника EBITDA

Показники		За звітний період	За попередній період
1. Чисті зароблені страхові премії, NWP (ф.2 р.2010)		2 739 333	1 350 581
2. Фінансовий результат від операційної діяльності, EBIT (ф.2 р.2190)		133 744	108 180
3. Амортизація, DA (ф.2 р.2515)		29 181	23 310
4. EBITDA, (п.2 + п.3)		162 925	131 490
Аналітичні операції			
<i>1. Розрахунок ключових показників формування грошового потоку від операційної діяльності</i>			
Показники	За звітний період	За попередній період	Оцінка абсолютних змін до попереднього періоду
Рентабельність за EBITDA, % EBITDA margin ((п.4 / п.1) * 100%)	5,95	9,74	-3,79

Джерело: складено та розраховано автором за інформацією Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2024 рік АТ «СК «Інго»

Показник EBITDA протягом 2024 року зріс із 131 490 тис. грн. до 162 925 тис. грн., що може свідчити про зростання обсягів операційної діяльності. Збільшення даного показника збільшує можливості здійснення інвестицій у подальший розвиток бізнесу та покращує фінансову стійкість компанії. Однак, рентабельність розрахована з використанням даного показника, значно знизилася, що є негативним сигналом для підприємства. Це може свідчити про зниження ефективності використання ресурсів для отримання прибутку на одиницю доходу, відповідно компанія повинна покращити контроль за своїми витратами.

Проведемо розрахунок рентабельності операційної діяльності на основні розрахунку коефіцієнта операційної рентабельності в динаміці. Це дозволить оцінити здатність компанії генерувати прибуток з кожної гривні отриманих доходів, а також проаналізувати тенденцію даного показника (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Динаміка коефіцієнта операційної діяльності та оцінка ринкового ризику

<i>Показники, тис. грн</i>	<i>2020 рік</i>	<i>2021 рік</i>	<i>2022 рік</i>	<i>2023 рік</i>	<i>2024 рік</i>
<i>1. Чисті зароблені страхові премії</i>	1 213 311	1 471 485	1 496 244	1 350 581	2 739 333
<i>2. Фінансовий результат від операційної діяльності</i>	58 407	92 492	71 850	108 180	133 744
<i>Розрахунок показників</i>					
Коефіцієнт операційної рентабельності	0,048	0,063	0,048	0,080	0,049
Розрахунок математичного сподівання рентабельності операційної діяльності $M(X)$	$(0,048 + 0,063 + 0,048 + 0,080 + 0,049) / 5 = 0,058$				
Розрахунок середньоквадратичного відхилення рентабельності операційної діяльності	$\sqrt{\frac{(0,048 - 0,058)^2 + \dots + (0,049 - 0,058)^2}{5}} = 0,013$				
Розрахунок коефіцієнта варіації рентабельності операційної діяльності (ринкового ризику)	$0,013 / 0,058 = 0,224$ або 22,4% < 30 (помірний ризик)				

Джерело: складено та розраховано автором за інформацією Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2020-2024 роки АТ «СК «Інго»

Проведені розрахунки показують, що рентабельність операційної діяльності за проаналізований період залишається на відносно низькому рівні, зокрема, у 2024 році коефіцієнт становив 4,9%. Протягом останніх 5 років, на кожну 1 гривню операційних витрат у середньому припадало 5,8% прибутку. Хоча дохід компанії стабільно збільшується, але відповідне збільшення витрат не призводить до значних змін у рентабельності. Це свідчить про необхідність прийняття

відповідних управлінських рішень щодо оптимізації операційних витрат та покращення ефективності управління наявними ресурсами компанії.

Додаткова оцінка ринкового ризику підтверджує стабільність результатів операційної діяльності. Оскільки коефіцієнт варіації становить 22,4%, що менше 30%, то це вказує на те, що коливання рентабельності були незначними, а діяльність компанії характеризується стабільністю. Для кращого розуміння динаміки коефіцієнта операційної рентабельності АТ «СК «Інго» відобразимо відповідні зміни на графіку (рис. 3.5).

Рисунок 3.5 – Динаміка коефіцієнта операційної рентабельності АТ «СК «Інго»

Джерело побудовано автором на основі розрахованих даних зі Звіту про фінансові результати (форма №2) за 2020-2024 роки АТ «СК «Інго» [43]

Як бачимо з побудованого графіка, свого максимального значення коефіцієнт рентабельності операційної діяльності досягнув у 2023 році – 8%, а в інші роки залишався на відносно однаковому рівні. 2023 рік також можна вважати найбільш прибутковим, оскільки на кожні 100 грн доходу припадало в середньому 8 грн прибутку. Для узагальнення дослідження показників рентабельності АТ «СК «Інго» згрупуємо отримані результати в табл. 3.8.

За результатами динаміки показників рентабельності АТ «СК «Інго», спостерігається зниження більшості дохідних та витратних показників. Найбільше скорочення відбулося за показниками рентабельності продажів та виробничих витрат. Це вказує на зниження прибутковості основної діяльності підприємства та

зростання витратного навантаження. Позитивною тенденцією є зростання ресурсних показників рентабельності, що свідчить про ефективність використання ресурсів компанії.

Таблиця 3.8 – Динаміка показників рентабельності АТ «СК «Інго»

<i>Показники рентабельності за економічними групами</i>	2023 рік	2024 рік	<i>Δ Відхилення, відсоткові пункти</i>
<i>Дохідні показники рентабельності</i>			
Рентабельність продажів, %	20,58	13,06	-7,52
Рентабельність операційного доходу, %	8,00	4,88	-3,12
<i>Витратні показники рентабельності</i>			
Рентабельність виробничих витрат, %	25,90	15,02	-10,88
Рентабельність операційних витрат, %	8,57	5,12	-3,45
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	0,79	0,87	+0,08
Коефіцієнт окупності операційних витрат	0,93	0,95	+0,02
Коефіцієнт покриття виробничих витрат	1,26	1,15	-0,11
Коефіцієнт покриття операційних витрат	1,07	1,05	-0,02
<i>Ресурсні показники рентабельності</i>			
Рентабельність оборотних активів, %	4,87	5,95	+1,08
Рентабельність активів, %	10,79	11,80	+1,01
Рентабельність чистих активів, %	30,5	33,7	+3,2
Рентабельність власного капіталу, %	21,6	21,2	-0,4

Джерело: складено автором на основі розрахованих показників діяльності АТ «СК «Інго»

Розглянемо фактори, які можуть посприяти підвищенню ефективності діяльності підприємства та покращити рентабельність його діяльності. Серед таких заходів можуть бути наступні: збільшення обсягів діяльності відповідно обсягів реалізації послуг; підвищення якості послуг, які надаються компанією; оптимізація складу та структури оборотних активів; визначення найбільш прибуткових напрямків діяльності та ліквідація або внесення певних змін у неприбуткові; зменшення невиробничих витрат; запровадження ефективної маркетингової стратегії, яка допоможе збільшити клієнтську базу компанії; підвищення продуктивності роботи працівників, шляхом впровадження мотиваційної системи.

Підприємство, залежно від потреб, може самостійно визначити які з даних методів підвищення рентабельності можуть спрацювати за тих чи інших умов. Варто зауважити і на тому, що підвищення рентабельності потребує також дослідження зовнішніх факторів впливу. Хоча підприємство не може прямо впливати на такі фактори, проте має можливість врахувати їх при планування внутрішніх заходів спрямованих на покращення показників рентабельності.

3.3. Підходи до оптимізації доходів і витрат підприємства, їх практична адаптація

Підвищення ефективності діяльності підприємства значною мірою залежить від здатності оптимізувати структуру доходів та витрат. Раціональне управління цими показниками забезпечує не лише стабільність фінансових результатів, а й створює умови для зростання прибутковості, конкурентоспроможності та посилення ринкових позицій. Оптимізація доходів та витрат являє собою складну систему, яка охоплює аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів, бізнес-процесів підприємства, підвищення ефективності наявних ресурсів та інше. Такі заходи дозволяють підприємствам адаптуватися до змін та забезпечувати сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Оскільки доходи та витрати мають визначальний вплив на фінансовий стан підприємства, то з метою оптимізації даних показників, підприємству необхідно формувати чітку та ефективну систему контролю. Розглянемо заходи, яких може вжити підприємство, задля підвищення прибутковості своєї діяльності та зменшення витрат (рис. 3.6).

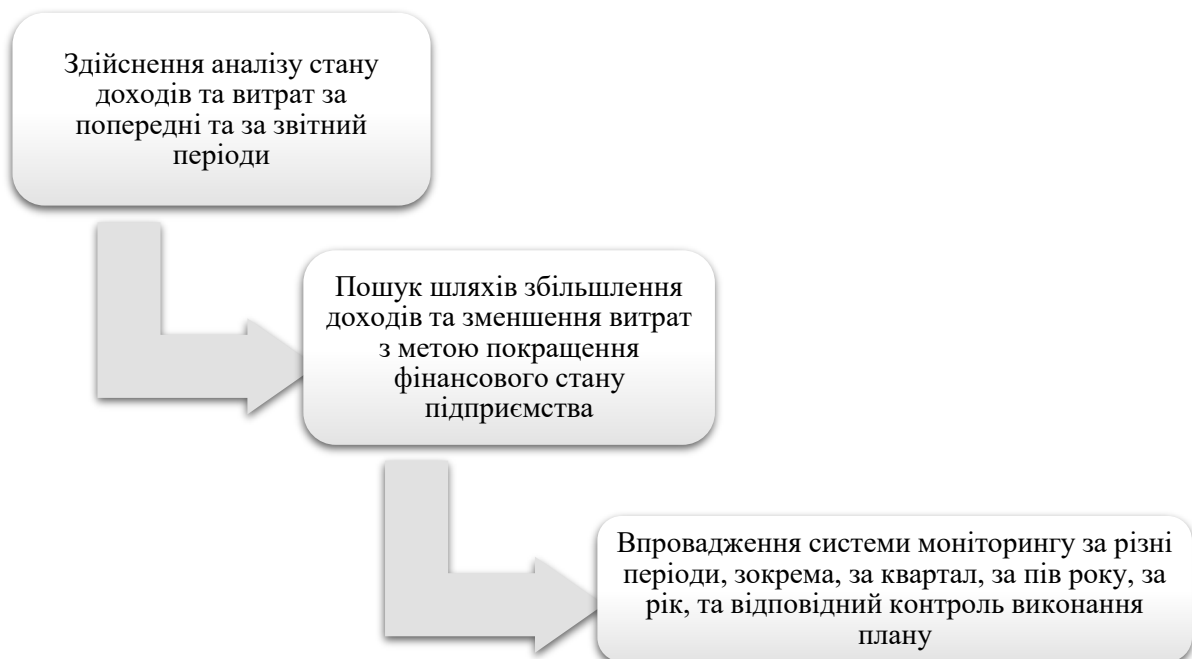

Рисунок 3.6 – Заходи спрямовані на підвищення прибутковості та скорочення витрат

Джерело сформовано за інформацією [52, 53]

Управління доходами являє собою цілеспрямований процес формування, прогнозування, обліку, аналізу та оптимізації надходжень підприємства, що забезпечує максимізацію фінансових результатів та підвищення його конкурентоспроможності. Він охоплює визначення джерел доходів, оцінку їхньої стабільності та динаміки, розробку стратегій зростання виручки й контроль за виконанням фінансових планів. Основним завданням управління доходами є створення умов для сталого зростання прибутковості та ефективного використання наявних ринкових можливостей [19].

Розглянемо які методи можуть використовувати підприємства з метою збільшення своїх доходів:

❖ **Ціновий метод** – базується на вивченні цінової політики конкурентів та формуванні більш привабливих пропозицій для споживачів, що дозволяє збільшити обсяги реалізації. Даний метод найбільш доречний для ринків з високою конкуренцією та обмеженою диференціацією товарів і послуг. На основі цього методу зазвичай формуються базові ціни, акційні пропозиції та тимчасові знижки, що стимулюють збільшення попиту.

❖ **Метод високих цін** – передбачає встановлення преміальних цін на окремі товари та послуги на обмежений проміжок часу. Такий підхід ефективний за умов унікальності продукту, однак має короткотривалий ефект через поступове зниження попиту. Використання даного методу ефективно за умов гарної репутації компанії, використання активної реклами, яка буде підкреслювати ексклюзивність продукту та його переваги.

❖ **Метод тарифних планів** – полягає у диференціації вартості одного й того ж продукту або послуги залежно від характеристики та потреб окремих сегментів ринку. Це у свою чергу дозволяє охопити ширшу аудиторію та підвищити лояльність клієнтів. Прикладом практичного застосування методу є пропозиція різних пакетів послуг, що відрізняються за наповненням та відповідно ціною. Даний метод широко використовується у діяльності страхових компаній, оскільки вони пропонують різні за вартістю та наповненням пакети страхових послуг, залежно від потреб та платоспроможності клієнтів.

❖ **Метод групового квотування** – передбачає встановлення певного ліміту обсягів продажу за визначеною ціною, що забезпечує контроль за рівнем завантаження ресурсів підприємства і дає змогу максимізувати виручку в умовах обмеженості ресурсів. Цей метод дозволяє уникнути перенавантаження підприємства та зберегти якість продукції або послуг.

❖ **Метод групової оптимізації доходів** – полягає у визначення оптимального рівня доходів для кожної окремої групи товарів, робіт або послуг з метою забезпечення стабільного та довгострокового розвитку підприємства. Для використання цього методу потрібен попередній аналіз спрямований на виявлення найбільш прибуткових продуктів компанії. Найчастіше використовується великими компаніями, які мають різноманітний асортимент та різні напрямки діяльності. Дозволяє найбільш ефективно перерозподіляти ресурси між групами для максимізації загальних доходів [52].

Проаналізувавши методи управління доходами, можемо зробити висновок про те, що всі вони спрямовані на підвищення рівня доходності підприємства. Вибір стратегії залежить від особливостей діяльності підприємства, його продукції або послуг, а також ринкових умов. Зокрема, підприємства, які пропонують стандартні товари або послуги та працюють в умовах високої конкуренції можуть використовувати ціновий метод та метод тарифних планів. Компанії, які надають унікальні продукти та не мають значної конкуренції, застосовують стратегію високих цін. Методи групового квотування та оптимізації доходів дозволяють ефективно керувати наявними ресурсами та сприяти стабільному розвитку бізнесу. Варто також зауважити, що дані методи зазвичай використовують в комплексі, задля досягнення якомога кращих результатів.

Не менш важливим процесом діяльності є управління витратами, які безпосередньо впливають на прибуток підприємства. Відповідно, ефективне управління витратами дозволяє збільшити прибутковість підприємства. Отже, управління витратами – це система методів і заходів, спрямованих на раціональне планування, облік, аналіз і контроль витрат підприємства з метою їх оптимізації та забезпечення належного рівня економічної ефективності. Даний процес передбачає

ідентифікацію структури витрат, визначення факторів, що впливають на їх величину, а також формування механізмів зниження собівартості продукції чи послуг без погіршення їхньої якості. Управління витратами виступає важливим інструментом у прийнятті виважених рішень, оскільки має безпосередній вплив на фінансові результати та довгострокову стійкість підприємства [19].

Розглянемо найбільш поширені методи оптимізації витрат підприємства, що засновані, зокрема, на практиці зарубіжних компаній:

❖ **Метод CVP-аналізу** – спрямований на дослідження взаємозв'язку між основними показниками діяльності, а саме: витратами, обсягом діяльності та прибутком. Варто також зазначити, що при аналізі за даним методом враховуються лише виробничі витрати. CVP-аналіз дозволяє визначати точку беззбитковості, оцінювати вплив зміни ціни продукції та обсягів продажів на фінансові результати підприємства, а також моделювати різні сценарії розвитку бізнесу. Метод активно використовується для прийняття рішень щодо ціноутворення, планування обсягів діяльності та оцінки фінансових ризиків у короткостроковій перспективі.

❖ **Метод LLC-аналізу** – передбачає оцінку всіх витрат, що пов'язані з певним продуктом або послугою протягом усього життєвого циклу – від розробки до виробництва до реалізації, експлуатації або утилізації. Основною метою даного методу є порівняння різних варіантів продукції чи послуг для вибору найбільш економічно вигідного рішення, а також допомагає при оцінці ризиків інвестування. Метод дозволяє планувати довгострокові витрати, проте є складним у застосування та потребує детальних даних.

❖ **Метод кост-кілінгу** – спрямований на оперативне зниження витрат підприємства шляхом виявлення та усунення непотрібних або надмірних витрат без втрати належного рівня якості продукції або послуг. Використання цього методу дозволяє підприємствам зменшити собівартість, підвищити рентабельність та конкурентоспроможність, а також швидко впливати на зміни ринкових умов. Часто використовується при виникненні кризових ситуацій, які потребують негайного вирішення.

❖ **Метод бенчмаркінгу** – базується на порівнянні власної діяльності

підприємства із діяльністю лідерів відповідної галузі, в розрізі управління витратами. За допомогою даного методу підприємства можуть виявити слабкі сторони своєї роботи та запровадити відповідні рішення, які вже довели свою результативність в інших компаніях.

❖ *Метод EVA* – побудований на оцінці економічної ефективності діяльності, що передбачає вимірювання реальної доданої вартості. Цей метод дозволяє пов'язати фінансові результати з конкретними підрозділами або працівниками, які безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції або наданням послуг. Найчастіше метод EVA застосовують великі підприємства, які мають розвинену систему управління, що може забезпечити необхідними для аналізу даними, а також достатньо фінансових ресурсів для здійснення такого аналізу [52].

❖ *Метод ABC* – ґрунтується на детальному аналізі витрат шляхом розгляду підприємства як системи окремих операцій та процесів. У межах даного підходу визначаються фактори, що спричиняють виникнення витрат та обчислюється собівартість кожної операції. Непрямі витрати за цим методом групуються за процесами та відносяться на об'єкт витрат за визначеними чинниками.

❖ *Метод CBM* – передбачає розподіл підприємства на окремі центри відповідальності, кожен із яких несе відповідальність за доходи, витрати та фінансові результати своєї діяльності. Відповідно керівники таких центрів відповідають за фінансові показники своїх підрозділів, що підвищує їхню відповідальність за контроль ресурсів та мотивацію. Метод дозволяє планувати та прогнозувати витрати на рівні підрозділів, порівнювати їхню ефективність, виявляти проблемні ділянки та оптимізувати процеси. Найбільшого поширення метод набув серед великих підприємств, які мають складну організаційну структуру і відповідно можуть формувати центри відповідальності [53]. Такий метод може застосовуватися і АТ «СК «Інго», оскільки компанія має розгалужену організаційну структуру та встановлює планові показники діяльності для кожного відділу. Організаційну структуру АТ «СК «Інго», наведено в додатку В.

Отже, розглянуті методи оптимізації витрат демонструють різні підходи до управління фінансовими ресурсами. Методи можуть використовуватися як для

короткострокового планування так і при ухваленні довгострокової стратегії діяльності. Серед методів, які орієнтовані на досягнення короткострокових цілей, можемо виділити метод кост-кілінгу та метод CVP-аналізу, які дають можливість швидко реагувати на поточну ситуацію. До методів, що використовуються у довгостроковому плануванні включають: метод LLC-аналіз, метод EVA та метод CBM. Дані методи дозволяють підприємству прогнозувати витрати, стратегічно розподіляти ресурси, оцінювати ефективність діяльності підприємства в цілому або за потреби в розрізі підрозділів, окремих видів продукції або послуг. Метод бенчмаркінгу та метод ABC можуть використовуватися як у короткостроковій перспективі, так і в довгостроковій, залежно від цілей, які постають у підприємства.

Вибір методів управління витратами залежить від особливостей діяльності підприємства, його галузі, масштабу та наявності ресурсів, а також від поставлених управлінських цілей. Комплексне застосування даних методів дає можливість підприємству не лише зменшувати свої витрати, але й підвищувати показники рентабельності, конкурентоспроможності та прибутковості.

ВИСНОВКИ

Під час написання кваліфікаційної магістерської роботи було здійснено комплексне дослідження процесу відображення та оцінки доходів і витрат у системі бухгалтерського обліку, а також проведено низку аналітичних процедур щодо їх аналізу. Детальну було розглянуто сутність понять «доходи» та «витрати», методичні підходи до організації їх бухгалтерського обліку, порядок відображення у фінансовій звітності та визначено вплив даних показників та загальну ефективність діяльності підприємства. За результатами проведеного дослідження доходів і витрат, на основні фінансової інформації АТ «СК «Інго», можемо зробити наступні висновки:

1) Досліджено науково-практичні трактування понять «доходи» та «витрати» з точки зору сучасних науковців і практиків. Встановлено наявність значної кількості різних інтерпретацій даних понять та перевірено їх узгодженість із нормами національних стандартів бухгалтерського обліку та міжнародних стандартів фінансової звітності.

2) Розглянуто порядок визнання та оцінки доходів і витрат. Також детально досліджено різні підходи до класифікації даних понять, встановлено, що в основу бухгалтерського обліку покладена законодавчо визначена класифікація. Водночас для потреб управлінського обліку підприємство формує більш деталізовану класифікацію доходів і витрат, що дозволяє краще оцінити їх структуру, підвищити оперативність контролю та ефективність управлінських рішень.

3) Розкрито методику обліку доходів та витрат в результаті чого визначено, що доходи відображаються в обліку з використанням 7 класу рахунків, а витрати можуть відображатися на рахунках 8 та 9 класів. Також було оглянуто можливі методи калькулювання собівартості та особливості побудови аналітичного обліку доходів та витрат.

4) Оскільки найбільш вагомими у діяльності більшості підприємства є операційні доходи та витрати, то було детально досліджено особливості побудови їх обліку. Окремо було розглянуто порядок визнання та обліку доходів і витрат від

фінансової та інвестиційної діяльності. Так, для обліку інвестиційної діяльності можуть використовувати рахунки 72, 74, 96 та 97, а для обліку фінансової – 73 та 95 рахунки. Фінансова та інвестиційна діяльність тісно пов'язані між собою, тому важливим для підприємства є правильне розмежування відповідних доходів і витрат, з метою отримання достовірної інформації та визначення ефективності кожного з напрямків.

5) Розглянуто порядок відображення інформації щодо обліку доходів і витрат в обліковій політиці підприємства. Визначено, що облікова політика обов'язково має враховувати всі особливості діяльності відповідного суб'єкта господарювання та висвітлювати всі неоднозначні питання пов'язані з методами оцінки, класифікацією доходів і витрат, порядком їх визнання, а також особливостями їх розкриття у фінансовій звітності. Також було проаналізовано порядок відображення інформації про доходи та витрати у Звіті про фінансові результати.

6) За результатами проведеного аналітичного дослідження було встановлено, що доходи та витрати АТ «СК «Інго» мають тенденцію до зростання. Найбільшу частину доходів та витрат генерує операційна діяльність компанії. Так, дохід від операційної діяльності у 2024 році становив 86,10% від загальної суми доходів та продемонстрував зростання у розмірі 102,83%. Витрати операційної діяльності у 2024 році становили 89,5% від загального обсягу витрат компанії та зросли на 16,7% порівняно з попереднім звітним періодом. Аналіз витрат за економічними елементами показав, що найбільше зростання мали інші операційні витрати, а саме в абсолютному відношенні зростання становило 128 409 тис. грн, а у відносному – 21,1%. Також значно зросли витрати на оплату праці, відповідно на 71 762 тис. грн. та 39,53%, що свідчить про підвищення заробітних плат працівників компанії та залучення нових. Частка інших видів діяльності є незначною, проте варто зауважити, що у 2024 році відбулося значне збільшення фінансових доходів та витрат, що може свідчити про зміни в підходах до управління фінансовими ресурсами. Оскільки, доходи та витрати компанії зростають, можемо стверджувати, що попит на послуги компанії також збільшується.

7) При оцінці рентабельності було встановлено, що дохідні та витратні

показники суттєво знизилися, а ресурсні демонструють незначне зростання. Така ситуація склалася незважаючи на те, що компанія є прибутковою та досягла збільшення чистого прибутку у 2024 році. Це у свою чергу вказує на необхідність посилення контролю за витратами та їх оптимізації з метою підвищення ефективності діяльності компанії.

8) З метою покращення процесів управління доходами та витратами було розглянуто можливі підходи до їх оптимізації. Зокрема, проаналізовано зміст кожного із запропонованих методів, окреслено їх ключові характеристики, визначено доцільність та умови їх практичного використання в діяльності підприємств. Варто також зазначити, що на практиці підприємства здебільшого застосовують дані методи в комплексі, поєднуючи їх для досягнення максимального економічного ефекту, підвищення фінансових результатів діяльності та забезпечення довгострокового розвитку.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що правильно побудована система обліку доходів та витрат забезпечує підприємство точною та достовірною обліковою інформацією. Саме інформація з обліку надалі слугує основою для проведення необхідних аналітичних розрахунків, які у свою чергу мають вплив на прийняття управлінських рішень. Особливе значення у процесі оцінки фінансового стану підприємства займає аналіз рентабельності, оскільки він дає змогу виявити приховані проблеми та ризики, які можуть виникати навіть за умов формального зростання прибутку. Запропоновані заходи здатні сприяти зміцненню фінансової стійкості підприємства, мінімізації потенційних ризиків, формуванню конкурентних переваг продукції або послуг підприємства та зрештою забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник: заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута». 2009. С. 912.
2. Економіка підприємства: навч. посіб.: Лисак О. І., Андрєєва Л.О., Болтянська Л.О. Мелітополь : Люкс, 2020. 272 с.
3. Економічна теорія : Політекономія: підручник: заг. ред. В.Д. Базилевича. 7-ме вид., вид. і стер. Київ; Знання-Прес. 2008. С. 719.
4. Витрати і доходи підприємств у системі обліку та контролю: монографія: Дерій В.А. Тернопіль : ТНЕУ. 2009. 272 с.
5. Яворська Т.І., Соболевська О.О. Теоретичні аспекти сутності доходів та їх класифікація. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2020. Вип. 2 (42). С. 101–107. URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/1-2.pdf> (дата звернення 03.10.2025).
6. Попович О.В., Діденко Н.Ю. Тлумачення економічної сутності категорії «дохід». *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 975–978. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-7-2016.pdf#page=975> (дата звернення 08.10.2025).
7. Степаненко О.І., Матковська В.О. Класифікація доходів і витрат для потреб обліку та управління. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 79. С. 68-75. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct79-12> (дата звернення 15.10.2025).
8. Управління витратами: навч. посіб.: Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Харків : ХДУХТ. 2017. 166 с.
9. Економіка промислового підприємства: навч. посіб.: Маслак О.І., Воробйова Л.Д. Київ : Центр навчальної літератури. 2019. 172 с.
10. Економіка підприємства: навч. посіб.: Лойко В.В., Макаровська Т.П. Київ : КНУДТ. 2015. 267 с.
11. Ляшенко Г.П., Овсяннікова В.І. Витрати підприємства та управління ними. *Економіка і суспільство*. 2022. Вип. 45. С. 10–16. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-27> (дата звернення 17.10.2025).

12. Бондаренко Н. Визначення облікової сутності витрат та їх класифікація. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. Вип. 2. С. 296-304. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-47> (дата звернення 22.10.2025).
13. Родіна О.В. Сучасні підходи до визначення сутності категорії «витрати». *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 1181–1185. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-9-2017.pdf#page=1187> (дата звернення 11.10.2025).
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290, зі змінами та доповненнями. Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення 15.09.2025).
15. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 15 «Дохід за договорами з клієнтами» : затв. Міністерством фінансів України від 01.01.2018. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS-15_ukr-compressed.pdf (дата звернення 15.09.2025).
16. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318, зі змінами та доповненнями. Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення 15.09.2025).
17. Фальченко О.О., Волобуєв О.С. Особливості класифікації доходів сільськогосподарських підприємств. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)*. 2021. Вип. 3. С. 68–71. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.3.68> (дата звернення 22.10.2025).
18. Радіонова Н.Й. Класифікація витрат підприємства як інструмент управління. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. Вип. 64. С. 74-80. DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i64.149956> (дата звернення 01.11.2025).
19. Степаненко О.І., Дабіжа О.Ю. Доходи і витрати операційної діяльності в обліково-економічній системі підприємства. *Науково-практичний журнал "Цифрова економіка та економічна безпека"*. 2025. № 4(19). С. 346-354. DOI:

<https://doi.org/10.32782/dees.19-50> (дата звернення 16.11.2025).

20. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. №291. Дата оновлення 13.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 20.09.2025).

21. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 10.10.2025).

22. Александрова О.Є. Особливості обліку та розподілу загальновиробничих витрат. *Grail of science*. 2021. Вип. 9. С. 67-71. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.10.2021.09> (дата звернення 22.10.2025).

23. Глушач Ю.В., Фальченко О.О. Методичні аспекти обліку витрат та калькулювання собівартості продукції у вітчизняній та зарубіжній обліковій практиці. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 29. С. 20-28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-49> (дата звернення 19.10.2025).

24. Вергун В.С., Цвек О.В., Воронко Р.М. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції та напрямки їх удосконалення. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2022. Вип. 69. С. 30-39. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-69-04> (дата звернення 27.10.2025).

25. Левицька А.В. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості. *Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті*: матеріали VII Міжнародної наук.-практ. інтер.-конф. (м. Одеса, 5-9 грудня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 47-50.

26. Гудзь Н.В. Облік витрат і доходів фінансової та інвестиційної діяльності / Стан і перспективи розвитку системи обліку: монографія / за ред. проф. З. В. Задорожного, проф. Я. Д. Крупки. Тернопіль: Економічна думка, 2013. 320 с.

27. Плетенецька С.М., Свертока Д.В. Доходи від діяльності фінансової компанії: аналіз та облік. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2017. Вип. 48. С. 93-100. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/pletenetska_0001

[.pdf](#) (дата звернення 23.10.2025).

28. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.04.2006 р. № 415. Дата оновлення 17.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06#Text> (дата звернення 15.10.2025).

29. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. № 91. Дата оновлення 08.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00#Text> (дата звернення 15.10.2025).

30. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства»: затв. Міністерством фінансів України від 28.02.2013. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Hide/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E%2028_ukr_2024.pdf (дата звернення 15.10.2025).

31. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. Дата оновлення 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення 15.10.2025).

32. Мілошевич Н.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 758-763. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-16-2018.pdf#page=758> (дата звернення 29.10.2025).

33. Тесак О.В. Формування облікової політики щодо витрат підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Вип. 4 (27). С. 94-97.

34. Оляднічук Н.В. Організація облікової політики у підприємстві. *Сталий розвиток економіки*. 2024. Вип. 1 (48). С. 244-248. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-34> (дата звернення 19.10.2025).

35. Ткаченко О.С., Янко О.Є. Сутність облікової політики підприємства за умови гармонізації системи бухгалтерського обліку та звітності. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 57. С. 20-25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-134> (дата звернення 02.11.2025).

36. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики

підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: затв. наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635. Дата оновлення: 18.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text> (дата звернення: 20.10.2025).

37. Скиба Г.І., Солодовник Н.В., Беженар І.М. Облікова політика як засіб створення аналітичної інформації для управлінських рішень та стратегічного розвитку підприємства. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. Вип. 4 (76). С. 58-69.

38. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73, зі змінами та доповненнями. Дата оновлення 06.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 21.10.2025).

39. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності : затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433. Дата оновлення: 02.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (дата звернення 21.10.2025).

40. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник /за заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир : ПП "Рута", 2016. 832 с.

41. Звітність підприємства: навчальний посібник / за ред. М.І. Бондаря. Київ : Наука, 2015. 570 с.

42. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика : навчальний посібник / за ред. Н.І. Верхоглядова. Київ : АртЕК, 2010. 354 с.

43. Фінансова звітність АТ «СК «Інго». URL: <https://ingo.ua/publicna-ta-finansova-informacziya> (дата звернення 03.11.2025).

44. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит : навч. посіб.: Романів Є.М., Приймак С.В., Гончарук С.М. та інші. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 772 с.

45. Калабухова С.В., Ямборко Г.А., Кузьмінська О.Е. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник, робочий зошит. Київ: КНЕУ, 2019. 240 с.

46. Фінансовий облік: підручник: в 2 ч. / за заг. ред. М.І. Бондаря, Л.Г. Ловінської. Київ : КНЕУ, 2012. Ч.1. 553 с.

47. Фінанси підприємств : навч. посіб.: Кірейцев Г. Г., Виговська Н. Г. Житомир : ЖІТІ, 2002. 272 с.

48. Кисіль Я.С., Кисіль М.С., Тітенко З.М. Рентабельність як основний показник ефективності управління активами підприємства. *Молодий вчений*. 2023. Вип. 9 (121). С. 18-21. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-9-121-4> (дата звернення 03.11.2025).

49. Новіченко Л.С. Аналіз показників рентабельності підприємства: теоретичні та прикладні аспекти. *Вісник Хмельницького національного університету. Хмельницький*. 2021. Вип. 5. С. 254-259. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/09/2021-en-52-43.pdf> (дата звернення 08.11.2025).

50. Степаненко О.І., Павловська, Х.Ю. Аналіз рентабельності підприємства та шляхи її підвищення в умовах економічної нестабільності. *Причорноморські економічні студії*. Одеса. 2022. Вип. 75. С. 93-101. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.75-15> (дата звернення 03.11.2025).

51. Шандова Н.В., Мешкова-Кравченко Н.В., Дорогань О.І. Оцінка рентабельності підприємства. *Вісник ХНТУ*. 2024. Вип. 4. С. 444-451. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.4.60> (дата звернення 06.11.2025).

52. Сулима М.О., Гвінсадзе А.А. Ефективне управління доходами, витратами та фінансовими результатами підприємства. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2024. Вип. 1 (13). С. 188-199.

53. Фостолович В.А., Томчук В.В., Гуртовий О.О., Фостолович Р.С., Гуртовий Ю.А. Теоретичні аспекти управління доходами підприємства: порядок формування, технологія розподілу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. Вип. 21. С. 52-57. URL: <https://surl.li/kigadi> (дата звернення 11.11.2025).

54. Пасічник С.О., Меліхова Т.О. Адаптація сучасних методів управління витратами промислових підприємств в умовах післявоєнного відновлення економіки України. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. Вип. 12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15815097> (дата звернення 12.11.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 – Методика формування І розділу Звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) для страхових компаній

№ з/п	Код рядка	Стаття	Порядок формування
1	2	3	4
1	2010	Чисті зароблені страхові премії	у цьому додатковому рядку та наступних додаткових рядках 2011 – 2024 страховики наводять суму страхових премій (платежів, внесків) за договорами страхування та за договорами перестрахування з перестраховальниками протягом звітного періоду, яка включає частки страхових премій (платежів, внесків), належних страховику, зменшену на суму резерву незароблених премій на початок звітного періоду (за виключенням частки перестраховика) і збільшену на суму резерву незароблених премій на кінець звітного періоду (за виключенням частки перестраховика) та зменшену на загальну суму страхових премій (платежів, внесків), повернутих страхувальникам та перестраховальникам протягом звітного періоду. Загальну суму чистих зароблених страхових премій враховують під час розрахунку валового прибутку (збитку). Значення рядка 2010 визначається за формулою: р. 2011 - р. 2012 - р. 2013 + р. 2014 (у разі заповнення всіх цих рядків).
2	2070	Чисті понесені збитки за страховими виплатами	у цьому додатковому рядку, страховики відображають різницю між загальною сумою збитків за страховими виплатами та сумою відшкодування, що належить до отримання (отриманою) від перестраховика цих збитків (за наявності таких даних). Інформацію за цією статтею враховують під час розрахунку валового прибутку (збитку).
3	2105	Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	у цьому додатковому рядку страховики відображають дохід (витрати) за результатами зменшення (збільшення) резервів довгострокових зобов'язань і відповідної частки перестраховиків, крім курсових різниць та придбання або вибуття дочірніх підприємств. Інформація за цією статтею враховується при розрахунку прибутку (збитку) операційної діяльності.
4	2110	Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	у цьому додатковому рядку страховики наводять дохід (витрати) за результатами зменшення (збільшення) інших страхових резервів, крім курсових різниць та придбання або вибуття дочірніх підприємств. Інформація за цією статтею враховується при розрахунку прибутку (збитку) операційної діяльності

Джерело: згруповано за інформацією [38-39]

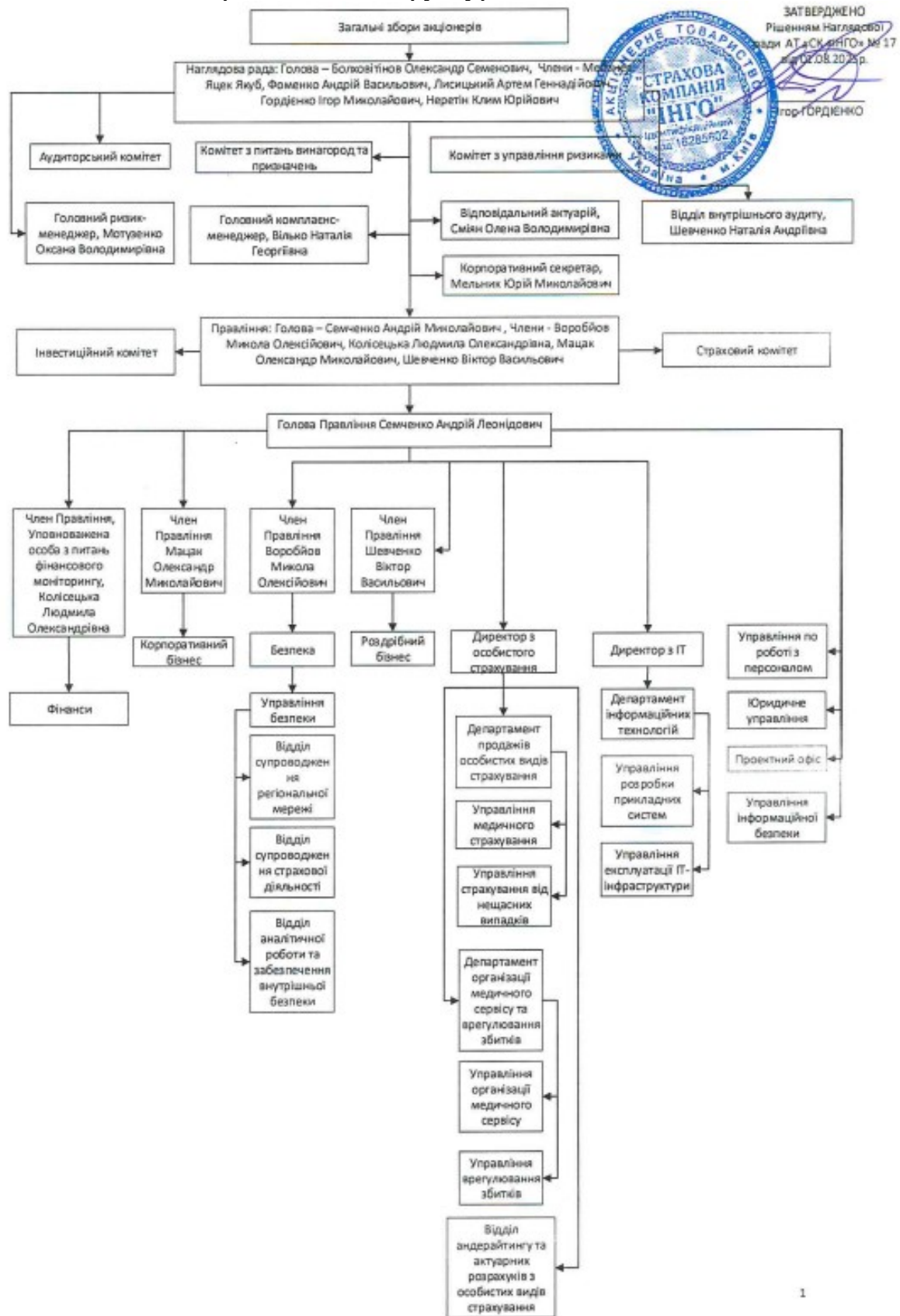
Додаток Б

Таблиця Б.1 – Основні показники рентабельності діяльності в розрізі груп за економічним змістом

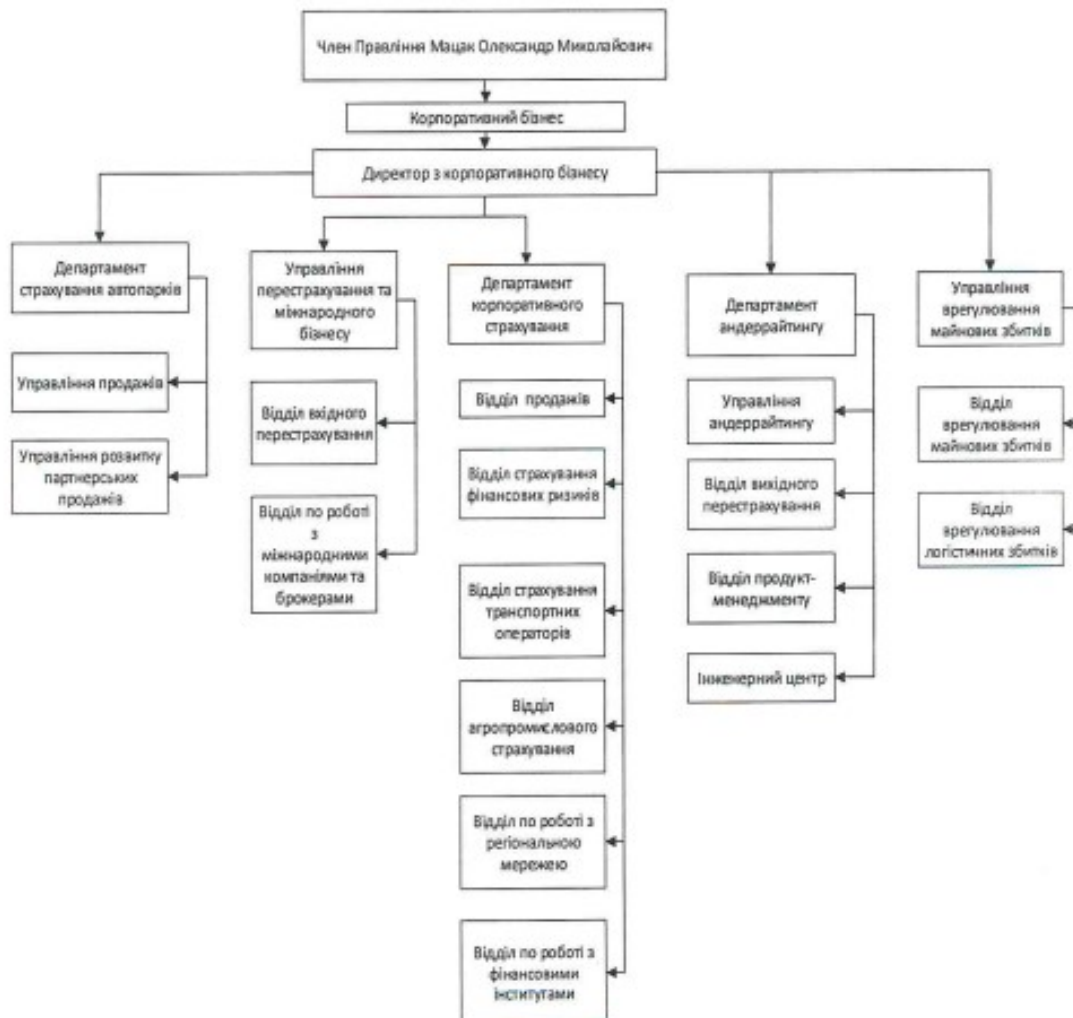
Показник	Порядок розрахунку		Характеристика показника
	Формула розрахунку	Порядок розрахунку за формами звітності	
Дохідні показники рентабельності			
Рентабельність продажів (ROS)	$\frac{\text{Валовий прибуток (збиток)}}{\text{Чистий дохід від реалізації}}$	$\frac{2090 (2095)}{2000} * 100$	Показує, який прибуток підприємство отримує з кожної гривні реалізованої продукції
Рентабельність операційного доходу (ROOD)	$\frac{\text{Фінансовий результат операційної діяльності}}{\text{Операційний дохід}}$	$\frac{2190 (2195)}{2000 + 2120} * 100$	Характеризує те, наскільки прибутковою є операційна діяльність
Рентабельність чистого прибутку (NPM)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий дохід від реалізації}}$	$\frac{2350}{2000} * 100$	Показує, яку частку чистого прибутку отримує підприємство з кожної гривні прибутку
Витратні показники рентабельності			
Рентабельність виробничих витрат (ROPC)	$\frac{\text{Валовий прибуток (збиток)}}{\text{Собівартість реалізованих послуг}}$	$\frac{2090 (2095)}{2050} * 100$	Характеризує економічну ефективність виробничих витрат
Рентабельність операційних витрат (ROOC)	$\frac{\text{Фінансовий результат операційної діяльності}}{\text{Операційні витрати}}$	$\frac{2190 (2195)}{2050 + 2130 + 2150 + 2180}$	Відображає прибутковість операційної діяльності
Коефіцієнт окупності виробничих витрат (COPC)	$\frac{\text{Собівартість реалізованих послуг}}{\text{Чистий дохід від реалізації}}$	$\frac{2000}{2050}$	Показує скільки виробничих витрат потрібно понести підприємству для отримання 1 гривні доходу
Коефіцієнт окупності операційних витрат (COOC)	$\frac{\text{Операційні витрати}}{\text{Чистий дохід від реалізації}}$	$\frac{2050 + 2130 + 2150 + 2180}{2000}$	Визначає скільки операційних витрат має понести підприємство для отримання 1 гривні доходу
Коефіцієнт покриття виробничих витрат (CPC)	$\frac{\text{Чистий дохід від реалізації}}{\text{Собівартість реалізованих послуг}}$	$\frac{2000}{2050}$	Відображає можливість підприємства покривати свої виробничі витрати отриманим доходом
Коефіцієнт покриття операційних витрат (COC)	$\frac{\text{Чистий дохід від реалізації}}{\text{Операційні витрати}}$	$\frac{2000}{2050 + 2130 + 2150 + 2180}$	Відображає здатність підприємства генерувати доходи, достатні для покриття операційних витрат
Ресурсні показники рентабельності			
Рентабельність оборотних активів (ROCA)	$\frac{\text{Фінансовий результат операційної діяльності}}{\text{Середня вартість оборотних активів}}$	$\frac{2190 (2195)}{(1195 \text{ гр. 3} + 1195 \text{ гр. 4})/2}$	Показує ефективність використання оборотних активів для отримання прибутку
Рентабельність активів (ROA)	$\frac{\text{Прибуток до оподаткування}}{\text{Середня вартість активів}}$	$\frac{2290 (2295)}{(1300 \text{ гр. 3} + 1300 \text{ гр. 4})/2}$	Показує ефективність використання всіх активів для отримання прибутку
Рентабельність чистих активів (RON)	$\frac{\text{Прибуток до оподаткування}}{\text{Середня вартість чистих активів}}$	$\frac{2290 (2295)}{1300 - (1595 + 1695)}$	Показує ефективність використання власного капіталу та довгострокових зобов'язань для отримання прибутку
Рентабельність власного капіталу (ROE)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня вартість власного капіталу}}$	$\frac{2350 (2355)}{(1495 \text{ гр. 3} + 1495 \text{ гр. 4})/2}$	Показує ефективність використання власного капіталу для отримання прибутку

Джерело: сформовано автором на основі [44, 45, 51]

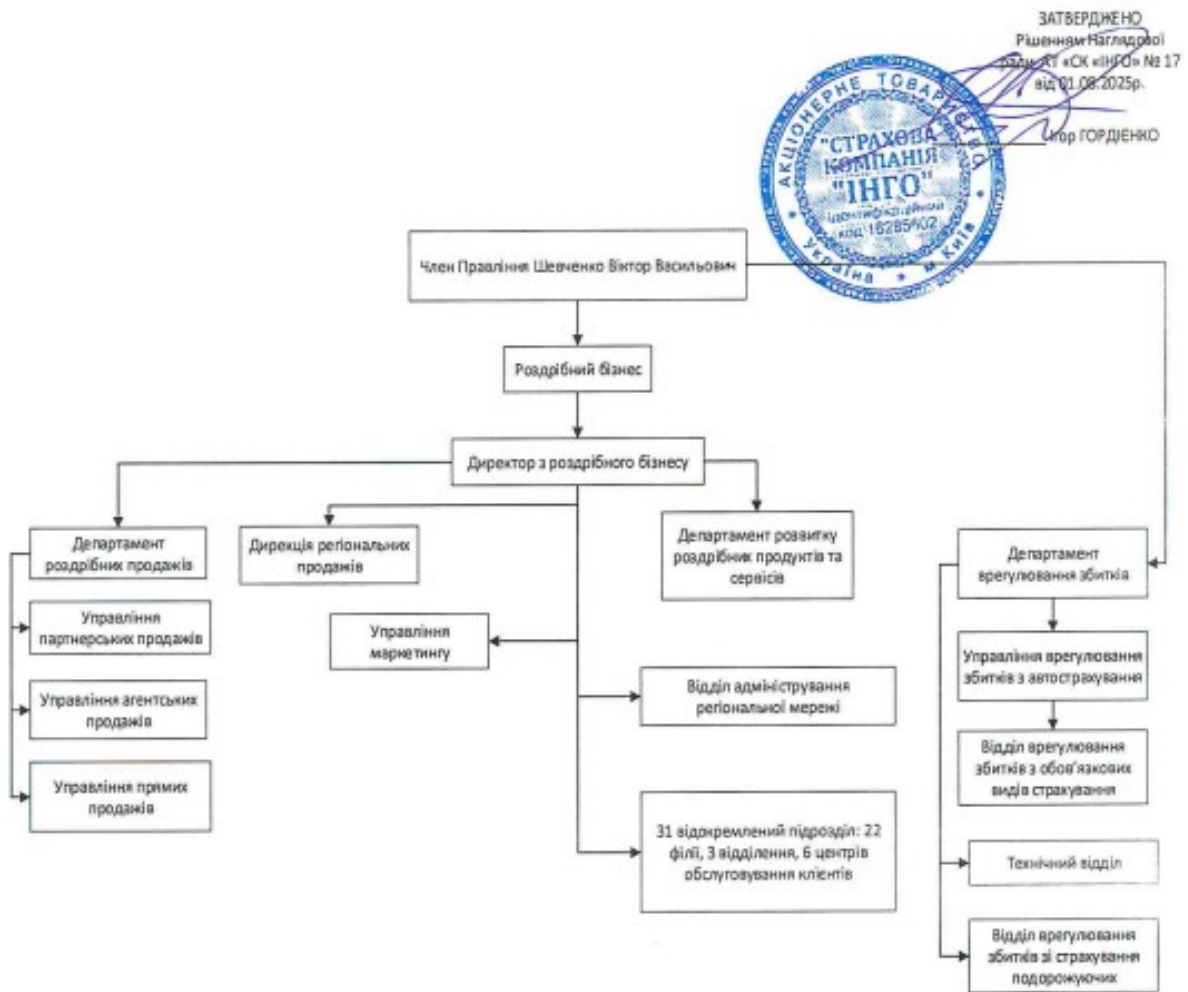
Організаційна структура АТ «СК «Інго»

Продовження додатку В

Продовження додатку В

Додаток Г

Додаток Г
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство	АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СТРАХОВА КОМПАНІЯ "ІНГО"	Дата (рік, місяць, число)	2024	01	01
Територія	М.КИЇВ	за ЄДРПОУ	16285602		
Організаційно-правова форма господарювання	Акціонерне товариство	за КАТОТТГ	UA8000000001078669		
Вид економічної діяльності	страхування	за КОПФГ	230		
Середня кількість працівників	563	за КВЕД	65.12		
Адреса, телефон	вулиця БУЛЬВАРНО-КУДРЯВСЬКА, буд. 33, м. КИЇВ, М.КИЇВ обл., 01054		4902744		
Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)					
Складено (зробити позначку "✓" у відповідній клітинці):					
за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку					
за міжнародними стандартами фінансової звітності					

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2023 р.

		Форма №1 Код за ДКУД 1801001	
А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
I. Необоротні активи	2	3	4
Нематеріальні активи	1000	71 576	84 706
первісна вартість	1001	114 315	138 611
накопичена амортизація	1002	42 739	53 905
Незавершені капітальні інвестиції	1005	35 013	27 212
Основи засоби	1010	241 954	234 969
первісна вартість	1011	338 004	340 844
знос	1012	96 050	105 875
Інвестиційна нерухомість	1015	9 287	9 146
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	10 159	10 159
знос інвестиційної нерухомості	1017	872	1 013
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	-	-
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	176 091	175 865
інші фінансові інвестиції	1035	41 391	276 822
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	129 450	174 037
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	234 042	369 909
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	938 804	1 352 666
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	838	845
виробничі запаси	1101	838	845
незавершене виробництво	1102	-	-
готова продукція	1103	-	-
товари	1104	-	-
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	351 622	442 667
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	304	367
з бюджетом	1135	14	-
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	15 413	20 643
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інші поточна дебіторська заборгованість	1155	52 652	75 508
Поточні фінансові інвестиції	1160	1 219 668	1 249 900
Гроші та їх еквіваленти	1165	189 995	96 417
готівка	1166	185	164
рахунки в банках	1167	189 239	95 247
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	286 983	438 999
у тому числі в:			
резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	201 311	285 115
резервах незароблених премій	1183	85 672	153 884

Продовження додатку Г

інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	2 117 489	2 325 346
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	3 056 293	3 678 012

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (паіовий) капітал	1400	305 543	305 543
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	99 723	98 016
Додатковий капітал	1410	-	-
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	102 785	143 495
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	450 168	644 054
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	958 219	1 191 108
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	16 057	17 703
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення інтрап персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	1 517 188	1 952 938
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	687 712	864 182
резерв незароблених премій	1533	829 476	1 088 756
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Привілейний фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	1 533 245	1 970 641
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	-	2 610
розрахунками з бюджетом	1620	24 772	29 803
у тому числі з податку на прибуток	1621	23 318	27 611
розрахунками зі страхування	1625	1 735	2 122
розрахунками з оплати праці	1630	7 053	11 619
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	481 465	419 741
Поточні забезпечення	1660	49 678	50 271
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	126	97
Усього за розділом III	1695	564 829	516 263
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	3 056 293	3 678 012

Сергійчук

Головний бухгалтер

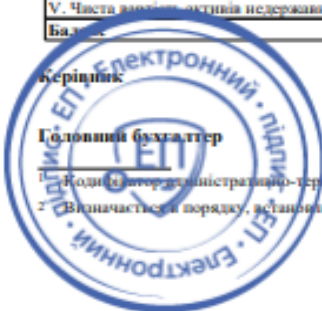
ЕП Гордісико Ігор
МиколайовичЕП Чекурда Ірина
Володимирівна

Гордісико Ігор Миколайович

Чекурда Ірина Володимирівна

1. Кодифікатори територіальних одиниць та територій територіальних громад.

2. Визначення порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Продовження додатку Г

Підприємство **АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СТРАХОВА КОМПАНІЯ "ІНГО"** за ЄДРПОУ **16285602**
(найменування)

Дата (рік, місяць, число)

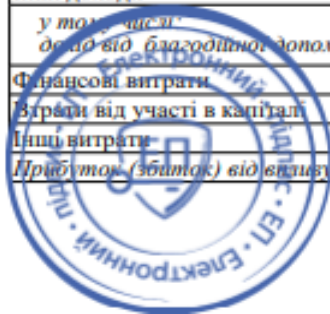
КОДИ		
2024	01	01
16285602		

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за **Рік 2023** р.

Форма № 2 Код за ДКУД **1801003**

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	-	-
Чисті зароблені страхові премії	2010	2 005 196	1 513 075
премії підписані, валова сума	2011	2 674 896	1 779 726
премії, передані у перестрахування	2012	478 632	243 662
зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	259 280	(43 965)
зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	68 212	(66 954)
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(310 378)	(219 878)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	1 017 546	659 279
Валовий:			
прибуток	2090	677 272	633 918
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	(92 666)	(195 789)
зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	(176 470)	(254 670)
зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	(83 804)	(58 881)
Інші операційні доходи	2120	78 583	45 778
у тому числі:	2121	-	-
дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(153 338)	(102 016)
Витрати на збут	2150	(383 794)	(291 358)
Інші операційні витрати	2180	(17 566)	(18 683)
у тому числі:	2181	-	-
витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	108 491	71 850
збиток	2195	(-)	(-)
Дохід від участі в капіталі	2200	2 796	33 025
Інші фінансові доходи	2220	275 457	203 786
Інші доходи	2240	8 165	1 292
у тому числі:	2241	-	-
дохід від благодійної допомоги			
Фінансові витрати	2250	(13 851)	(48 758)
Витрати від участі в капіталі	2255	(8 922)	(14 361)
Інші витрати	2270	(8 642)	(1 661)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-

Продовження додатку Г

Продовження додатка 2

Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	363 494	245 173
збиток	2295	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(130 954)	(86 117)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	232 540	159 056
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

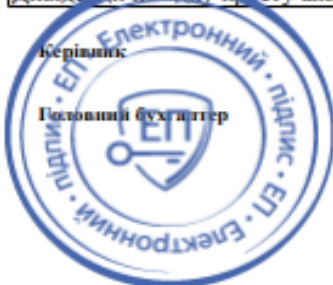
Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	35 963
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	(2 056)	(1 386)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(2 056)	34 577
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	(349)	5 974
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	(1 707)	28 603
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	230 833	187 659

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	4 925	3 544
Витрати на оплату праці	2505	181 525	132 357
Відрахування на соціальні заходи	2510	36 670	27 859
Амортизація	2515	23 310	25 611
Інші операційні витрати	2520	608 711	478 891
Разом	2550	855 141	668 262

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Гордієнко Ігор
Миколайович

ЕП Чекурда Ірина
Володимирівна

Гордієнко Ігор Миколайович

Чекурда Ірина Володимирівна

Продовження додатку Г

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство	АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СТРАХОВА КОМПАНІЯ "ІНГО"	Дата (рік, місяць, число)	КОДИ
Територія	М.КИЇВ	за ЄДРПОУ	2024 12 31
Організаційно-правова форма господарювання	Акціонерне товариство	за КАТОТТГ ¹	16285602
Вид економічної діяльності	Інші види страхування, крім страхування життя	за КОПФГ	UA90000000001078669
Середня кількість працівників	2 558	за КВЕД	230
Адреса, телефон	вулиця БУЛЬВАРНО-КУДРЯВСЬКА, буд. 33, м. КИЇВ, М.КИЇВ обл., 01054		65.12
Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)	4902744		
Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):			
за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку			
за міжнародними стандартами фінансової звітності			v

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2024 р.

Форма №1 Код за ДКУД 1801001

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	84 706	104 254
первісна вартість	1001	138 611	171 132
накопичена амортизація	1002	53 905	66 878
Незавершені капітальні інвестиції	1005	27 212	21 895
Основні засоби	1010	234 969	247 714
первісна вартість	1011	340 844	368 822
знос	1012	105 875	121 108
Інвестиційна нерухомість	1015	9 146	12 858
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	10 159	14 506
знос інвестиційної нерухомості	1017	1 013	1 648
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	-	-
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	175 865	177 512
інші фінансові інвестиції	1035	276 822	217 647
Заборгованість за векселями до статутного капіталу інших підприємств	1036	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені акціонерні витрати	1060	174 037	358
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	369 909	446 329
Інші необоротні активи	1090	-	8 075
Усього за розділом I	1095	1 352 666	1 236 642
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	845	958
виробничі запаси	1101	845	958
незавершене виробництво	1102	-	-
готова продукція	1103	-	-
товари	1104	-	-
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	442 667	15 599
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	367	8 945
з бюджетом	1135	-	164
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	20 643	28 863
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інші поточні дебіторська заборгованість	1155	75 508	91 022
Поточні фінансові інвестиції	1160	1 249 900	1 518 709
Гроші та їх еквіваленти	1165	96 417	190 472
готівка	1166	164	74
рахунки в банках	1167	95 247	189 349
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	438 999	312 793
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	285 115	55 244

Продовження додатку Г

резервах незароблених премій	1183	153 884	257 548
інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	2 325 346	2 167 525
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	3 678 012	3 404 167

Пасива	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (паіовий) капітал	1400	305 543	305 543
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	98 016	106 467
Додатковий капітал	1410	-	-
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	143 495	41 834
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	644 054	786 075
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	1 191 108	1 239 919
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	17 703	18 461
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	5 140
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	1 952 938	1 955 760
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	864 182	1 063 398
резерв незароблених премій	1533	1 088 756	892 361
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	1 970 641	1 979 361
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	2 994
товари, роботи, послуги	1615	2 610	7 253
розрахунками з бюджетом	1620	29 803	42 066
у тому числі з податку на прибуток	1621	27 611	38 789
розрахунками зі страхування	1625	2 122	2 745
розрахунками з оплати праці	1630	11 619	11 500
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	419 741	66 186
Поточні забезпечення	1660	50 271	52 094
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	97	49
Усього за розділом III	1695	516 263	184 887
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	3 678 012	3 404 167

Керівник

Головний бухгалтер

Кодифікатор, що ідентифікує територіальних одиниць та територій територіальних громад.

Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Колісецька Людмила Олександрівна

Чекурда Ірина Володимирівна

Продовження додатку Г

Підприємство **АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СТРАХОВА КОМПАНІЯ "ІНГО"** за ЄДРПОУ **16285602**
(найменування)

Дата (рік, місяць, число)

КОДИ		
2024	12	31
16285602		

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за **Рік 2024** р.

Форма № 2 Код за ДКУД **1801003**

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	-	-
Чисті зароблені страхові премії	2010	2 739 333	1 350 581
премії підписані, валова сума	2011	-	-
премії, передані у перестрахування	2012	-	-
зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-
зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(2 381 559)	(1 072 723)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	357 774	277 858
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-
зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-
зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-
Інші операційні доходи	2120	4 261	20 250
у тому числі:	2121	-	-
дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(199 547)	(153 338)
Витрати на збут	2150	(26 416)	(19 024)
Інші операційні витрати	2180	(2 328)	(17 566)
у тому числі:	2181	-	-
витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	133 744	108 180
збиток	2195	(-)	(-)
Дохід від участі в капіталі	2200	8 923	2 796
Інші фінансові доходи	2220	405 605	275 457
Інші доходи	2240	13 051	8 165
у тому числі:	2241	-	-
дохід від безвідплатної допомоги			
Фінансові витрати	2250	(122 040)	(13 851)
Витрати від участі в капіталі	2255	(7 276)	(8 922)
Інші витрати	2270	(14 280)	(8 642)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-

Продовження додатку Г

Продовження додатка 2

Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	417 727	363 183
збиток	2295	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(159 930)	(130 954)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	257 797	232 229
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
I	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	21 290	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	(10 984)	(2 056)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	10 306	(2 056)
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	1 856	(349)
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	8 450	(1 707)
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	266 247	230 522

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
I	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	6 368	4 924
Витрати на оплату праці	2505	253 287	181 525
Відрахування на соціальні заходи	2510	51 017	36 669
Амортизація	2515	29 181	23 310
Інші операційні витрати	2520	737 120	608 711
Разом	2550	1 076 973	855 139

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
I	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник
Людмила
Олександрівна

ЕП Чекурда Ірина
Володимирівна

Колісецька Людмила Олександрівна

Чекурда Ірина Володимирівна

Електронний науково-практичний журнал з економічних наук (фахова реєстрація (категорія "Б"): Наказ МОН України від 06.06.2022 № 530, додаток 2).

ДОХОДИ І ВИТРАТИ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

INCOME AND EXPENSES OF OPERATING ACTIVITIES IN THE ACCOUNTING AND ECONOMIC SYSTEM OF THE ENTERPRISE

У статті досліджено економічну природу доходів і витрат, визначено їх роль у формуванні результатів діяльності. Обґрунтовано, що економічна природа доходів визначається як результат ефективного залучення й використання ресурсів, що формує фінансову основу розвитку підприємства. Натомість, витрати є економічною формою споживання ресурсів у процесі виробництва та реалізації продукції, що визначає її собівартість і впливає на фінансовий результат. Розглянуто побудову облікової класифікації доходів і витрат, викремлено їх види, особливості відображення в обліку та фінансовій звітності. Виділено підходи до управління доходами та витратами: процес управління доходами охоплює визначення джерел доходів, оцінку їхньої стабільності та динаміки, розробку стратегій зростання; процес управління витратами передбачає ідентифікацію структури витрат, визначення факторів, що впливають на їх величину, формування механізмів зниження собівартості продукції (робіт, послуг) без погіршення якості. Їх практична цінність проявляється в зміцненні фінансової стійкості підприємства, підвищенні його конкурентоспроможності.

Ключові слова: доходи, витрати, економічна природа, операційна діяльність, облік, фінансова звітність, управління доходами та витратами, наукові дослідження, облікова практика.

The article examines the economic nature of income and expenses of the enterprise's operating activities, their role in the formation of financial results and ensuring effective management of economic activities. It is substantiated that the economic nature of income is recognized as the result of the effective attraction and use of the enterprise's resources, which forms the financial basis of its development. In turn, expenses are an economic form of resource consumption in the process of production and sale of products, which determines its cost and affects the final result of the activity. It is proved that complete, reliable accounting information on income and expenses has a significant impact on the formation of financial reporting indicators, their assessment, and the adoption of justified management decisions. The approaches to building an accounting classification of income and expenses are characterized, their types are distinguished, and the features of reflection in the accounting system are determined, which contributes to increasing the consistency of data. The relationship of operating expenses is constructed in accordance with their reflection in financial reporting. The procedure for generating information on income received and expenses incurred from operating activities in the Financial Results Report (Comprehensive Income Report) is summarized. To identify reserves for increasing the efficiency of operating activities and optimizing decision-making processes, the feasibility of integrating accounting and management systems with the joint implementation of analytical and control procedures is argued. Based on the results of the study, approaches to managing income and expenses are identified. The income management process includes identifying sources of income, assessing their stability and dynamics, developing revenue growth strategies, and monitoring the implementation of financial plans. The cost management process involves identifying the cost structure, determining factors that affect their size, and forming mechanisms to reduce the cost of products or services without deteriorating their quality. Their practical value is manifested in ensuring the strengthening of the financial stability of the enterprise, increasing its competitiveness, and adapting to changes in the economic environment.

Key words: income, expenses, economic nature, operating activities, accounting, financial reporting, income and expense management, scientific research, accounting practice.

УДК 657.471:657.472:338.5:330.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.19-50>

Степаненко О.І.²

к.е.н., доцент,
професор кафедри бухгалтерського
обліку та консалтингу,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

Дабіжа О.Ю.

асистент аудитора,
ТОВ АФ «П.С.П. АУДИТ»

Stepanenko Oksana

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

Dabizha OIha

LLD AF "P.S.P. AUDIT"

Постановка проблеми. Доходи і витрати операційної діяльності є ключовими економічними категоріями, що визначають результативність функціонування підприємства в умовах конкурентного ринкового середовища. Їх економічна природа відображає процес формування фінансових результатів, де доходи характеризують потенціал отримання вигоди, а витрати – рівень ресурсного забезпечення господарських процесів. У межах обліково-економічної системи ці показники виступають базою для формування звітності, що забезпечує достовірність і повноту інформації про стан та динаміку діяльності підприємства. Особливе значення має їх класифікація, яка дозволяє систематизувати інформаційні потоки

та формувати релевантні дані для різних груп користувачів. Водночас доходи й витрати виконують важливу роль у системі управління, оскільки вони є об'єктами планування, контролю та аналізу. Саме на основі їх співвідношення визначаються напрями розвитку, ефективність використання ресурсів і конкурентні переваги підприємства. У сучасних умовах господарювання інформація про доходи та витрати набуває стратегічного значення, адже вона дає змогу вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища та коригувати управлінські рішення.

Взаємозв'язок облікових і управлінських функцій у відображенні доходів і витрат створює підґрунтя для побудови ефективної системи

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8781-3762>

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

фінансового менеджменту, що забезпечує прозорість діяльності та підвищує довіру з боку інвесторів, кредиторів і партнерів. Разом із тим, у практиці функціонування підприємств спостерігаються труднощі, пов'язані з повнотою та своєчасністю відображення доходів і витрат, їх коректною класифікацією та використанням у процесі управління. Недостатня інтеграція облікових даних у систему прийняття управлінських рішень знижує ефективність контролю та ускладнює пошук резервів підвищення результативності діяльності. Це зумовлює необхідність поглибленого наукового дослідження доходів і витрат операційної діяльності з позицій їх ролі в обліково-економічній та управлінській системах підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Прибуток є ключовим результатом господарської діяльності підприємства, що виступає основним стимулом підприємницької активності та орієнтує суб'єкт господарювання на досягнення максимального доходу за умов оптимізації витрат. У системі бухгалтерського обліку дані про доходи та витрати відіграють особливо важливу роль, оскільки характеризуються високою інформативністю, багатогранністю та динамічністю. Відповідно до інформаційних потреб користувачів вони посідають провідне місце нарівні з показниками, що відображають стан активів, зобов'язань та власного капіталу. Для цілей управління такі показники формують основу прийняття стратегічних рішень, а також забезпечують контроль за ефективністю використання ресурсів.

Формування інтегрованого підходу до обліку та аналізу доходів і витрат підприємства досліджував Мокляк Т.В. [1]. Автором розкрито особливості адаптації облікової політики до вимог міжнародних стандартів (IFRS 15, IAS 2, IAS 16), що дало можливість уніфікувати показники, підвищити їх порівнянність та достовірність фінансової інформації. Узагальнено підходи до класифікації доходів і витрат, виокремлено їх за економічною сутністю та функціональним призначенням, що підвищило точність аналізу рентабельності, структури витрат і маржинального прибутку. Науковцем обґрунтовано переваги інтеграції фінансового та управлінського обліку в єдину цифрову екосистему підприємства. Запропоновано впровадження інструментів ABC/XYZ-аналізу, вартісної інженерії (Value Engineering), бенчмаркінгу, гнучких цифрових панелей моніторингу (дашбордів) для підтримки прийняття стратегічних і оперативних рішень.

Особливості адаптації облікових підходів до управління витратами в умовах економічної нестабільності вивчали Склярук І.П., Драка І.С. [2]. Авторами проаналізовано традиційні методи управлінського обліку витрат, виокремлено проблемні аспекти їх використання в період кризи та невизначеності, зокрема, недостатню

гнучкість і здатність оперативно реагувати на зміни. Виокремлено види витрат, які мають ключовий вплив на формування результатів діяльності; акцентовано увагу на сучасних підходах та методах, таких як гнучке бюджетування, Activity-Based Costing (ABC) та Zero-Based Budgeting (ZBB), які забезпечують підприємства інструментами для оптимізації витрат та покращення фінансової стійкості.

Через призму галузевого аспекту Реслер М.В. [3] досліджено систему управлінського обліку та контролю витрат на автотранспортних підприємствах як основи для прийняття обґрунтованих рішень, забезпечення рентабельності перевезень та стійкості бізнесу. Науковцем виділено ключові завдання управлінського обліку в автотранспортній сфері, які включають планування, калькулювання собівартості перевезень, контроль за виконанням бюджетів, аналіз відхилень. Особлива увага приділена виявленню факторів, що впливають на рівень витрат: організація маршрутів, технічний стан автопарку, рівень завантаження транспорту та ефективність використання ресурсів. Дослідження показало, що інтеграція автоматизованих систем управління, GPS-моніторингу, цифрових платформ для розрахунків та аналітики значно підвищує точність та оперативність облікових даних, знижує вплив людських факторів та сприяє ефективному контролю над витратами.

Науково-практичні підходи до побудови класифікації доходів і витрат досліджували Степаненко О.І., Матковська В.О. [4]. Для потреб обліку та управління авторами виділено класифікаційні ознаки за якими пропонується групувати отримані доходи та понесені витрати, окреслено мету та практичну цінність. Доведено, що розглянуті підходи до класифікації доходів і витрат будуть корисними стейкхолдерам при: оцінці ефективності видів діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної); оцінці ризиків; контролі витрат; формуванню собівартості; плануванні та прогнозуванні.

При дослідженні підходів до методології управління витратами Назаренко С.А., Фейш М.О. [5] обґрунтовано, що за допомогою традиційних методів, таких як бюджетування та відстеження витрат, підприємства можуть забезпечити структурований підхід до фінансового планування. Зазначено, що стратегічний підхід до управління витратами виявляється необхідним для досягнення довгострокових цілей підприємства та інтеграції ефективного управління витратами у загальну стратегію бізнесу. Авторами деталізовано розглянуті підходи Lean та Six Sigma, цільове управління витратами, а також управління значущістю витрат через комбінацію різних стратегій та методологій. Доведено, що ефективне управління витратами – це не статичний, а динамічний процес, і підприємства

можуть досягати успіху, використовуючи гнучкість та комбінаторику різних підходів в залежності від їхніх потреб і умов.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження економічної природи доходів і витрат, які виникають в процесі операційної діяльності, розкриття їх місця та ролі в обліково-економічній системі підприємства, а також обґрунтування значення достовірної облікової інформації для ефективного управління. Особлива увага приділяється аналізу підходів до класифікації доходів і витрат, методичним аспектам їх відображення в обліку та оцінці можливостей інтеграції облікових і управлінських функцій у процесі прийняття рішень. Це дозволяє сформулювати цілісне уявлення про роль доходів і витрат у забезпеченні результативності бізнес-процесів та стратегічного розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доходи і витрати підприємства є важливими показниками його діяльності, оскільки саме їх співвідношення формує фінансовий результат, який у свою чергу дає можливість оцінити фінансовий стан підприємства та ефективність ведення бізнесу. Отриманий прибуток свідчить про раціональне використання активів, ефективне управління витратами та наявність ресурсів для подальшого розвитку; збиток же навпаки може сигналізувати про фінансові труднощі та спонукати до перегляду

наявної стратегії. Для розуміння економічної природи доходів і витрат розглянемо підходи до їх інтерпретації через призму наукових досліджень, які проводилися в сфері менеджменту (табл. 1).

Економічна природа доходів визначається як результат ефективного залучення та використання ресурсів підприємства, що формує фінансову основу його розвитку та відтворення. Доходи відображають не лише абсолютний фінансовий результат діяльності, але й рівень конкурентоспроможності та ринкової стійкості суб'єкта господарювання. Витрати, у свою чергу, є економічною формою споживання ресурсів у процесі виробництва та реалізації продукції, що визначає її собівартість і впливає на кінцевий результат діяльності. Взаємозв'язок доходів і витрат обумовлює можливість формування прибутку, який виступає ключовим індикатором ефективності господарської діяльності.

Виходячи з економічного виміру, достовірність та повнота інформації про отримані доходи та понесені витрати визнається системою обліку, яка виступає основою для аналізу результатів діяльності підприємства, виявлення факторів впливу на отримання прибутків (збитків), прийняття подальших рішень управлінським персоналом. Доходи від операційної діяльності для переважної більшості підприємств є ключовими та становлять найбільшу його частину. Саме операційний дохід

Таблиця 1

Дефініція категорій «доходи», «витрати»: економічний аспект

№ з/п	Автор, тема дисертації (рік захисту)	Інтерпретація категорій «доходи», «витрати»	Мета авторського бачення сутності
1	Шмиголь Н.М. Сучасні підходи до управління доходами підприємств харчової промисловості в умовах розвитку ринкових відносин (2012)	<i>Дохід підприємства</i> – загальна сума надходжень підприємству від наданих економічних благ, отриманих внаслідок використання в господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів та конкурентних переваг в умовах прийнятного рівня підприємницького ризику, яка приводить до зростання вартості активів підприємства (зростання капіталу підприємства, за винятком внесків учасників) [6]	Врахування значення доходу для стійкого розвитку підприємств у ринкових умовах, поєднання облікового та економічного підходів у розумінні його сутності
2	Радіонова Н.Й. Методологічні засади управління витратами підприємства в ринкових умовах (2020)	<i>Витрати</i> – вартісна оцінка ресурсів, що можуть мати натурально-речову й нематеріальну форму, та суспільно-необхідної праці, використаних підприємством у процесі діяльності з урахуванням його технологічно-організаційних особливостей для забезпечення оптимального розміру прибутковості та зростання вартості підприємства [7]	Врахування всіх ресурсів підприємства (які мають матеріальну й нематеріальну форми), технологічно-організаційних особливостей, а також стратегічну та тактичну мету його діяльності
3	Хачатурян Б.О. Управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єктів агробізнесу (2019)	<i>Витрати</i> – вартісне вираження використаних природних, матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів, які здійснюються та контролюються суб'єктом економічних відносин в процесі господарювання в контексті здійснення основної діяльності, дотримання на мікрорівні умов простого та розширеного відтворення, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції [8]	Узагальнення теоретичного базису управління витратами, дотримання належного для здійснення розширеного відтворення рівня економічної ефективності виробництва і реалізації продукції

Джерело: згруповано за інформацією [6-8]

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

показує наскільки ефективно працює підприємство за своїм основним напрямком діяльності. До складу операційних доходів, згідно НП(С)БО 15 «Дохід», включають: дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та інші операційні доходи, класифікацію яких наведено на рис. 1.

Визнання доходів підприємства – це етап на якому вирішується коли та в якому обсязі слід відобразити дохід в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Так, за НП(С)БО 15 «Дохід», підприємство може визнати дохід лише за умови виконання наступних умов: «Дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умов, що оцінка доходу може бути достовірно визначена»

[9]. Виходячи з цього, мають бути дотримані також два принципи, а саме принцип нарахування та принцип відповідності. За першим принципом дохід визнається тоді, коли він зароблений, незалежно від фактичної дати отримання грошових коштів; за другим – витрати, що були понесені для отримання доходу мають бути визнані в тому ж періоді, що й отриманий дохід.

Для обліку доходів, згідно з Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку [10], використовується 7 клас рахунків. Даний клас рахунків є пасивними, а відповідно нарахування здійснюються за кредитом, а списання – за дебетом. Інформацію про доходи від основної діяльності узагальнюють на рахунках 70 «Доходи від реалізації» та 71 «Інший операційний дохід» (табл. 2).

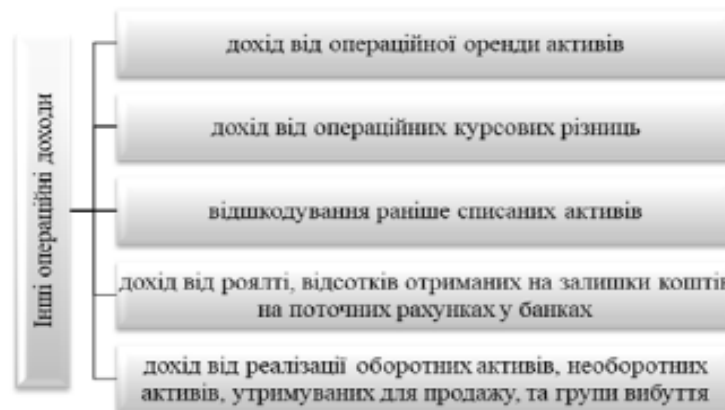

Рис. 1. Класифікація інших операційних доходів у відповідності до НП(С)БО 15 «Дохід»

Джерело: згруповано за інформацією [9]

Таблиця 2

Рахунки обліку для узагальнення інформації про доходи від операційної діяльності

70 «Доходи від реалізації»		71 «Інший операційний дохід»	
код	назва	код	назва
701	Дохід від реалізації готової продукції	710	Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю
702	Дохід від реалізації товарів	711	Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти
703	Дохід від реалізації робіт і послуг	712	Дохід від реалізації інших оборотних активів
704	Вирахування з доходу	713	Дохід від операційної оренди активів
705	Перестраховування	714	Дохід від операційної курсової різниці
706	Дохід процентний від фінансових послуг	715	Штрафи, пені, неустойки
707	Дохід комісійний від фінансових платіжних послуг	716	Відшкодування раніше списаних активів
		717	Дохід від списання кредиторської заборгованості
		718	Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів
		719	Інші доходи від операційної діяльності

Джерело: згруповано за інформацією [9; 10]

Особливістю зазначених рахунків є їх тимчасовий характер, оскільки використовуються вони лише задля накопичення інформації про отримані протягом звітного періоду доходи, в кінці якого їх сальдо переноситься на рахунок 79 «Фінансові результати». Виходячи з цього, такі рахунки ніколи не мають сальдо на початок та на кінець періоду – воно завжди є нульовим. Інформація, яка переноситься на рахунки фінансових результатів у подальшому формує статті форми звітності №2 «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)». Безпосередньо доходи від операційної діяльності підприємства, відображені у статтях 2000 «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» та 2120 «Інші операційні доходи» (табл. 3).

Витрати від операційної діяльності є ключовими витратами, які підприємством несе щоденно

протягом всього періоду своєї господарської діяльності. До таких витрат відносять усі поточні витрати, за винятком капітальних та фінансових витрат, а також податку на прибуток. Контроль та оптимізація цього виду витрат прямо впливають на показники рентабельності підприємства, ліквідності, на величину чистого прибутку та на фінансову стабільність компанії. Операційні витрати, що не пов'язані із виготовленням продукції (товарів, робіт, послуг) та відповідно не формують собівартість, поділяють на адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати. Також витрати операційної діяльності групують за економічними елементами: матеріальні затрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизацію та інші операційні витрати (рис. 2).

Таблиця 3

Методика формування інформації про доходи від операційної діяльності у Звіті про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)

Код рядка	Стаття	Характеристика	Порядок формування
2000	<i>Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)</i>	До статті потрапляє чистий дохід, тобто вже зменшений на суму наданих знижок, вартості повернених раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам), та податків і зборів. Також стаття відображає доходи від здачі в оренду інвестиційної нерухомості та операцій з цінними паперами (для торговців цінними паперами)	Обороти за Дт субрахунків 701, 702, 703 із Кт 791 за мінусом оборотів за Дт субрахунку 704
2120	<i>Інші операційні доходи</i>	Стаття включає всі інші доходи, що є складовими операційної діяльності, проте які не можна вважати основною діяльністю, для здійснення якої працює підприємство	Обороти за Дт рахунка 71 із Кт 791

Джерело: згруповано за інформацією [9–12]

Рис. 2. Взаємозв'язок витрат операційної діяльності за різними класифікаційними ознаками

Джерело: згруповано за інформацією [13]

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

Для обліку операційних витрат використовується 9-й клас рахунків [10], який є активним, а тому накопичення витрат відбувається за дебетом, а списання відповідно за кредитом. Витрати, що пов'язані з виробничими процесами підприємства, узагальнюються на рахунок 23 «Виробництво» із подальшим їх перенесенням на рахунок 90 «Собівартість реалізації» та списанням на рахунок 79 «Фінансовий результат». За таким самим алгоритмом списуються витрати із рахунків 21 «Поточні біологічні активи», 26 «Готова продукція», 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» та 28 «Товари».

Загальновиробничі витрати та витрати, що спрямовані на утримання й експлуатацію необоротних активів, обліковують на рахунок 91 «Загальновиробничі витрати». Дані витрати можуть переноситися із наступних рахунків: 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», 20 «Виробничі запаси», 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети», 23 «Виробництво», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 63 «Розрахунки з поставальниками та підрядниками», 65 «Розрахунки за страхування», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам».

На рахунок 92 «Адміністративні витрати» узагальнюються витрати, що пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства. Прикладом таких витрат є: оплата праці управлінського персоналу, витрати на службові відрядження, амортизацію та ремонт основних засобів загальновиробничого призначення, орендні та комунальні платежі, транспортні та юридичні послуги, а також податки і збори. Рахунок 93 «Витрати на збут» призначений відповідно для обліку всіх витрат, які підприємство несе у процесі реалізації продукції, товарів, робіт та послуг. До даного класу витрат можуть бути віднесені витрати на транспортування, маркетингові послуги, оплата праці працівників, які займаються безпосередньо збутом. Рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності» використовують для обліку всіх інших витрат, які не знайшли свого відображення на рахунках 90 «Собівартість реалізації», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати» та 93 «Витрати на збут». Зокрема, тут обліковуються: витрати від знецінення запасів, визнані штрафи пені та неустойки, нестачі та псування цінностей, витрати від операційної курсової різниці, сумнівні та безнадійні борги, витрати на купівлю-продаж валюти.

Підприємства мають можливість застосовувати для обліку витрат також рахунки 8-го класу, які дають можливість отримати детальний аналіз витрат за елементами. Хоча ведення обліку з використанням 8-го класу є більш трудомістким для підприємств, проте дає і певні переваги, зокрема:

1) більш точне відображення інформації у Звіті про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) у III розділі;

2) можливість автоматизації процесу формування фінансової звітності, оскільки зникає потреба в перенесенні витрат з 9 класу для формування III розділу – вони напряму беруться із 8 класу;

3) здійснення якісного внутрішнього контролю за витратами, за рахунок можливості повного аналізу витрат в розрізі окремих елементів та за потреби їх оптимізація.

Проте, використовуючи 8-й клас рахунків, підприємство обов'язково має затвердити чітку та обґрунтовану облікову політику щодо цього питання. Оскільки, за умови відсутності затверджених алгоритмів та вимог, з'являється більша ймовірність помилок у формуванні собівартості продукції, товарів, робіт та послуг, збільшені витрат, і як наслідок викривлюється інформація у фінансовій звітності. Також варто зауважити, що за умови використання 8-го класу рахунків, обов'язковим є і використання 9-го класу, оскільки витрати з 8-го класу обов'язково мають списуватися на 9-й клас або на рахунок 23 «Виробництво». Застосовувати 8-й клас рахунків можуть лише ті підприємства, які використовують загальний, а не спрощений, план рахунків. Це пов'язано з тим, що спрощений план рахунків передбачає складання звітності згідно НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність», яка у свою чергу не передбачає розкриття витрат за їх елементами.

У фінансовій звітності операційні витрати, як і відповідні доходи, відображаються у формі №2 «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)», а саме у I та III розділах. У розділі I дані витрати згруповані за статтями в рядках 2050 «Собівартість реалізованої продукції (робіт, товарів, послуг)», 2130 «Адміністративні витрати», 2150 «Витрати на збут», 2180 «Інші операційні витрати». В розділі III інформація про витрати групується за елементами, а саме в рядках 2500 «Матеріальні затрати», 2505 «Витрати на оплату праці», 2510 «Відрахування на соціальні заходи», 2515 «Амортизація» та 2520 «Інші операційні витрати». Варто зауважити, що сума витрат у I та III розділах зазвичай не збігається за рахунок відмінностей класифікації. Так, розділ I показує на, що безпосередньо були спрямовані витрати, а розділ III відображає інформацію про використані ресурси. Алгоритми формування рядків 2180 та 2520 суттєво відрізняються, так перший враховує лише рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності», в той час як інший враховує ще й витрати зібрані на рахунках 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут» (табл. 4).

В процесі відображення інформації в системі обліку доходів і витрат можуть виникати помилки, що суттєво впливають на показники фінансової звітності та розрахунок податкових зобов'язань

Таблиця 4

**Формування інформації про витрат операційної діяльності
у Звіті про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)**

Код рядка	Стаття	Порядок формування
2050	Собівартість реалізованої продукції (робіт, товарів, послуг)	Обороти за Дт субрахунку 903
2130	Адміністративні витрати	Оборот за Кт рахунку 92 з Дт субрахунку 791
2150	Витрати на збут	Оборот за Кт рахунку 93 з Дт субрахунку 791
2180	Інші операційні витрати	Оборот за Кт рахунку 94 з Дт субрахунку 791
2500	Матеріальні затрати	Обороти за Дт рахунку 80 або Дт рахунків 23, 91, 92, 93 та 94 із Кт рахунків 20, 21, 22, 27 та 28
2505	Витрати на оплату праці	Обороти за Дт рахунку 81 або Дт рахунків 23, 91, 92, 93 та 94 із Кт рахунків 66 та 47
2510	Відрахування на соціальні заходи	Обороти за Дт рахунку 82 або Дт рахунків 23, 91, 92, 93 та 94 із Кт рахунків 65 та 47
2515	Амортизація	Обороти за Дт рахунку 83 або Дт рахунків 23, 91, 92, 93 та 94 із Кт рахунку 13
2520	Інші операційні витрати	Обороти за Дт рахунку 84 або Дт рахунків 23, 91, 92, 93 та 94 із Кт рахунків, які не враховані в інших статтях витрат

Джерело: згруповано за інформацією [10; 12; 13]

підприємства. Такі помилки можуть бути зроблені ненавмисно, або ж навпаки з метою приховування певної інформації щодо реальних результатів діяльності (табл. 5).

Якісна облікова інформація про отримані доходи та понесені витрати дає підґрунтя для розширеного управління ними та виступає інструментом забезпечення фінансової рівноваги, запорукою ефективності бізнес-процесів підприємства. Його ефективне впровадження дозволяє своєчасно ідентифікувати резерви зростання прибутковості та оптимізації використання ресурсів. Завдяки системному підходу до управління доходами й витратами створюються умови для підвищення конкурентоспроможності та стабільності підприємства на ринку. Крім того, ці процеси

формують інформаційну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень як стратегічного, так і тактичного характеру.

Управління доходами являє собою цілеспрямований процес формування, прогнозування, обліку, аналізу та оптимізації надходжень підприємства, що забезпечує максимізацію фінансових результатів та підвищення його конкурентоспроможності. Він охоплює визначення джерел доходів, оцінку їхньої стабільності та динаміки, розробку стратегій зростання виручки й контроль за виконанням фінансових планів. Основним завданням управління доходами є створення умов для сталого зростання прибутковості та ефективного використання наявних ринкових можливостей. Управління витратами – це система методів і заходів,

Таблиця 5

Типові помилки при відображенні доходів і витрат в системі бухгалтерського обліку

Порушення обліку доходів	Порушення обліку витрат
Невірна класифікація доходів за видами діяльності підприємства	Невірна класифікація витрат з метою виконання чи завищення запланованих показників результатів діяльності
Визнання доходів не в тому звітному періоді, де вони насправді мали місце	Навмисне завищення витрат для приховування фактів нена належного використання грошових коштів
Зарахування до доходів надходжень, які не є доходами	Навмисне завищення витрат шляхом перекручування сум чи неправильного віднесення витрат до належного періоду
Помилки у бухгалтерських проведеннях при відображенні господарських операцій із формування доходів і списання їх на фінансові результати	Помилкове віднесення витрат на збільшення вартості активів або навпаки помилкове списання витрат, що мають бути включені до вартості активів, на рахунки обліку
Розбіжності в даних синтетичного та аналітичного обліку	Витрати, що не були фактично понесені вже відображені на рахунках обліку
Некоректне відображення доходів у фінансовій звітності	Включення витрат періоду до витрат майбутніх періодів

Джерело: згруповано за інформацією [14; 15; 16]

спрямованих на раціональне планування, облік, аналіз і контроль витрат підприємства з метою їх оптимізації та забезпечення належного рівня економічної ефективності. Даний процес передбачає ідентифікацію структури витрат, визначення факторів, що впливають на їх величину, а також формування механізмів зниження собівартості продукції чи послуг без погіршення їхньої якості. Управління витратами виступає важливим інструментом у прийнятті виважених рішень, оскільки має безпосередній вплив на фінансові результати та довгострокову стійкість підприємства.

Висновки. Економічна природа доходів і витрат відображає фундаментальні засади формування фінансових результатів діяльності підприємства. Доходи виступають основним джерелом створення прибутку та стимулом підприємницької активності, тоді як витрати визначають рівень ефективності використання ресурсів, собівартість продукції (робіт, послуг). Взаємозв'язок цих категорій формує основу бухгалтерського обліку, забезпечуючи достовірне відображення фінансово-господарських процесів. Інформація про доходи та витрати є ключовою для управлінських рішень, оскільки дозволяє оцінити результативність діяльності, визначити напрями оптимізації та виявити резерви підвищення ефективності. Її багатогранність і динамічність зумовлюють необхідність системного аналізу, що дає змогу узгоджувати стратегічні та тактичні цілі підприємства. Управління доходами забезпечує формування потенціалу для зростання, тоді як управління витратами спрямоване на раціоналізацію ресурсів та підвищення фінансової стійкості. Поєднання облікового та управлінського аспектів у дослідженні доходів і витрат виступає необхідною умовою досягнення довгострокового розвитку та зміцнення конкурентних позицій підприємства.

Доходи і витрати операційної діяльності в системі обліку є основою для оцінки фінансових результатів підприємства. Правильне ведення обліку дозволяє точно визначити отриманий прибуток або збиток, контролювати витрати та аналізувати ефективність основної діяльності. Обґрунтована організація обліку забезпечує прозорість та точність фінансової звітності, має вагомий вплив на процес прийняття рішень управлінським персоналом. Завдяки якісно побудованій системі обліку доходів і витрат, підприємство може виявити неефективні та нераціональні витрати, оптимізувати використання ресурсів та підвищити свою рентабельність. Достовірна облікова інформація впливає на процеси бюджетування, складання бізнес-планів та стратегій, оцінку фінансової стійкості підприємства. Таким чином облік витрат та доходів від операційної діяльності виконує не лише контрольну функцію, але й створює надійну основу для сталого зростання та підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мокляк Т.В. Доходи і витрати як об'єкти обліку та аналізу в системі управління підприємством. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15459043> (дата звернення 07.09.2025).
2. Склірук І.П., Драка І.С. Управління витратами в умовах економічної нестабільності: адаптація облікових підходів. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-7> (дата звернення 07.09.2025).
3. Реслер М.В. Управлінський облік та контроль витрат на автотранспортних підприємствах. *Підприємництво і торгівля*. 2025. № 45. С. 53–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2025-45-07> (дата звернення 08.09.2025).
4. Степаненко О.І., Матковська В.О. Класифікація доходів і витрат для потреб обліку та управління. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 79. С. 68–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure79-12> (дата звернення 08.09.2025).
5. Назаренко С.А., Фейш М.О. Підходи до формування системи управління витратами на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-40> (дата звернення 08.09.2025).
6. Шмиголь Н.М. Сучасні підходи до управління доходами підприємств харчової промисловості в умовах розвитку ринкових відносин : автореф. дис. ... доктора екон. наук: 08.00.04. Київ, 2012. 47 с. URL: <https://nrat.ukrintel.ua/searchdoc/0512U000784/> (дата звернення 09.09.2025).
7. Радіонова Н.Й. Методологічні засади управління витратами підприємства в ринкових умовах : дис. ... доктора екон. наук: 08.00.04. Київ, 2020. 588 с. URL: <https://nrat.ukrintel.ua/searchdoc/0520U100171/> (дата звернення 09.09.2025).
8. Хачатурян Б.О. Управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єктів агробізнесу : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2019. 23 с. URL: <https://nrat.ukrintel.ua/searchdoc/0419U003720/> (дата звернення 09.09.2025).
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 21.11.1999 № 290. Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення 03.09.2025).
10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. №291. Дата оновлення 13.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 03.09.2025).
11. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 04.09.2025).
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. Дата оновлення

06.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 04.09.2025).

13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення 05.09.2025).

14. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник / за заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ПП «Рута», 2016. 832 с.

15. Звітність підприємства: навчальний посібник / за ред. М.І. Бондаря. Київ: Наука, 2015. 570 с.

16. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: навчальний посібник / за ред. Н.І. Верхоглядова. Київ: АртЕК, 2010. 354 с.

REFERENCES:

1. Mokliak T.V. (2025) Dokhody i vytraty yak ob'ekty obliku ta analizu v systemi upravlinnia pidpriemstvom [Income and expenses as objects of accounting and analysis in the enterprise management system]. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii*, no. 18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15459043> (accessed September 7, 2025).

2. Skliaruk I.P., Draka I.S. (2025) Upravlinnia vytratamy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti: adaptatsiia oblikovykh pidkhodiv [Cost management in times of economic instability: adapting accounting approaches]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-7> (accessed September 7, 2025).

3. Resler M.V. (2025) Upravlinskyi oblik ta kontrol vytrat na avtotransportnykh pidpriemstvakh [Management accounting and cost control at motor transport enterprises]. *Pidpriemnytstvo i torhivlia*, no. 45, pp. 53–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2025-45-07> (accessed September 8, 2025).

4. Stepanenko O.I., Matkovska V.O. (2024) Klasyfikatsiia dokhodiv i vytrat dlia potreb obliku ta upravlinnia [Classification of income and expenses for accounting and management purposes]. *Infrastruktura rynku*, vol. 79, pp. 68–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct79-12> (accessed September 8, 2025).

5. Nazarenko S.A., Feish M.O. (2023) Pidkhody do formuvannia systemy upravlinnia vytratamy na pidpriemstvi [Approaches to forming a cost management system at an enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-40> (accessed September 8, 2025).

6. Shmyhol N.M. (2012) Suchasni pidkhody do upravlinnia dokhodamy pidpriemstv kharchovoi promyslovosti v umovakh rozvytku rynkovykh vidnosyn [Modern approaches to revenue management of food industry enterprises in the context of the development of market relations]: avtoref. dys. ... doktora ekon. nauk: 08.00.04. Kyiv, p. 47. Available at: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0512U000784/> (accessed September 9, 2025).

7. Radionova N.I. (2020) Metodolohichni zasady upravlinnia vytratamy pidpriemstva v rynkovykh umovakh [Methodological principles of enterprise cost management in market conditions]: dys. ... doktora

ekon. nauk: 08.00.04. Kyiv, p. 588. Available at: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0520U100171/> (accessed September 9, 2025).

8. Khachaturian B.O. (2019) *Upravlinnia vytratamy v systemi menedzhmentu konkurentospromozhnosti subiektiv ahrobiznesu* [Cost management in the competitiveness management system of agribusiness entities]: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04. Kharkiv, p. 23. Available at: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0419U003720/> (accessed September 9, 2025).

9. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 15 "Dokhid": zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 21.11.1999 № 290 [National accounting regulation (standard) 15 "Income": approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 21.11.1999 No. 290]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (accessed September 3, 2025).

10. Instruktsiia pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii: zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 30.11.1999 r. №291 [Instructions on the application of the Chart of Accounts for Accounting of Assets, Capital, Liabilities and Business Transactions of Enterprises and Organizations: approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 11/30/1999 No. 291]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (accessed September 3, 2025).

11. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 r. № 996-KhIV [On Accounting and Financial Reporting in Ukraine: Law of Ukraine dated 07/16/1999 No. 996-XIV]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (accessed September 4, 2025).

12. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 1 "Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti": zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013 № 73 [National Accounting Regulation (Standard) 1 "General Requirements for Financial Reporting": approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 07.02.2013 No. 73]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (accessed September 4, 2025).

13. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 16 "Vytraty": zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31.12.1999 № 318 [National Accounting Regulation (Standard) 16 "Expenses": approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 31.12.1999 No. 318]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (accessed September 5, 2025).

14. Butyntsia F.F. (2016). *Bukhhalterskyi finansovy oblik: pidruchnyk* [Financial Accounting: Textbook]. Zhytomyr: PP "Ruta", 832 p. (in Ukrainian).

15. Bondaria M.I. (2015). *Zvitnist pidpriemstva: navchalnyi posibnyk* [Enterprise reporting: a training manual]. Kyiv: Nauka, 570 p. (in Ukrainian).

16. Verkhohliadova N.I. (2010) *Bukhhalterskyi finansovy oblik: teoriia ta praktyka: navchalnyi posibnyk* [Financial accounting: theory and practice: textbook]. Kyiv: ArtEK, 354 p. (in Ukrainian).